

Mer makt åt medborgarna? –
Finländska väljares och beslutsfattareshattityder till demokratiska
innovationer beroende på partitillhörighet och partisympatier

Aleksis Rentto

Avhandling pro gradu i statskunskap
Handledare: Lauri Rapeli
Fakulteten för samhällsvetenskaper,
ekonomi och juridik
Åbo Akademi
2023

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR SAMHÄLLSVETENSKAPER, EKONOMI OCH JURIDIK

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Statskunskap	
Författare: Aleksis Rentto	
Arbetets titel: Mer makt åt medborgarna? – Finländska väljares och beslutsfattareshattityder till demokratiska innovationer beroende på partitillhörighet och partisympatier	
Handledare: Lauri Rapeli	
Abstrakt: Finland och många andra västerländska demokratier lider av ett minskande traditionellt politiskt deltagande. Avståndet mellan partier och väljare ökar, samtidigt som allt fler föredrar nya sätt att delta. Demokratiska innovationer som syftar till att öka och förbättra medborgarnas deltagande i politiken genom nya institutioner har föreslagits som en möjlig lösning på dessa problem. Det räcker dock inte att medborgarna stöder demokratiska innovationer: genomförandet av dem i större utsträckning kräver grönt ljus från de folkvalda. Tidigare forskning tyder på att beslutsfattare är mer negativt inställda till demokratiska innovationer än medborgare, men det har inte gjorts någon forskning om hur attityderna varierar beroende på partitillhörighet eller partisympatier. Denna avhandlings forskningsfråga lyder: <i>hur varierar finländska beslutsfattareshattityder och väljares attityder till demokratiska innovationer beroende på partitillhörighet och partisympatier?</i> Forskningsfrågan besvaras med en kvantitativ sekundäranalys av enkätdata med hjälp av vilka beslutsfattareshattityder och medborgares attityder till demokratiska innovationer kartläggs. Som material för analysen användes två Beslutsfattarpanelen-enkätundersökningar och en enkätundersökning med titeln ”Medborgarnas samhälleliga attityder 2019”. Resultaten av analysen presenteras i figurer som jämför respondenternas medelvärden per parti som de representerar eller har röstat på. Därtill genomförs statistisk kontroll av resultaten genom ordinal regression. Således studeras både skillnader mellan partierna och deras styrka som förklarande variabler i attityder till demokratiska innovationer. Analysens resultat tyder på att de flesta partierna intar en försiktig ställning gentemot demokratiska innovationer. De traditionella regeringspartierna (Samlingspartiet, Centern, SDP, SFP) är minst för demokratiska innovationer. I synnerhet Samlingspartiets väljare och beslutsfattare är emot demokratiska innovationer, vilket bekräftar studiens hypotes om att de har den mest elitistiska synen på demokrati. En liknande tendens finns även bland SFP:s beslutsfattare. För väljarnas del spelar partisympatierna en liten roll i förklarandet av positiva attityder till demokratiska innovationer, och istället har studiens kontrollvariabler en mer betydande inverkan. Däremot har partitillhörigheten en större förklaringskraft i beslutsfattareshattityder till demokratiska innovationer. Sannfinländarnas beslutsfattare är starkt för direktdemokratiska innovationer på alla nivåer, medan de Grönas och Vänsterförbundets beslutsfattare visar en statistiskt signifikant positiv effekt på den kommunala nivån. Analysen visar emellertid att dessa partier stöder demokratiska innovationer på sinsemellan olika grunder.	
Nyckelord: demokratiska innovationer, deltagardemokrati, representativ demokrati, partier, väljare, partisympatier, politiska attityder	
Datum: 22.2.2023	Sidoantal: iii, 96, XII

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning.....	1
1.1 Introduktion till ämnet.....	1
1.2 Problemställning och syfte	3
2. Teoretisk referensram.....	4
2.1 Normativa perspektiv på politiskt deltagande	4
2.1.1 Introduktion till problematiken	4
2.1.2 Mer av vilken typ av demokrati?.....	6
2.2 Moderna perspektiv på demokrati och representation	9
2.2.1 Politiska partiers uppkomst och utveckling	9
2.2.2 Betydelsen av ideologi	14
2.2.3 Den representativa politiken i förändring.....	21
2.2.4 Demokratins utsikter	25
2.3 Demokratiska innovationer	27
2.3.1 Vad är demokratiska innovationer?.....	27
2.3.2 Möjligheter och problem med demokratiska innovationer	31
2.3.3 Politiska partiers roll	33
2.4 Att studera fallet Finland.....	35
2.4.1 Finlands partier och väljarbeteende.....	36
2.5 Tidigare forskning: vem föredrar demokratiska innovationer?.....	50
2.5.1 Väljares attityder till direktdemokratiska instrument.....	50
2.5.2 Väljares attityder till deliberativa instrument.....	52
2.5.3 Forskning om politiska partiers relation till demokratiska innovationer	52
2.5.4 Formulering av hypoteser utgående från tidigare forskning	54
3. Metod och material.....	54
3.1 Forskningsdesign och forskningsstrategi	54
3.2 Datainsamlingsmetod och urval	57
3.3 Databearbetning och operationalisering	59
3.4 Dataanalys	63
4 Analys.....	65
4.2 Medborgarnas syn på demokratiska innovationer.....	65
4.3 Beslutsfattarnas syn på demokratiska innovationer	78
4.4 Jämförelser mellan väljare och beslutsfattare	91
5. Slutsatser	94
KÄLLOR.....	I

Figurförteckning

Figur 1: Medborgarnas attityder till mera deltagande i politiken.....	65
Figur 2: Medborgarnas attityder till finländarnas medborgarkompetens.....	67
Figur 3: Medborgarnas attityder till nya deltagandeformers demokratistärkande verkan	69
Figur 4: Medborgarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå.....	70
Figur 5: Medborgarnas attityder till ökad användning av rådgivande innovationer på nationell nivå.....	73
Figur 6: Medborgarnas attityder till ökad delaktighet i det kommunala beslutsfattandet.....	76
Figur 7: Indexvariabel om väljarnas attityder till demokratiska innovationer	78
Figur 8: Beslutsfattarnas attityder till ökade folkomröstningar.....	79
Figur 9: Beslutsfattarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå.....	82
Figur 10: Beslutsfattarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på kommunal nivå	84
Figur 11: Beslutsfattarnas attityder till ökat deltagande i politiken	86
Figur 12: Beslutsfattarnas attityder till väljarnas medborgarkompetens.....	88
Figur 13: Indexvariabel om beslutsfattarens attityder till demokratiska innovationer.....	90
Figur 14: Jämförelse av beslutsfattarnas attityder till demokratiska innovationer på kommunal och nationell nivå	91
Figur 15: Jämförelse av väljares och beslutsfattarens syn på politiskt deltagande per parti.....	92
Figur 16: Jämförelse av väljares och beslutsfattarens syn på direktdemokratiska innovationer i nationell politik	93

Tabellförteckning

Tabell 1: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till mera deltagande.....	66
Tabell 2: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till finländarnas medborgarkompetens	68
Tabell 3: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå	72
Tabell 4: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till ökad användning av rådgivande innovationer på nationell nivå	74
Tabell 5: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till ökad delaktighet i det kommunala beslutsfattandet	76
Tabell 6: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till ökade folkomröstningar	80
Tabell 7: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå	83
Tabell 8: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på kommunal nivå	85
Tabell 9: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till ökat deltagande i politiken	87
Tabell 10: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till väljarnas medborgarkompetens	89

1. Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

Den representativa demokratis kris har varit ett återkommande tema i statsvetenskapliga diskussioner ända sedan 1970-talet (Held 2006, 190ff; Landemore 2020, 25). I dag bygger denna typ av argument bland annat på trender av ökad politisk ojämlikhet och minskat valdeltagande och politiskt förtroende, särskilt för partier och politiker, bland medborgarna i västliga demokratier (Dalton 2004; Norris 1999; 2011; Offe 2011). Allt fler medborgare känner sig alienerade från institutionell politik och avstår från att rösta i val. På sikt kan detta underminera den representativa demokratin och orsaka legitimitetsproblem, eftersom väljarna i stor utsträckning ger sitt godkännande till politiken genom val. Denna utveckling har väckt oro för demokratis framtid och därmed också gett upphov till en debatt om hur demokratin kan stärkas och utvecklas.

Också Finland berörs av dylika problem. Väljarrörligheten har ökat och både valdeltagandet och antalet partimedlemmar har tydligt minskat över tid (Borg 2018, s. 17; Mickelsson 2021, s. 373; Koskimaa och Rapeli 2020, s. 641). Samtidigt aktiverar sig medborgarna allt oftare kring enskilda frågor i stället för att vara lojala mot någon särskild ideologi (Bäck och Christensen 2020; Dalton 2016). Även om det institutionella förtroendet bland finländarna är tämligen högt och stabilt, har medborgarna i regel ändå lite förtroende för det politiska beslutsfattandet och dess centrala aktörer, det vill säga partier och politiker (Simonen et al. 2021, s. 20f; Isotalo et al. 2019, s. 9). Enligt en färsk undersökning anser över hälften av finländarna att beslutsfattarna främjar sina egna intressen utan att bry sig om vad väljarna vill, samtidigt som fem sjättedelar upplever att det är svårt att delta i påverkansarbete (Jämsen et al. 2022, s. 7). Finlands demokratiska problem har motiverat landets beslutsfattare till försök att stävja trenden genom att inkludera vanliga medborgare mer i den demokratiska processen (Koskimaa och Rapeli 2020, s. 639). Emellertid är det hela lättare sagt än gjort.

Förutom väljarnas minskande politiska tillit och engagemang erbjuder politikens ökande komplexitet och ojämlikheten i politiskt deltagande grundläggande demokratiska problem som är svåra att tackla (Dahl 1999; Bengtsson 2008, s. 208). Dessutom är den representativa demokratin i grunden elitistisk (Manin 1997), och det finns ingen konsensus om hur mycket

och vilken typ av deltagande som är önskvärt i en demokrati. Även om medborgarna kan vara för ett djupare engagemang är det fullt möjligt att makthavarna inte är så entusiastiska över att öka medborgarnas deltagande på nya sätt utanför representativa kanaler (Koskimaa och Rapeli 2020, s. 638). I den elitistiska valdemokratimodellen reduceras medborgarnas roll till enbart röstning, vilket innebär att en gång i valcykeln välja mellan konkurrerande eliter (Schumpeter 1943). Denna demokratimodell har kritiserats för att inte i tillräcklig utsträckning garantera medborgarna ett aktivt roll i politiken (Bengtsson 2008, s. 55). Förespråkare för deltagardemokrati anser däremot att demokrati handlar om aktivt medborgarskap och värdesätter därför institutionella arrangemang som gör det möjligt för medborgarna att ha ett direkt inflytande på politiken även mellan valen, snarare än att lämna allt ansvar till politikerna (Barber 1984).

Medborgare och beslutsfattare har olika syn på önskvärt politiskt deltagande (Jämsén et al. 2022). Att medborgarna deltar mindre i institutionell politik och litar mindre på partier och politiker kan ge upphov till demokratiska legitimitetsproblem. Vidare kan avtagande nivåer av tillit mellan eliter och medborgare förvärra motsättningarna i politiken och missnöjet bland medborgarna. Om demokratin slutar leverera och i stället hamnar i ett dödläge, finns risken att populistiska och auktoritära krafter börjar vinna i popularitet (Fishkin 2019). Emellertid hävdar vissa forskare att demokratiska problem förknippade med medborgarnas icke-deltagande och brist på engagemang kan motverkas genom att tillgängliggöra nya former av deltagande, förutsatt att de har en lämplig design (Smith 2009; Neblo et al. 2010: 582; Jäske 2018: 53f; Fishkin 2019; Barber 1984). I linje med detta har många statsvetare börjat lägga en allt större vikt vid *demokratiska innovationer* avsedda att komplettera representativa institutioner.

Forskare hävdar att nya institutionella former för politiskt deltagande, demokratiska innovationer, kan användas för att motverka demokratins problem (se Geissel 2013; Smith 2009a). Traditionellt har denna typ av demokratiforskning varit skild från partiforskningen, vilket har gjort det svårt att tillämpa nya demokratimodeller (Erlingsson et al. 2005, s. 203). Det är emellertid partierna som måste besluta om en dylik utveckling för att den ska bli politisk verklighet. Hur beslutsfattare förhåller sig till nya former av politiskt deltagande är således centralt för deras implementering. Tidigare forskning visar att Finlands politiska eliter är mycket mer skeptiskt inställda till medborgarnas deliberativa förmågor än vad medborgarna själva är (Koskimaa och Rapeli 2020; Jämsén et al. 2022). Detsamma kan förväntas gälla i

attityder till folkomröstningar. Det som däremot inte undersökts i samma utsträckning är hur inställningen till demokratiska innovationer varierar mellan politiker och väljare beroende på partitillhörighet och partisympatier.

1.2 Problemställning och syfte

Traditionellt har partiforskning och demokratiforskning ”... varit anmärkningsvärt isolerade från varandra och därmed har det i statsvetenskaplig forskning uppstått en betydande kunskapslucka i hur förenliga politiska partier är med olika demokratimodeller” (Erlingsson et al. 2005 s. 203). Partitillhörighetens betydelse för attityder till demokratiska innovationer har inte heller behandlats i nyare studier (Koskimaa och Rapeli 2020; Jämsen et al. 2022). Koskimaa och Rapeli (2020, s. 638ff) hävdar att forskningsområdet har lidit av en viss skevhet, eftersom surveyundersökningar av människors attityder till demokratiska innovationer nästan alltid har fokuserat på väljares attityder och inte på beslutsfattarens attityder. Således är det värt att analysera väljarnas och politikernas åsikter samtidigt. Men eftersom den representativa demokratin är particentrerad är det dessutom uppenbart att både partiernas och deras väljares åsikter om demokratiska innovationer är viktiga att belysa i sammanhanget. Med demokrati menas ju folkstyre och idag är det partierna som formar den viktigaste länken mellan medborgarna och staten. Partitillhörighetens och partisympatiernas betydelse för attityder till demokratiska innovationer är således en fråga som är värd att studera.

I min avhandling ämnar jag därmed belysa hur partitillhörighet och partisympatier relaterar till åsikter om demokratiska innovationer. Detta gör jag genom att besvara följande forskningsfråga: *hur varierar finländska beslutsfattarens och väljares attityder till demokratiska innovationer beroende på partitillhörighet och partisympatier?* Syftet med avhandlingen är att kartlägga beslutsfattarens och väljares attityder till demokratiska innovationer per parti som de röstat på eller representerar, jämföra medelvärden och belysa samband. På ett mer övergripande plan är avhandlingen ett bidrag till den bredare statsvetenskapliga debatten om demokratins utvecklingsmöjligheter genom nya institutionella former av politiskt deltagande, med fokus på faktorer som kan anses främja eller bromsa denna utveckling.

2. Teoretisk referensram

2.1 Normativa perspektiv på politiskt deltagande

2.1.1 Introduktion till problematiken

Studier i demokratiska innovationer kan överbrygga klyftan mellan normativ politisk teori och empirisk statsvetenskap (Smith 2009a, s. 14; Bengtsson 2008, s. 168f). I linje med detta har jag för avsikt att först genom en teoretisk diskussion belysa varför medborgarnas politiska deltagande är viktigt i en demokrati och hur teoretiska perspektiv på deltagande och representation har förändrats över tid, innan jag går vidare till en närmare diskussion om de empiriska aspekterna på avhandlingens frågeställning. Båda sidorna av diskussionen är viktiga för att belysa forskningsområdets och demokratiska innovationers *relevans*.

Den normativa utgångspunkten för demokratiska innovationer är att utveckla den representativa demokratin genom att skapa förutsättningar för mer och bättre medborgardeltagande i politiken och således också förbättra kvaliteten på det demokratiska styret (se Smith 2009a; Geissel 2013). Att engagera medborgarna starkare i politiken är dock lättare sagt än gjort i representativa system där deltagandet redan är ojämlikt och där kritiker och beslutsfattare ifrågasätter vanliga medborgares förmåga och intresse att axla ett större ansvar för politiken (se Koskimaa och Rapeli 2020; Jämsén et al. 2022). Svaren på hur och med vilken intensitet makten ska utgå från folket beror till stor del på om man ser den representativa demokratin som ett i sig underlägset alternativ till direktdemokrati, i bästa fall ett nödvändigt ont i stora och komplexa samhällen, eller som en förfinad form av demokrati som korrigerar inneboende brister i den klassiska demokratimodellen genom att koncentrera beslutsfattandet i händerna på en kunnig och resursstark elit (Bengtsson 2008, s. 52f; Nodia 2020).

Oavsett om man förespråkar deltagardemokrati eller elitistiska demokratimodeller anses det allmänt att politiken har blivit tekniskt mer krävande (Koskimaa och Rapeli 2020). Idag ställer bland annat internationaliseringen, politikens ökande komplexitet och it-tidsålderns informationsöverflöd allt högre krav på medborgarnas förmåga att hänga med i politiken på jämlika villkor, och följaktligen är "ett av de demokratiska ländernas tvingande behov ... att förbättra medborgarnas förmåga att engagera sig intelligent i det politiska livet" (Dahl 1998, s. 187). Dahl menar alltså att om åtgärder inte vidtas riskerar demokratin att försvagas i takt med

att avståndet mellan eliterna och medborgarna ökar ytterligare. Dahl (1999) kom att betrakta nya former av deltagande som en möjlig lösning på demokratins problem och har varit en inspirationskälla för senare forskning i ämnet.

Ofta framställs ökandet av medborgarnas deltagande i politiken som en möjlig lösning på demokratins problem, bland annat för att det anses främja medborgarnas politiska inflytande, inkludering, kunskaper och dygder, offentlig deliberation och beslutens legitimitet (Michels 2011, s. 279). Dessa aspekter är viktiga eftersom demokratiska institutioner är resultat av mänsklig aktivitet och överlever inte självständigt, utan förutsätter demokratiskt sinnade medborgare och beslutsfattare – i sista hand är det den demokratiska aktiviteten och övertygelsen hos medborgarna som bäst tryggar demokratins överlevnad (Dahl 1998, s. 25). Det har också framförts att den representativa demokratin är för "tunn" till att börja med och att demokratin bara kan stärkas genom att ge medborgarna mer politiskt inflytande genom institutioner som främjar deltagande och deliberation (Barber 1984). Emellertid är dagens politiska enheter så stora och komplexa att upprättandet av en församlingsdemokrati där alla medborgare beslutar om alla frågor inte är något att räkna med (Dahl 1998, s. 105ff; Barber 1999, s. 17).

Teorier som ligger till grund för demokratiska innovationer betonar demokratins betydelse som delaktighet. Det finns flera normativa argument för detta. Till exempel hävdar Mill (2001, s. 35) att det goda representativa styret måste vara inställt på att främja medborgarnas aktivitet samt moraliska och intellektuella förmågor genom politiskt deltagande. Först då finns det hopp om att en upplyst opinion regerar och att medborgarna styrs av sitt förnuft och därmed är fria att välja de allra bästa representanterna och övervaka deras arbete på ett ändamålsenligt sätt. Detta kan inte uppnås i ett system där tjänstemän och politiker fattar alla de viktigaste besluten på ett sätt som passiviserar medborgarnas politiska beteende, för då utvecklar inte väljarna sina medborgerliga dygder och nivån av representation lider. Ända sedan Platons *Staten* och Aristoteles' *Politiken* har det varit vanligt i politisk teori att hävda att styrelseformer återspeglas i medborgarnas karaktärer och vice versa (se t.ex. Mill 2001; Barber 1984; 1999). En demokrati utgörs först och främst av demokratiska medborgare och institutioner, så ur denna synvinkel framstår det som kortsiktigt att avfärda behovet av ett aktivt medborgardeltagande endast med hänvisningar till folkets okunnighet eller apati.

Demokratis pedagogiska syfte är att uppfostra politiskt autonoma medborgare som är kapabla att sköta sina egna – också gemensamma – ärenden (Rentto 1995, s. 122f; jfr. Setälä 2003, s. 28). Således finns det en skillnad mellan demokratier som har uppnått detta mål och sådana demokratier som ännu är på väg mot det. Om den representativa politiken inte engagerar medborgarna finns det anledning att fråga sig om felet ligger hos medborgarna eller det demokratiska systemet. En framåtblickande bedömning av denna problematik är ”att om medborgarpolitiken ska blomstra krävs en utvidgning av själva det politiska systemet för att möjliggöra olika former av demokratiskt deltagande” (Qvortrup 2007, s. 4). När allt kommer omkring är möjligheten att rösta några gånger under en flerårig valcykel inte ett värst beundransvärt demokratiskt rekord (Dalton 2020, s. 268). Således kan man argumentera att "botemedlet för demokratiers sjukdomar är mer demokrati" (Dalton et al. 2006, s. 251).

2.1.2 Mer av vilken typ av demokrati?

De mest framträdande demokratiska innovationerna identifierade i den statsvetenskapliga litteraturen är direktdemokrati, deliberativ demokrati och blandade förfaranden. Det paradoxala med demokratiska innovationer är att de i själva verket är urgamla (Newton 2012b, s. 154). När man tänker på demokratiska reformer och vad de kan leda till är det alltså värt att reflektera över designen av "den första demokratin" (Fishkin 2019, s. 112). Därmed ger en kort behandling av demokratis utveckling från antiken till våra dagar en adekvat introduktion till ämnet som helhet.

Ordet demokrati betyder folkstyre och innebär i praktiken ett styrelsesätt där folket besitter den högsta makten samfällt och utövar den antingen direkt eller indirekt genom folkligt valda representanter. Idag är indirekt demokrati i form av representation normen. Detta kontrasterar den klassiska modellen av demokrati som utvecklades i antikens Grekland, där begreppet att representera inte överhuvudtaget existerade (Grönlund 2004, s. 239). Aten var den främsta av de grekiska stadsstaterna och demokratis vagga. De kanske mest nämnvärda politiska institutionerna där var folkförsamlingen, rådsförsamlingen och domstolarna. Av dessa hade folkförsamlingen, dit alla vuxna medborgare hade tillträde, ”otvivelaktigt det yttersta ansvaret för lagstiftningen” (Liedman 2020, 20). Rådsförsamlingen på 500 medlemmar kan ändå anses ha haft större reell inflytande i och med dess roll som verkställande och styrande kommitté för

folkförsamlingen (Held 2006, 18). Rådsförsamlingens och domstolarnas jurymedlemmar valdes genom lottning, och av stadsstatens tjänstemän valdes en del genom lottning och en del genom direkta val. Den senare valmekanismen uppfattades inte nödvändigtvis särskilt demokratisk utan snarare aristokratisk (Aristoteles, 1292b; Setälä 2003, 19; Manin 1997). I folkförsamlingen var uppnåendet av konsensus idealet, men omröstningar skedde i särskilt svåra frågor som delade åsikter (Held 2006, 17). Efter det peloponnesiska kriget mot Sparta, som varade i nästan trettio år och gav upphov till allvarliga politiska kriser i Aten, skapades ett deliberativt organ bestående av medborgare utvalda genom lottning som en skyddande åtgärd mot demagogernas inflytande över folkförsamlingen (se Fishkin 2019, s. 113f.).

Den klassiske empirikern Aristoteles menar att en status som medborgare i absolut mening förutsätter att man har direkt delaktighet i statens styre i folkförsamlingen och genom möjligheten att bli lottad till sådana ämbeten som roteras bland befolkningen (Aristoteles 1275a). Ur detta resonemang följer det allmänna kriteriet att "[d]en som har rätt att besluta och döma i en viss stat är medborgare i denna stat" (Aristoteles 1275b). Om vi då tillämpar denna syn på moderna förhållanden märker vi att det idag är först och främst invalda politiker som är absoluta medborgare i den klassiska meningen. På samma sätt resonerade Rousseau när han konstaterade att det engelska folket är fritt endast under valet av parlamentsledamöter och slavar resten av tiden. Rösträtten, ett uttryck för politisk vilja, är också ett avstående av vilja som väljaren delegerar till en kandidat. I klassiska demokratier upprätthölls medborgarnas frihet och jämlikhet genom att de hade möjlighet att styra och styras i sin tur. Det var vanligt att lottning användes som en valmekanism i olika politiska system från antiken fram till upplysningen, men moderna politiska filosofer har mer eller mindre avvisat lottning som ett komplement till representation utan helt övertygande resonemang i demokratisk mening (se Manin 1997). Poängen som man har gått miste om är att "Demokrati handlar inte bara om att välja de styrande, utan om att vi ska styra själva, åtminstone i någon mån, åtminstone någon del av tiden, åtminstone i några frågor" (Barber 1999, s. 17).

Den förhärskande demokratisynen i representativa system har varit elitistisk (Manin 1997). Joseph Schumpeter (1943) har stått för den kanske kändaste elitistiska demokratimodellen. Den bygger på en pessimistisk syn på folkets politiska kompetens och utgår från att demokratisk representation uppstår ur eliternas konkurrens om folkets röster, varefter representanterna har nästan obegränsad makt under sin mandatperiod och folkets politiska deltagande mellan valen

är onödigt (Lane och Stenlund 1989, s. 189). Även om denna teori har haft stor inverkan på demokratidebatter har den ofta ansetts vara för avskalad. Enligt Manin (1997) innebär principerna för representativ styrning regelbundna val, en viss grad av oberoende för de styrande i förhållande till väljarnas önskemål, en frihet för medborgarna att uttrycka åsikter och önskemål utan att de styrande försöker kontrollera dem, och att offentliga beslut grundar sig i debatt. I stället för att betona medborgarnas direkta deltagande i politiken brukar moderna verk i statsvetenskap definiera demokrati i termer av en systematisk koppling mellan politik och opinion (se t.ex. Dahl 1971; Pitkin 1972). Idag stöter detta tillvägagångssätt på ett grundläggande problem i det att ett växande antal medborgare avstår från att rösta i val och känner sig alienerade från den demokratiska processen. Därmed finns risken att de politiskt relevanta frågorna inte formas i så stor utsträckning av medborgarnas diskussioner som av mediaspecialister, opinionsexperter och journalister, som i allt högre grad dominerar den offentliga scenen i moderna informationssamhällen (Manin 1997, s. 193).

Trots medborgarnas försvagade koppling till politiska partier utgår representativ logik från att väljarkårens preferenser är givna och kan aggregeras. Enligt kritiker ger denna logik upphov till ”en tunn demokrati som, även när den är som bäst, värdesätter politisk jämlikhet (lika rösträkning för dem som dyker upp) utan överläggning” (Fishkin 2019, s. 112). Däremot avser de teoretiska idéerna bakom demokratiska innovationer att förbättra demokratin genom att öka medborgarnas egenmakt och aktivera dem i frågor som rör dem, med verkliga möjligheter att forma motiverade åsikter och främja en upplyst allmän opinion (Barber 1984; Dahl 1999). Jäske (2018, s. 54) sammanfattar poängen på följande sätt: ”Förutom självförändrande effekter bör vi erkänna den roll som direkt medborgardeltagande spelar när det gäller att producera kollektiv kunskap och hjälpa allmänheten att bilda sig en uppfattning om politiken och bedöma sina regeringars trovärdighet.”

Även om Aristoteles var anhängare av en medborgarstat med en blandad konstitution, en gyllene medelväg mellan demokrati och oligarki, kan hans filosofi fortfarande användas för att rättfärdiga mer demokratiska former av beslutsfattande. I *Politiken* berättar Aristoteles ”för oss att politiska beslut som fattas genom överläggning återspeglar en kollektiv visdom som inte finns i någon enskild individs tänkande, oavsett hur stor eller klok den enskilda individen är” (Campbell och Crittenden 2019, s. 154). Samtidigt är det också svårare att korrumpiera massorna än enskilda män. Om vi tänker på politiskt deltagande ur denna synvinkel verkar

argumentet att den politiska eliten alltid är mer kompetent än andra människor tvivelaktigt. Om medborgarna däremot uppfostrades till att aktivt delta i politiska diskussioner skulle den allmänna opinionen förmodligen anpassas därefter och bli mer upplyst än nu, då politiker ofta är benägna att utnyttja opinionsundersökningar som inte föregås av någon djupare diskussion för kortsiktiga vinster (se Fishkin 1991).

2.2 Moderna perspektiv på demokrati och representation

2.2.1 Politiska partiers uppkomst och utveckling

Den demokratiska representationen som den uppfattas idag blev aktuell först under 1800- och 1900-talen, då rösträtten i olika länders parlamentsval gradvis utvidgades till att omfatta fler befolkningsgrupper än tidigare (Bengtsson 2008, s. 29f). Vägen bereddes av industrialiseringen som gav upphov till förbättrade kommunikationer och folkbildning, vilket bland annat möjliggjorde att grupper av politiskt liktänkande samlades ”till organisationer som så småningom kallades partier” (Larsson 2014, s. 12).

Innan införandet av allmän rösträtt var rösträtten knuten till egendom och samhällelig status, och den stora massan av människor var begränsad till en politiskt passiv roll. Politiken bedrevs av klickar av jordägande eliter, som också grundade de första partierna baserat på till exempel geografisk närhet mellan lagstiftare som ville samarbeta effektivare för att trygga sina (fortsatta) framgångar i val (Lapalombara och Weiner 1990, s. 25ff). På 1800-talet var parlamentet den centrala politiska arenan där makten utövades av autonoma parlamentariker, medan makten på 1900-talet, med massdemokratins framväxt, flyttade från parlamentet till politiska partier (Weber 1990). Med utvidgningen av rösträtten uppstod så småningom masspartier, som istället för interna elitnätverk baserades på extern mobilisering av befolkningsgrupper som tidigare saknat politisk representation (Duverger 1990, s. 40f). I takt med att fler medborgare fick betydelse i politiken började också partiorganisationen växa. Allmän rösträtt infördes i Finland 1906 och innan det stod uppskattningsvis 9/10 av den vuxna befolkningen utanför det politiska systemet (Nousiainen 1998, s. 20).

Kraven på en bredare politisk representation uppstod ursprungligen bland naturrättstänkare och liberala filosofer, men fick ett mer radikalt uttryck bland socialisterna. Den nya typen av politisk

representation kom att grunda sig på individuellt medborgarskap och allmän rösträtt i kontrast till den tidigare ståndrepresentationen ”där enbart män tillhörande vissa ledande klasser hade politiskt inflytande” (Bengtsson 2008, s. 22). I Duvergers (1990) studie, som blivit en modern klassiker inom partiforskningen, skiljer man alltså mellan internt och externt bildade partier (i förhållande till parlamentet) samt kader- och masspartier, beroende på frågor om partiets ursprung och organisation. Masspartier uppstod då ”allt större och större folkgrupper drogs med och blev politiskt viktiga”, samtidigt som ideologi blev en central identitetsfaktor för dessa partier (Larsson 2014, s. 12).

Kaderpartier uppstod under en period av begränsad rösträtt och initierades av likasinnade parlamentariker för bättre kommunikation och valsamarbete. Kaderpartier är internt bildade i förhållande till parlamentet, personcentrerade och vanligtvis ledda av en auktoritativ ledare samt organisatoriskt sett fullt fungerande endast innan val (Mickelsson 2021, s. 84). I kaderpartier verkar medlemmarna inte lika intensivt som i masspartier (Mickelsson 2021, s. 93). Kaderpartier kännetecknas av lösa och masspartier av fasta nätverk mellan ledningen och medlemmarna. Ganska snart efter bildandet av masspartier täckte deras verksamhet sina medlemmars flesta livsområden, med omfattande riksorganisation och mindre lokalavdelningar med mångsidiga (men ideologiska) partiaktiviteter för medlemmarna (Duverger 1990). Skillnaderna i partiorganisation mellan mass- och kaderpartier kan förklaras genom att kaderpartier grundar sig på en hegemonisk ställning, där det inte är nödvändigt att skapa en stark motsatt identitet och fasta nätverk, till skillnad från partier vars existens bygger på populariteten hos människor i svagare ställning (Mickelsson 2021, s. 31).

Enligt Duverger (1990, s. 43) ledde allmän rösträtt inte omedelbart till bildandet av sanna masspartier, eftersom elitistiska kaderpartier försökte göra sin organisation mer flexibel genom att låtsas öppna sina led för massorna. I verkligheten fortsatte de att betona kvalitet framför kvantitet i partiorganisationen utan att på riktigt ge massorna möjlighet att påverka partiets riktning. De utmanande masspartierna var därmed tvungna att skapa en robust partiorganisation baserad på massmedlemskap. Partimedlemmarna, som genomgår politisk skolning genom vilken en styrande partielit småningom framträder och börjar axla politiskt ansvar, utgör masspartiets väsen, medan internt skapade kaderpartiers viktigaste resurser är enskilda ledamöters inflytelse och kunskaper i frågor som rör val och finansiering (Karvonen 2014, s. 50). Externt bildade partier började alltmer utmana den tidigare politiska ordningen genom att

undvika kapitalistisk finansiering med hjälp av kollektiv finansiering i form av exempelvis medlemsavgifter och egna tidningar riktade till arbetarklassen (Duverger 1990, s. 44f). I linje med detta motsvarar distinktionen mellan kaderpartier och masspartier ungefär distinktionen mellan höger- och vänsterpartier samt medelklass- och arbetarpartier (Duverger 1990, s. 45).

Masspartier har alltså främst förknippats med socialistpartier, medan liberala och konservativa partier har förknippats med kaderpartier (Karvonen 2014, s. 50; Mickelsson 2021, s. 85; Erlingsson et al. 2005, s. 37). Under en längre period följde de finländska partierna detta mönster (Karvonen 2014, s. 50f). SDP var det enda masspartiet under första hälften av 1900-talet. Efter andra världskriget organiserade Demokratiska förbundet för Finlands folk, som var en av föregångarna till Vänsterförbundet, sig i hela landet. Därtill skapade dåvarande Agrarförbundet (nuvarande Centern) landets starkaste och mest omfattande partiorganisatoriska strukturer från och med 1950-talet. Samlingspartiet och SFP är internt bildade partier och Agrarförbundet delvis externt bildat i förhållande till riksdagen.

I Finland gav införandet av allmän rösträtt 1906 upphov till partiernas organisatoriska utveckling och förvandlade småningom också de lösa borgerliga fraktionerna till massorganisationer med oavbruten verksamhet (Nousiainen 1998, s. 59). Övergången skedde inte över en natt. Finlands organisationsliv utvecklades starkt efter andra världskriget, vilket suddade ut mycket av de skillnader som tidigare fanns mellan kader- och masspartier. Karvonen (2014, s. 51) menar att det var i synnerhet införandet av offentligt finansierat partistöd 1966 och den efterföljande partilagen från 1969 som ledde till att alla finländska partiernas organisationsstrukturer började likna ett masspartis. Detta beror på att vid registrering av ett parti bland annat krävs att dess ”stadgar säkerställer att demokratiska principer iakttas vid föreningens beslutsfattande och i dess verksamhet”, vilket av partierna tolkades som att deras organisationer måste grunda sig på massmedlemskap (Karvonen 2014, s. 51).

Emellertid har partiernas medlemsantal sjunkit kraftigt under de senaste decennierna. I och med partiernas offentliga finansiering har betydelsen av medlemsavgifter blivit mindre och partierna har ”förstatligas” (Nousiainen 1998, s. 47). I partiforskningen har det hävdats att masspartifasen under 1900-talets senare hälft ersattes med *catch-all*-partier som försöker tilltala en så bred skara väljare som möjligt istället för enskilda befolkningsgrupper eller anhängare av en viss ideologi (Mickelsson 2021, s. 409). I Finland blev partierna mestadels statligt finansierade

institutioner som svampaktigt började sprida sig som *catch-all*-partier, även om de höll fast vid sina kärntressen (Nousiainen 1998, s. 48). Nousiainen (1998, s. 68) hävdar ändå att organisationsutvecklingen i Finland vände under 1970-talet i riktning mot någon form av ny kaderpartityp. Detta eftersom man började satsa på effektivitet och rationalitet i partierna. Då började centralorganisationens betydelse öka på bekostnad av lokala och regionala avdelningar och expertmakten öka på bekostnad av amatördeltagande, samtidigt som förutsättningarna för vanliga medlemmars förmåga att förstå komplexa samhällsfrågor blev svårare (Nousiainen 1998, s. 68).

Ledarstilen inom partier har professionaliserats såväl som hela politiken, och experter inom politik, vetenskap, samhällsliv och media har blivit partiernas främsta påverkare (Mickelsson 2021, s. 410f). Partiledaren och dennes närmaste medhjälpare personifierar partiet och dess linje, medan vanliga medlemmars deltagande i olika former av partiverksamhet har minskat. I dag finansieras partier med offentliga medel och etablerade partier delar makten mellan sig och försöker hålla nya utmanare utanför. I linje med detta har statsvetare utvecklat teorier om "en fjärde organisationsfas" med så kallade kartellpartier, enligt vars logik medlemmarna i bästa fall utgör "en legitimerande skara, men inte alls är en förutsättning för framgångsrik verksamhet i val och parlament" (Bengtsson 2008, s. 132). Nousiainen (1998, s. 48) menar att fastän väljarna fortfarande genom val legitimerar partiets existens och inflytande, har deras folkrörelsekaraktär försvunnit med tiden och de har istället börjat likna till staten knutna organisationer, vilkas uppgift är att producera tjänster för allmänheten. Partiernas inflytande på det civila samhällets nätverk har mer eller mindre försvunnit, men situationen är ändå mot partiernas vilja eftersom de, trots sitt närmande till staten, fortfarande vill ha bättre kontakter med medborgarna än de för närvarande lyckas med (Mickelsson 2021, s. 412).

Även om det finska partisystemet har genomgått en omfattande utveckling i flera olika faser, kan den historiska analysen av internt bildade kaderpartier (typexempel: liberala, konservativa) och externt bildade masspartier (typexempel: socialistiska) anses meningsfull även om ingendera av partityperna längre förekommer i Finland i sin renodlade form. Erlingsson et al. (2005, s. 37) konstaterar att "[h]ur ett politiskt parti tillkommer kan sätta avtryck på dess ... identitet, och kan komma att ha en bestående verkan". Det har observerats att partierna med tiden alltmer har börjat likna varandra, men trots allt gemensamt "uppvisar politiska partier skilda organisationskulturer varvid ursprunget kan ha betydelse" (Erlingsson et al. 2005, s. 37).

Kaderpartier bildades internt i förhållande till parlamentet, i en tid då de byggde på en hegemonisk ställning och därmed också på egenintresse i rådande politiska och ekonomiska förhållanden, medan externt bildade partier utmanar de makthavande grupperna och ställer nya krav på representation (Lapalombara och Weiner 1990, s. 27).

Också i Finland har de olika partierna en grundläggande identitet som mer eller mindre bevarats genom decennierna (Mickelsson 2021, s. 413). I finländska vänsterpartier har partiadministrationen tenderat vara mer centraliserad, i linje med masspartimodellen, vilket också inkluderar en klar betoning på demokratiska förfaranden i den egna verksamheten (Nousiainen 1998, s. 68). Högerpartiernas verksamhet har motsvarat den regionala, ideologiska och sociala decentraliseringen av kaderpartier, med passiva medlemmar och en koncentration av verksamheten till olika ledningsnivåer (Nousiainen 1998, s. 68). Till exempel var Samlingspartiet relativt sent ute med att utveckla sin partiorganisation mot ett masspartis och partiets identitet har alltid präglats av ett slags statsmannaledarskap och sedan 1970-talet av individualism (Mickelsson 2021, s. 275). Numera är ett vanligt alternativ till det byråkratiska masspartiet, med starkt medlemsdeltagande, det professionella valpartiet med lösa nätverk och personligt ledarskap som tilltalar väljarna med expertis i aktuella frågor (Mickelsson 2021, s. 410). Till exempel har Samlingspartiet visat sig vara lätt att forma till ett professionellt valparti.

Samlingspartiet och SFP har liknande ursprung som de liberala och konservativa grupper som Duverger klassificerar som kaderpartier (Mickelsson 2021, s. 125; Nousiainen 1998, s. 59). De försökte alltså med kvalitet uppnå det som masspartier som SDP försökte uppnå med kvantitet. Även om dagens partier är stora valorganisationer som alltmer liknar varandra och försöker vinna röster genom att investera i stora och effektiva organisationsnätverk, skickliga ledare och tillräckliga kampanjarbetare och ekonomiska resurser, har partiernas ursprung ändå satt sin prägel på organisationsutvecklingen (Nousiainen 1998, s. 59). En statsmannalik partielit har förknippats med SFP och Samlingspartiet, och arvet från detta har synats exempelvis i att samlingspartister har varit benägna att tänka att partiets medlemmar är mer kompetenta än resten av medborgarna (Mickelsson 2021, s. 126). Vänsterpartierna vill däremot förbättra de svagas ställning och få dem mer delaktiga i beslutsfattandet.

Duverger (1990, s. 37) menar ”ett parti är en samling av gemenskaper” som förenas av ”samordnade institutioner”. Den tidiga individuella representationen var grundad på exklusiva

intressen och privilegier, medan masspartiets politiska relevans bottnar i att det hämtar sitt politiska stöd från massorna istället än från en utvald klick. Med distinktionen mellan interna och externa samt kader- och masspartier kan man förvänta sig att ökandet av "vanliga medborgares" egenmakt är starkare i vänsterpartiernas dna än i högerpartiernas. Högerpartier är mer benägna att betona betydelsen av expertis, medan vänsterpartier vill jämna ut skillnader mellan sociala grupper också i beslutsfattandet. Om man tillämpar denna syn på den föreliggande undersökningen kunde man förvänta sig att Samlingspartiet och SFP är starkast emot användningen av demokratiska innovationer i det politiska beslutsfattandet, medan Vänsterförbundet och SDP inställer sig positivt till dem. Centern, med en historia av masspartistrukturer men ideologiskt högerut lutande väljare, kan förväntas positionera sig någonstans mitt emellan.

2.2.2 Betydelsen av ideologi

Med masspartier började ideologi framträda som en central politisk faktor. Begreppet ideologi härstammar från franska revolutionens tid och betecknar "en samling principer som skulle vara vägledande för det politiska handlandet" i "den nya typ av organiserad politisk strid" som uppstod då fler grupper blev politiskt viktiga (Larsson 2014, s. 12). Med principer avses i detta sammanhang uttalanden om politikens mål och medlen för att uppnå dem. Svensk ordbok definierar ideologi som "sammanhängande system av (politiska) idéer och värderingar som på ett övergripande sätt styr verksamhet, t.ex. av politiskt parti". Således är ideologi "en form av social eller politisk filosofi där praktiska element är lika prominenta som teoretiska", samtidigt som det är "ett idésystem som strävar efter att både förklara världen och förändra den" (Encyclopædia Britannica u.å.). I studiet av politiska ideologier kan man alltså ägna sig åt de underliggande idéerna i olika ismer (Badersten och Gustavsson 2010, s. 62). Olika partier använder olika ideologier, och därför är det relevant att studera hur dessa kan anses påverka partiernas syn på medborgarnas samhälleliga deltagande.

Liberalism är den ideologi som varit viktigast för den industrialiserade västvärlden, och liberalism och kapitalism har generellt sett gått hand i hand (Heywood 2019, s. 30). Till liberalismens bärande idéer hör, förutom rätten till egendom, bland annat konstitutionalism, individualism, frihet, förnuft, jämlikhet, tolerans och samtycke (Heywood 2019, s. 31). Enligt

John Rawls bygger den politiska liberalismen på idén om medborgarna som fria och jämlika personer och om samhället som ett rättvist samarbetsystem (Weithman 2017, s. 398f). Om medborgarna autonomt ska kunna förverkliga sin frihet och jämlikhet måste detta ske i enlighet med de beslutsförfaranden som fastställs i en rättvis konstitution (Weithman 2017, s. 399). Politisk representation och en röst per person anses stödja den politiska liberalismens kriterier för legitimitet och offentligt förnuft i beslutsfattandet. Liberalismen är den dominerande ideologin i moderna demokratier och dess ursprung finns i kampen mot oinskränkt kungamakt.

I slutet av 1600-talet lade John Locke fram en teori om gränserna för regeringsmakten och rätten till upphävandet av regeringsmakten i situationer där den överskrider sina maktbefogenheter i sitt verk *Two Treatises of Government*, som senare har ansetts som en tidig klassiker av liberalt politiskt tänkande (Saastamoinen 2012, s. 242). Locke ville se makten delas mellan regering och parlament, det vill säga den styrande och lagstiftande makten, istället för att en monark kontrollerar båda sidorna av beslutsfattandet. Locke utgick från idén om människors likvärdighet och individens naturliga rättigheter, och han ansåg skyddandet av individens rättigheter som statens enda uppgift (Saastamoinen 2012, s. 264). Han var ändå ingen demokrat i modern mening, eftersom endast personer med egendom skulle ha rättigheter enligt hans teori, och ”han uppfattade samhället som en sammanslutning, kontrakt, mellan de personer som ägde något och de som styrde” (Fredriksson 2000, s. 88). Montesquieus insats i skyddandet av medborgarna från godtyckligt styre är modellen för maktens tredelning där den lagstiftande, verkställande och dömande makten är oberoende i förhållande till varandra och därmed också balanserar och kontrollerar varandra.

Locke och Montesquieu menade att syftet med politisk representation var ”i första hand att begränsa monarkens makt och införa maktindelning mellan olika institutioner för att undvika maktmissbruk” (Bengtsson 2008, s. 33). På 1800-talet hävdade liberalismens kanske mest inflytelserika filosof, John Stuart Mill, att samhällets högsta värde är varje människas maximala möjliga frihet att förverkliga sin individualitet (Saastamoinen 2012, s. 264). Således kom Mill att motivera det representativa styret på utilitaristiska grunder, eftersom han trodde att den största folkliga lyckan uppnås genom att ge alla medborgare lika inflytande och därmed ge dem samma ”möjligheter att få sina önskemål uppfyllda” (Bengtsson 2008, s. 33). I sin filosofi anslöt sig Mill aktivt till de allmänna politiska principerna om politisk och samhällslig frihet, jämställdhet mellan könen och nödvändigheten av kritisk debatt (Koikkalainen 2012, s. 422). I

sina verk betonade han betydelsen av individens maximala frihet, men samtidigt var målet med vissa av hans förslag till politiska arrangemang att de förnämsta och mest utbildade individerna behåller den bestämmande rollen i politiska debatter också under utvidgade politiska rättigheter (Koikkalainen 2012, s. 442).

Också idag intar liberalismen en skeptisk inställning till ”för mycket” demokrati. Den klassiska liberalismens syn på samhället är atomistisk och präglas av så kallad negativ frihet, det vill säga frånvaron av yttre begränsningar för individen (Heywood 2019, s. 32). Enligt Heywood (2019, s. 89) betyder begreppet liberal demokrati en politisk regim där ett begränsat styre (liberalism) blandas med en tro på folkstyre (demokrati). Liberal demokrati anses vara synonymt med pluralistisk demokrati, det vill säga ett samhälle som förutom fria val består ”av ett nätverk av organisationer med olika inslag av folkligt deltagande och av elitpåverkan”, som ger upphov till olika maktcentra som kontrollerar varandra och som således skapar balans i systemet som helhet (Lane och Stenlund 1989, s. 190).

Liberaler anser att auktoritet och sociala relationer alltid bör baseras på samtycke eller villig överenskommelse, vilket i politiken förkroppsligas som kravet på samtycke från medborgarna i form av fria återkommande val och därmed finns det i liberalismen en tydlig preferens för representation (Heywood 2019, s. 31). Med hjälp av allmän rösträtt ville liberalerna ursprungligen ”skapa en politisk motsvarighet till den ekonomiska marknaden, alltså en ”politisk marknad” där alla individer hade möjlighet att göra sin efterfrågan gällande” (Larsson 2014, s. 37). Enligt Badersten och Gustavsson (2010, s. 82) skulle en klassisk liberal ”hävda att demokratin bör begränsas till att omfatta statens kärnuppgifter”, alltså det som förknippas med en nattväktarstat, och att ”allt därutöver är upp till var och en att avgöra själv”. Däremot skulle en socialliberal ”förmodligen hävda att demokratin bör omfatta mer” (Badersten och Gustavsson 2010, s. 82), till exempel välfärdspolitik för att öka individens frihet genom utjämning (Heywood 2019, s. 32).

Generellt sett ger politisk representation en rad politiska alternativ (jfr. politisk marknad) och ett försvar mot godtyckligt beslutsfattande, som av liberaler förknippas med bland annat direktdemokrati (eller majoritetens tyranni). SFP är ett parti som kan betraktas som liberalt medan Samlingspartiet har mycket gemensamt med ideologin med tanke på partiets

demokratisyn och betoning på individualism och marknadsekonomi (Mickelsson 2021, s. 456f).

Konservatism är en samhällsbevarande politisk åskådning eller en filosofi om försiktighet inför förändring, i synnerhet revolutionär förändring (O'Hara 2011, s. 1). Istället betonas vikten av kontinuitet i utvecklingen av samhället. Snarare än en sammanhängande ideologi är konservatism en slags livshållning (Nousiainen 1998, s. 85). Enligt konservativa tänkare handlar konservatism om ett gott liv, en bra social organisation i enlighet med sådana moraliska fördomar (*prejudices*) som redan har visat sig fungera i förhållande till det goda i samhället (Kekes 2001, s. 1).

Konservatismen uppstod som en reaktion på de ekonomiska och politiska förändringar som påskyndats av den franska revolutionen (Heywood 2019, s. 33). Konservatismens syn på samhället är organisk, och de band som binder individen i samhällskroppen anses vara för starka och komplexa för att förstås eller åtgärdas med hjälp av föreskrivande samhällsteorier (Luoma-Aho 2012, s. 366). Konservativa hävdar alltså att kunskapen om byggandet och renoverandet av stater inte kan läras ut *a priori*. De förespråkar gradvis politisk förändring och anpassning framför mer storartade projekt som kan gå fel med tanke på sammanhållningen i samhället. I termer av konservatismens första lärofader, Edmund Burke, förespråkar man förändring för att bevara (Heywood 2019, s. 33).

Konservativa anser att auktoritet till viss del utövas "uppifrån" och ger ledarskap, vägledning och stöd för dem som saknar kunskap, erfarenhet eller utbildning att agera klokt i sitt eget intresse (Heywood 2019, s. 34). Således betonas komplexiteten och betydelsen av traditionella styrande relationer i den konservativa tanketraditionen istället för teoretisk abstraktion. Burke betraktade politiken som en naturlig följd av gemenskapers historiska erfarenheter, vilka format oss socialt och resulterat i generationsöverskridande traditioner i enlighet med människors identiteter sammansvetsade till en samhällelig helhet (Roberts och Sutch 2016, s. 336f). Ett plötsligt omkullkastande av detta komplexa system liknas därmed vid en traumatisk upplevelse. Burke (1989, s. 21) menar att "[d]et är bättre att bli föraktad för överdriven oro, än förgöras av självsäkerhet." Konservativa anser således att det är bättre reformera uppifrån än göra uppror nedifrån, varigenom de starkas plikt att ta hand om de svagare till förmån för social sammanhållning och enhet blir priset för privilegium (Heywood 2019, s. 33).

Förr talade de konservativa ofta för en naturlig aristokrati, men nu anses oftast erfarenhet och träning som grunden till politiskt ledarskap och auktoritet. Till exempel var Samlingspartiets grundare ursprungligen monarkister. Också senare har hörnstenen i partiets identitet varit tanken att dess medlemmar är mer kompetenta än andra (Mickelsson 2021, s. 126). I förhållande till demokrati ”övergick de konservativas inställning från förbittrat motstånd till gradvis accepterande”, då det blev klart att demokrati inte automatiskt resulterade i en ”omstörtande vänsterpolitik” (Larsson 2014, s. 51). Senare på 1900-talet ”kom demokratin att betraktas som ett centralt konservativt värde” i och med kampen mot kommunism och nazism (Larsson 2014, s. 52). I Amerika har konservativa ”kraftfullt hävdade att demokratin måste vara indirekt”, medan konservativa tänkare i Europa har kritiserat ”följderna av 1960- och 1970-talets radikalisering” och hävdade ”att demokratiska former för styrning utbredd sig utöver det rent politiska området” med skadliga konsekvenser (Larsson 2014, s. 53). Till exempel skriver Scruton (1990, s. 9) om riskerna av att demokratisera hierarkiska institutioner för demokratiseringens skull: ”Man ska inte tänka att kostnaden av ett system som gör en idol av okunnighet och en profet av folkmassan är liten.”

Av partierna i Finland har särskilt Samlingspartiet ett konservativt förflutet. Också Kristdemokraterna förknippas med konservatism, men deras huvudsakliga ideologiska fokus ligger på kristendomen (Mickelsson 2021, s. 456f). Konservatismens föreställningar om auktoritet och hierarkier, det vill säga att vissa är mer lämpade ledare än andra, kan innebära mindre entusiasm för demokratiska innovationer.

Socialism är en egalitär ideologi som lägger stor vikt vid att eliminera eller minska skillnader mellan samhällsklasser, till stor del genom en mer jämlik fördelning av resurser, inklusive egendom (Heywood 2019, s. 38). I sin tidigaste form kritiserar den kapitalismen för att frambringa egoism istället för gemenskap i samhället, och hävdar att tävlingsinriktad individualism leder till antisocialt beteende och utsugning av de svagaste. Därmed föredrar socialister samarbete framför tävlan och kollektivism framför individualism. Marx's lära om de politiska styrelseformerna delas upp i tre delar: det kapitaliska samhället, revolutionsperioden och det (framtida) kommunistiska samhället (Larsson 2014, s. 63). Han utgår från att den mänskliga naturen är formbar och under kapitalismen i en ogynnsam historisk fas med tanke på samhällets bästa. Marx såg revolutionen som det enda alternativet till

kapitalismens förtryck av arbetarna. Nuförtiden har den revolutionära socialismen (kommunismen) emellertid en mycket marginell roll i västvärldens politiska system, även om många av dagens reformistiska socialistpartier ursprungligen har grundats på marxismens läror.

Reformistisk socialism förknippas särskilt med socialdemokrati. Larsson (2014, s. 89) menar att "[d]en representativa demokratin med fri partibildning, allmän rösträtt och parlamentarism är sedan länge den politiska styrelseform som de europeiska reformistiska [icke-revolutionära] socialisterna sätter högst", och därmed råder ingen principiell oenighet mellan socialdemokrater, liberaler och konservativa om själva styrelseformen utan "om hur stor del av samhället som ska kontrolleras med politiska beslut". Socialismens mål är att utrota ekonomiska och sociala ojämlikheter eller åtminstone minska dem avsevärt (Heywood 2019, s. 37). Man vill distribuera välfärd enligt moraliska principer i stället för endast marknadsprinciper (Heywood 2019, s. 43).

Med åren har socialismens medel omprövats. Först vände socialdemokratin ryggen åt fundamentalistiska principer som gemensamt ägande och planering och arbetade om socialismen när det gäller välfärd, omfördelning och ekonomisk förvaltning (Heywood 2019, s. 37). På 1900-talet började nordiska socialdemokrater driva ett slags planhushållning grundat på Keynes' teori om makroekonomiska styrmedel "för att avskaffa marknadens brister, men utan att socialisera företagen" (Larsson 2014, s. 91). Denna "bästa av två världar" grundades på progressiva skatter och inkomstöverföringar inom socialpolitiken för att utjämna inkomst- och förmögenhetsskillnader som härrör från marknadsmekanismer och privat ägande (Larsson 2014, s. 93). Under de senaste decennierna har fokuset inom välfärdspolitiken flyttats från inkomstöverföring till sociala investeringar som syftar till att öka människors möjligheter att aktivt delta i samhällets uppgifter och i synnerhet på arbetsmarknaden (Lehmus-Sun och Peltoniemi 2022)

Dagens socialdemokrater förespråkar en balans mellan den fria marknaden och staten, liksom mellan individen och gemenskapen (Heywood 2019, s. 43). Det främsta kännetecknet för modern socialdemokrati har varit oron för de utsatta i samhället. Men enligt Heywood (2019, s. 45) har man i den nyaste utvecklingen brutit med social egalitärism i form av utjämning som ett självändamål och eftersträvar istället att "hjälpa människor att hjälpa sig själva", i termer som börjat närma sig liberala idéer om jämlikhet i möjlighet och meritokrati.

I Finland har socialistpartier förknippats med en starkare intern demokrati än liberalkonservativa partier (Nousiainen 1998, s. 68). Att rätta till orättvisor innebär enligt socialismen en större delaktighet i samhället för alla. Följaktligen kan vänsterpartierna SDP och Vänsterförbundet förväntas inställa sig positivt till medborgarnas politiska deltagande och demokratiska innovationer.

Populism är ett omtvistat begrepp, men de flesta experter är överens om att populismen kretsar kring en uppdelning mellan "folket" och "eliten", där folket ses som moraliskt överlägset och eliten som korrumpert (Moffitt 2020, s. 20; Heywood 2019, s. 53). Andra kännetecken som vissa forskare har föreslagit utöver denna minimidefinition är en stark ledare, uttalanden om kriser och uteslutning av farliga "andra" (Moffitt 2020, s. 10). Müller (2016, s. 57) påpekar att alla kritiker av eliter inte är populisterna; populisterna motsätter sig eliter men är också antipluralister. Forskarna är oense om huruvida populism är en ideologi, en strategi, en diskurs eller ett politiskt verktyg (Moffitt 2020, s. 11). Populism har därför beskrivits som en "tunn" ideologi som kan kombineras med nästan vilken annan ideologi som helst, till exempel i Sannfinländarnas fall kombineras den med nationalism (Mickelsson 2021, s. 339).

Müller (2016, s. 57) hävdar att populism är "den permanenta skuggan av representativ politik" och att det alltid finns en möjlighet att någon kommer att börja använda populistisk retorik för att utmana makthavarna. Detta innebär inte automatiskt att populisterna är emot principen om politisk representation, utan snarare att de ser sig själva som de legitima representanterna. Men populistiska partier har ofta profilerat sig för direktdemokrati och stöd för mer direktdemokrati är också förenligt med populismens principer (Kestilä-Kekkonen och Sipilä 2020, s. 479). Populismens människosyn är dock oftast mycket homogen och bygger på tanken att det finns en enad folkvilja som det populistiska partiet står för, vilket är ett problematiskt resonemang ur pluralistisk synvinkel (Moffitt 2020, s. 96). Emellertid har särskilt vänsterpopulismen av vissa teoretiker ansetts kunna främja radikal demokrati som ett alternativ till den liberala demokratin (Moffitt 2020, s. 100ff). Tanken bakom är att "folket" kan betraktas som en mer öppen och flexibel beteckning än politiska identiteter som klass, ras, kön eller sexualitet. Populistiska partiers och väljares inställning till demokratiska innovationer kan förväntas vara mycket positiv på grund av den populistiska protestattityden.

Ekologismen skiljer sig från andra politiska ideologier genom dess fokus på förhållandet mellan människor och den icke-mänskliga naturen (Dobson 2007, s. 28). Det är tingens "naturvärde", som härrör från att de är skapade genom naturliga processer snarare än av artificiella mänskliga, som politiska ekologer är särskilt angelägna om att bevara och främja (Dobson 2007, s. 29). Ekologismen eller den gröna ideologin uttrycker oro över den skada som åsamkas naturen av den ökande ekonomiska utvecklingstakten och dess inverkan på människans livskvalitet och livsvillkor (Heywood 2019, s. 49).

I stället för en antropocentrisk hållning förespråkar den gröna ideologin ett ekocentriskt perspektiv (Heywood 2019, s. 50). Följaktligen kräver man i miljökampens namn "en radikal omorganisation av de västliga industrisamhällena" och "*ekologisk balans*, i motsats till industrisamhällets strävan efter tillväxt" (Larsson 2014, s. 149). En annan dimension, förutom kravet på ekologisk balans, som många hävdar att ekologismen infört i politiken är decentralisering. Decentralisering ses som en del av lösningen eftersom man utgår från att "alla andra politiska ideologier, från vänster till höger, är inriktade på storindustrialism, ekonomisk tillväxt och en centraliserad statsmakt" (Larsson 2014, s. 149).

Gröna tänkare kritiserar materialism och konsumism och förespråkar istället postmaterialism, en attityd att vara istället för att äga eller ha, där icke-materiella aspekter på individens välbefinnande betonas, till exempel genom beteende som stöder personlig autonomi och harmoni med naturen (Heywood 2019, s. 50). Enligt Larsson (2014, s. 153) går de gröna partiernas "basdemokrati" ut på "en långt driven demokrati i små enheter". Vidare menar han att på nationell nivå avvisar inte gröna partier det representativa systemet "men det ska kompletteras med folkomröstningar", som "ska vara beslutande och med folkinitiativ, det vill säga ett bestämt antal medborgare ska kunna framtvinga en folkomröstning" (Larsson 2014, s. 153). Detta talar för en positiv inställning till demokratiska innovationer, men det finns skäl att minnas att de Gröna betonar inte bara medborgarnas deltagande utan även vetenskaplig expertis som underlag för politiska beslut.

2.2.3 Den representativa politiken i förändring

Politiska partier anses idag vara den viktigaste länken mellan medborgare och staten. Partier kan definieras som välorganiserade massorganisationer relaterade till samhällets ekonomiska

och sociala struktur, som genom val försöker vinna regeringsmakten för sina ledare för att ge sina medlemmar och anhängare materiella fördelar och främja sina gemensamma ideologiska ambitioner i samhället (Nousiainen 1998, s. 31). Enligt Gallagher (2014, s. 24f) borde parlamentet idealt sett vara ett mikrokosmos av nationen när det gäller framträdande sociala klyftor. Emellertid hävdas det ”att partierna har gått in i en ny era där kopplingen till sociala skiljelinjer i samhället har blivit allt svagare” (Bengtsson 2008, s. 86). I takt med att partiernas koppling till olika grupper i samhället försvagas blir det också svårare för dem att mobilisera väljare, en trend som förstärks av eller sammanfaller med ”en utjämning av klasskillnader och en allt större medelklass” (Bengtsson 2008, s. 86).

Om partierna förr i tiden effektivt överbyggde avståndet mellan staten och medborgarna, kritiserar de idag allt oftare för att vara närmare staten än medborgarna (Mair 2008; Katz och Mair 2018; Nousiainen 1998, s. 47f). Partiernas band till medborgarna har försvagats, samtidigt som deras politiska inflytande inte har minskat på motsvarande sätt. Istället har partierna ”förstatligas” (Nousiainen 1998) eller ”kartelliserats” (Katz och Mair 2018). Utvecklingen kan anses problematisk eftersom ”potentialen att kunna länka medborgarna till det politiska beslutsfattandet” är det ”som utgör det centrala existensberättigandet för de politiska partierna i en demokrati” (Erlingsson et al. 2005, s. 12). Ett kartelliserat partisystem innebär bland annat att även om de etablerade partierna har börjat tappa kontakten med folket, koncentrerar de sig fortfarande på att hålla fast vid och dela makten mellan sig och betraktar sig nästan som en del av statsapparaten (Stenbäck 2019, s. 23). Förutsättningarna för denna utveckling har förstärkts av politikens professionalisering och dess offentliga finansiering.

Dagens representativa demokratier kännetecknas alltså av en växande klyfta mellan beslutsfattare och vanliga medborgare, och den alltmer komplexa politiken domineras av allehanda politiska experter snarare än *demos* (Dahl 1999: 364ff). Manin (1997, s. 193) beskriver sin syn på politiska representationens kris i västvärlden:

”Under många år tycktes representationen bygga på ett kraftfullt och stabilt förtroendeförhållande mellan väljare och politiska partier, där de allra flesta väljare identifierade sig med och förblev lojala mot ett visst parti. I dag ändrar dock allt fler människor sitt sätt att rösta från ett val till ett annat, och opinionsundersökningar visar allt fler av dem som vägrar att identifiera sig med något existerande parti. Skillnader mellan

partierna tycktes en gång vara en återspeglning av sociala klyftor. I vår tid får man däremot intrycket att det är partierna som påtvingar samhället klyftor, klyftor som observatörer beklagar som "artificiella". Varje parti brukade föreslå väljarna ett detaljerat åtgärdsprogram som det lovade att genomföra om det återvände till makten. I dag bygger kandidaternas och partiernas valstrategier i stället på att bygga vaga bilder, där ledarnas personlighet är framträdande. Slutligen skiljer sig de som rör sig i politiska kretsar i dag från resten av befolkningen genom sitt yrke, sin kultur och sitt sätt att leva. Den offentliga scenen domineras alltmer av mediaspecialister, opinionsexperter och journalister, där det är svårt att se en typisk återspeglning av samhället. Politiker får i allmänhet makten på grund av sina medietalanger, inte för att de liknar sina väljare socialt eller står dem nära. Klyftan mellan stat och samhälle, mellan representanter och representerade, verkar öka.”

Politiska partier och eliter kritiserar alltmer för att fjärma sig från medborgarna. Det växande avståndet mellan beslutsfattare och väljare beror dock inte endast på de politiska eliternas beteende. Också medborgarnas attityder och beteende spelar in på ett avgörande sätt, eftersom samhället genomgått mycket betydande förändringar under de senaste decennierna (Bengtsson 2008, s. 163). Individuell social modernisering, som har förändrat värderingar och ökat medborgarnas personliga kompetens, har försvagat det traditionella förhållandet mellan medborgare och politiska partier, eftersom partierna inte har förändrats på liknande sätt (Bengtsson 2008, s. 164f).

Enligt Joas (2012, s. 19) orsakas dagens samhällsförändring ”inom den politiska sfären ... huvudsakligen av två processer, av en mycket snabb teknisk utveckling, särskilt när det gäller kommunikation, och av att individernas preferenser är i förändring”. Detta har medfört att medborgarna i mindre utsträckning förlitar sig på politiska partier för att få information om aktuella ärenden. Också väljarnas partiidentifikationer har försvagats, samtidigt som nya politiska värderingar förknippade med högre politisk medvetenhet och nya, mer krävande former av politiskt deltagande har blivit mer framträdande (Dalton och Wattenberg 2002; Inglehart och Welzel 2005). Väljarrörligheten och populismen har ökat och i synnerhet de unga engagerar sig kring enskilda sakfrågor i stället för att vara lojala något visst parti (Dalton 2016; Mickelsson 2021).

Det finländska partisystemet ansågs länge vara förstelnat. Uppluckringen började med de Grönas inträde i riksdagen, men det var först i samband med riksdagsvalen på 2010-talet som

det finländska partisystemet fick en rejäl chock på grund av Sannfinländarnas valframgångar, som tillsammans med de Gröna lämnade de traditionellt största partierna med allt mindre röstandelar. Sedan den ekonomiska krisen 2008 har starka populistiska vågor stigit i demokratier runt om i världen, och i Finland kanaliseras särskilt Sannfinländarna protestattityder in i rikspolitiken. Den så kallade gröna vänstern och Sannfinländarna representerar idag den starkaste ideologiska skiljelinjen i finsk politik (Mickelsson 2021).

Moderniseringsprocessen har lett till ökad individualisering, vilket tillsammans med samhällsklassen minskande betydelse för väljarnas val av parti har gjort det svårt för partierna att strukturera den demokratiska debatten på samma sätt som tidigare. Inglehart och Welzel (2005, s. 299) beskriver grundförutsättningarna för den individuella sociala moderniseringen på följande sätt: ”Socioekonomisk utveckling ger allt gynnsammare existentiella förhållanden och minskar yttre begränsningar för inre mänskliga val”, medan ”gynnsamma existentiella förhållanden bidrar till framväxande självuttrycksvärden som prioriterar individuell frihet framför kollektiv disciplin, mänsklig mångfald framför gruppkonformitet och medborgerlig autonomi framför statlig auktoritet.” Att avståndet mellan partier och väljare växer i takt med en ökad väljarrörlighet kan anses som ett problem också för att partier traditionellt sett har ”erbjudit genvägar till politisk kunskap” genom att människor har kunnat lyssna på ”sina” partiledare och representanter (Grönlund 2017). Att denna aspekt har nedtonats har medfört en demokratisk utmaning eftersom ”självständiga beslut kräver en mer upplyst folkopinion” (Grönlund 2017).

Att många anser att partier är föråldrade och att de på grund av sin höga medlemsålder har börjat likna pensionärsföreningar, samtidigt som unga i allt högre grad föredrar nya sätt att delta i politiken, ökar trycket på att utveckla demokratin (Bengtsson och Christensen 2009, s. 92). Allt fler medborgare väljer att uttrycka sina preferenser genom nya och mer individualistiska former av politiskt deltagande än vad partier och val står för, vilket skapar problem med att kanalisera medborgarnas preferenser till de formella beslutsprocesserna (Bäck och Christensen 2020). På lång sikt kan dessa omständigheter leda till betydande legitimitetsproblem i fråga om både partipolitik och representativa system (Grönlund 2004, s. 219; Bengtsson och Christensen 2009, s. 92; Bengtsson 2008, s. 113).

2.2.4 Demokratins utsikter

Historiskt sett har det politiska tänkandet länge dominerats av en elitistisk demokratiuppfattning som betonar ett begränsat medborgardeltagande utom vid val, och det var först under 1900-talets andra hälft som mer deltagande demokratimodeller började få fotfäste (Bergh 1983, s. 7). Försvarna av en elitistisk demokratiuppfattning menar att den bidrar till ett effektivt beslutsfattande. Väljarna får säga sitt genom att rösta i valen, varefter mer resursstarka eliter sköter beslutsfattandet mellan valen. I en valdemokrati har de utsedda representanterna mycket mer makt och inflytande än medborgarna, men bortsett från detta avstånd mellan eliten och folket ”framstår det valdemokratiska idealet både ur procedur- och ur konsekvenssynvinkel som jämlikt”, eftersom deltagandet fördelas relativt jämnt och allas röst väger lika tungt på valdagen (Bengtsson 2008, s. 66f). Deltagardemokratiteoretikerna har emellertid invänt mot de elitistiska demokratimodellerna att de ”underskattar möjligheterna till ett brett folkligt deltagande” (Lane och Stenlund 1989, s. 189).

Det finns ingen konsensus bland statsvetare om vilken syn på demokrati som är att föredra, men nedgången i traditionellt politiskt deltagande och den ökande klyftan mellan eliter och medborgare kan anses innebära svårigheter för partiets lyhörddhet för väljarnas preferenser. Partierna borde göra det möjligt för medborgarna att effektivt delta i den statliga verksamheten och kanalisera många enskilda ståndpunkter till få tydliga riktlinjer (Nousiainen 1998, s. 39). FNES (2015) visar att fler finländare håller med om påståendet ”viktiga samhällsfrågor borde allt oftare avgöras genom folkomröstningar” än påståendet ”politiker utsedda i val är bäst lämpade för att leda Finland”. Också i en europeisk jämförelse är stödet för principen och praxisen för direktdemokrati ganska stort bland finländska medborgare (Bowler och Donovan 2019, s. 228). Den upphöjda betydelsen av effektivitet på bekostnaden av mera medborgardeltagande i det demokratiska beslutsfattandet kan ifrågasättas då allt färre medborgare röstar i val och identifierar sig med politiska partier.

Tidigare forskning visar att det finns en växande tillitsklyfta mellan de politiska eliterna och medborgarna när det gäller synen på medborgarnas förmåga att reflektera över och diskutera komplexa politiska frågor (Koskimaa och Rapeli 2020; Jämsén et al. 2022, s. 7). Det kan bero på att den representativa demokratin är elitistisk och därmed betonar politikernas överlägsenhet över folket, eller så kan det också bero på att politikerna själva dagligen ser hur komplex

politiken är och drar slutsatsen att de flesta medborgare saknar möjlighet att fördjupa sig i den på ett ändamålsenligt sätt (Jämsén et al. 2022, s. 20). Trots politikens ökande komplexitet hävdar ändå vissa forskare att debatterna i dagens demokratier har blivit alltmer personcentrerade, ytliga, dåligt informerade och tanklösa, vilket inte heller kan anses underlätta väljarnas känsla av frånkoppling från den politiska processen (se Held 2006, s. 234). Över hälften av finländarna anser att deras intresse för politik försvagas av politikernas sätt att tala (Jämsén et al. 2022, s. 14), vilket visar att politiska partier har svårt att skapa meningsfulla band till medborgarna.

Idag är partierna de viktigaste aktörerna i den representativa demokratin och delegeringen av medborgarnas politiska makt till representanter motiveras ofta med att de senare ”anses ha bättre förutsättningar att fatta upplysta och ansvarsfulla beslut” (Setälä 2003, 198). Men endast kompetens räcker inte till att legitimera beslutsfattandet i en demokrati, då skulle det ju i stället handla om en teknokrati. Emellertid har politiken blivit tekniskt sett mer krävande, vilket gör det svårare för medborgarna att delta i politiken på lika villkor (Dahl 1999). Teknisk expertis spelar en allt viktigare roll i politiska processer, och om makten ytterligare koncentreras till tekniskt begåvade eliter finns det en risk för att politiken blir ett område för experter i stället för medborgare (Held 2006, s. 235f.). Beslutsfattandet i moderna demokratier administreras på många sätt av förvaltningsexperter, vilket i kombination med ett stort förtroende för expertis på bekostnad av folklig inkludering i politiken mycket väl kan tänkas undergräva demokratin (Dahl, 1999; Setälä 2003, s. 178).

Enligt Dahl (1998, s. 38) erbjuder demokratin idealt möjligheter till 1) effektivt deltagande, 2) jämlikhet i röstning, 3) upplyst förståelse, 4) slutlig kontroll över agendan och 5) inkludering av vuxna. Med andra ord kan man hävda att de vuxna medborgarnas lika tillgång till den politiska processen är det mest centrala för politisk jämlikhet i demokratier. Vidare kan man hävda att förutsättningen för medborgarnas verkliga maktutövande ”genom val och andra demokratiska institutioner” är att deras politiska åsikter är oberoende, det vill säga autonoma (Setälä 2003, s. 28). En sådan syn på demokrati innebär att medborgarna åtminstone i viss mån måste vara oberoende av makthavarna i formandet av sin politiska vilja, och därför ställer denna teori vissa krav på bland annat medborgarnas omdöme, tillgång till information, deras kommunikation och möjligheter till politisk organisation (Setälä 2003, s. 28). I detta avseende ligger den demokratiska dygden hos demokratiska innovationer i det faktum att de, förutom att

främja medborgarkompetens, åtminstone i teorin gör det möjligt för medborgarna att ge uttryck åt vad de anser politiskt relevant oavsett partipolitiska intressen (Kestilä-Kekkonen och Korvela 2017).

2.3 Demokratiska innovationer

2.3.1 Vad är demokratiska innovationer?

Demokratiska innovationer är nya institutioner som syftar till att öka och förbättra medborgarnas deltagande i politiken genom att komplettera den representativa demokratin (se Smith 2009). Medan representativa institutioner engagerar medborgarna i mindre utsträckning än tidigare, har kraven på mer och bättre demokrati bortom representation ändå ökat (Dalton 2004, s. 204; Newton 2012a, s. 15f; Dalton 2016). De senaste decenniernas demokratiska problem har gett upphov till två stora trender: nya former av politiskt deltagande har blivit allt vanligare samtidigt som medborgarnas politiska förtroende sjunkit (Adenskog 2018, s. 16). Sedan 1970-talet har den representativa demokratin kris diskuterats flitigt, men under de senaste decennierna har tiden för diagnostisering passerat, medan "tiden för behandling av symptomen tycks vara inne" (Bengtsson 2008, s. 161). Demokratiska innovationer har kommit att ses som en möjlig lösning på demokratin utvecklingsbehov, eftersom de kan användas för att komplettera representativa institutioner för att institutionalisera medborgarnas deltagande i det politiska beslutsfattandet på nya sätt.

Demokratiska innovationer är institutioner som är designade att öka och fördjupa medborgarnas deltagande i politiska processer (Smith 2009, s. 1). Tre av deras grundläggande egenskaper är: a) en formell koppling till beslutsprocessen, b) en strävan att förbättra demokratin nivå i sammanhanget och c) att de är nya förfaranden i förhållande till den representativa repertoaren (Adenskog 2018, s. 22). Enligt Geissel (2013, s. 15) har kriterier för bedömning av demokratiska innovationer i statsvetenskaplig forskning varit: inkluderande deltagande, meningsfullt deltagande, legitimitet, kvalitet på överläggning, effektivitet, medborgarnas upplysning, och andra (till exempel rättvisa, transparens, publicitet, överförbarhet). Exempel på demokratiska innovationer är medborgarinitiativ, folkomröstningar, deltagande budgetering, deliberativa medborgarpaneler eller mini-publics, och e-demokrati.

Medborgarinitiativ kan definieras på en allmän nivå som förfaranden där en grupp medborgare genom att samla in underskrifter lägger fram ett politiskt förslag (Jäske 2017, s. 52). I Finland tillämpas medborgarinitiativet så att 50 000 röstberättigade kan lägga fram ett initiativ för riksdagen om en lag, varefter riksdagen beslutar om behandlingen av ärendet. Medborgarinitiativet, ”som gör det möjligt att väcka och understöda förslag till medborgarinitiativ på nätet”, togs i bruk 2012 ”och är i dag den viktigaste demokratiska innovationen på nationell nivå i Finland” (Christensen et al. 2016, s. 3). I allmänhet är finländare nöjda med medborgarinitiativets inverkan på demokratin.

Folkomröstningar är den kändaste formen av direktdemokrati och de kan förekomma tillsammans eller utan medborgarinitiativ. I sammanhang som Schweiz och vissa stater i USA med långvariga direktdemokratiska traditioner leder uppnåendet av signaturkraven i ett medborgarinitiativ automatiskt till en folkomröstning i frågan (Jäske 2017, s. 52). I Finland tillämpas för närvarande endast ”mjuka” former av direktdemokrati, i den meningen att våra folkomröstningar initieras av politiker och endast är vägledande, och medborgarinitiativ tvingar inte politiker att hålla folkomröstningar (Jäske 2017, s. 67f).

Deltagande budgetering är en demokratisk innovation där medborgarna är delaktiga i att besluta om offentliga utgifter efter att ett representativt organ först bestämmer vilken del av budgeten som kommuninvånarna får besluta om (Christensen et al. 2016, s. 21). Budgeteringen kan vara öppen för alla eller så väljs ett representativt urval av invånare. I processen ingår interaktion mellan deltagare, beslutsfattare och tjänstemän. Dess ursprungliga design kommer från Porto Alegre i Brasilien där förfarandet först togs i bruk 1989. Smith (2009, s. 37f) beskriver det som ett ”institutionellt arrangemang där folkförsamlingar [*popular assemblies*] kombineras med innovativa representativa forum som gör det möjligt för medborgarna att kontrollera och forma fördelningen av en betydande andel av stadens budget.” Deltagande budgetering har senare spridit sig till olika ställen i världen och hur stor andel av budgeten medborgarna beslutar om varierar från fall till fall. Deltagande budgetering har också tillämpats i finländska kommuner, men bara i liten utsträckning. Mindre än var tionde finländsk kommun har erfarenhet av deltagande budgetering (Christensen et al. 2016, s. 21).

Deliberativa mini-publics eller minipubliker kan definieras som noggrant utformade forum där en representativ delmängd av den bredare befolkningen samlas för att delta i öppna,

inkluderande och välgrundade diskussioner om en eller flera frågor, helst med betydande politisk inverkan (Curato och Farrell 2021, s. 3). De används för att öka medborgarnas engagemang och kunskaper ”i komplexa och kontroversiella policyfrågor” (Grönlund 2020, s. 13). Med hjälp av dem kan belysa hur en upplyst och övervägd allmän opinion ser ut om medborgarna får ta del av relevant och opartisk information om ämnet och diskuterar det på ett mångsidigt, inkluderande och respektfullt sätt. Med det slumpmässiga urvalet av deltagare eftersträvas både hög diversitet och representativitet. Problemet med nuvarande praxis är att minipubliker vanligtvis används på ad hoc-basis och att deras politiska effekter förblir ofta vaga. Det är svårt att integrera dem i den representativa politiken, där bland annat ansvar och konkurrens är nyckelbegrepp snarare än epistemologisk konsensus (Setälä 2017, s. 846). I normativa teorier om deliberativ demokrati förespråkas en demokratisk diskurs där det allmänna goda beaktas i stället för endast partikulära intressen.

Demokratiska innovationer kan i varierande grad vara diskursiva eller röstcentrerade. När det gäller diskursiva mekanismer är det bakomliggande idealet deliberativ demokrati. Deliberativ demokrati tar avstånd från en ”liberal individualistisk eller ekonomisk förståelse av demokrati” enligt vilken demokrati ses som en arena ”där givna preferenser och intressen konkurrerar genom rättvisa aggregeringsmekanismer”, och fokuserar i stället på de kommunikativa processer som alstrar opinion och viljeformuleringar och föregår politiska omröstningar (Chambers 2003, s. 308). Detta innebär att ”ansvarsutkrävande ersätter samtycke som den begreppsmässiga kärnan i legitimitet” och att ”ansvarsutkrävande förstås främst i termer av att ”redogöra” för något, det vill säga offentligt artikulera, förklara och viktigast av allt rättfärdiga offentliga policybeslut” (Chambers 2003, s. 308). Den teoretiska utgångspunkten är att rationella argument som kan anses relatera till generaliserbara moraliska principer bör ha företräde framför fördomsfulla attityder som inte bygger på mångfacetterade överväganden i politiska debatter.

Dahl har föreslagit att deliberativa medborgarpaneler, så kallade *mini-demos* (numera kända som *mini-publics*), med slumpmässigt valda medborgare kunde representera hela *demos* i övervägandet och fastställandet av dagordningen samt i behandlingen av de viktigaste frågorna på nationell, regional och lokal nivå (1999, s. 371f.). Dahl (1999, s. 372) menar att

”En bedömning som ett mini-*demos* gjorde i en fråga skulle ”representera” *demos* bedömning. Ett avgörande från mini-*demos* borde ses som det beslut *demos* själv skulle ha fattat, ifall *demos* kunnat dra fördel av bästa tillgängliga kunskap om medel och mål. Mini-*demos* bedömningar skulle hämta sin auktoritet från demokratins legitimitet.”

Grönlund et. al (2014, s. 1) menar att "demokratiska innovationer kan ses som ett sätt att öka det politiska beslutsfattandets lyhördhet för den allmänna opinionen". När det gäller deliberativa medborgarpaneler, så som i fallet ovan, är idealet följaktligen att öka det politiska beslutsfattandets lyhördhet för en *upplyst* allmän opinion.

Folkomröstningar och medborgarinitiativ är exempel på direktdemokratiska innovationer. Direktdemokrati kan i vid mening beskrivas som ett system där ”vuxna medborgare som helhet debatterar och röstar om de viktigaste politiska besluten, och där deras röst avgör vilka åtgärder som ska vidtas” (Budge 1996, s. 35). I en mer begränsad mening erbjuder direktdemokrati förfaranden som gör det möjligt för medborgarna att direkt besluta om och/eller initiera politiska ärenden. Direktdemokrati förekommer inte längre i en renodlad form i stil med antikens ideal, i stället riktas procedurerna antingen nedifrån uppåt eller uppifrån nedåt mellan folket och regering, från initiativtagare till bedömare (jämför till exempel skillnaden mellan en obligatorisk folkomröstning fastställd i konstitutionen med medborgarinitiativ som regeringen måste ta ställning till). En av de vanligaste invändningarna mot folkomröstningar är att de leder till majoritetens tyranni. I själva verket är inte folkomröstningar entydigt "bra" eller "dåliga", utan verkligheten är mer komplex än så, och huruvida en folkomröstning har positiva eller skadliga effekter beror på en mängd olika faktorer, i synnerhet dess formella design och den berörda statens konstitutionella struktur (Moeckli 2018, s. 341).

Både diskursiva och röstcentrerade demokratiska innovationer kan vara svåra att genomföra effektivt, å ena sidan på grund av vissa praktiska problem och å andra sidan eftersom de strider mot etablerade maktintressen i nuvarande representativa system, även om de är avsedda att komplettera snarare än ersätta representativa institutioner.

2.3.2 Möjligheter och problem med demokratiska innovationer

Demokratiska innovationers potential beror både på medborgarnas och beslutsfattarnas attityder och beteende. Därmed måste man analysera båda lägren för att få en heltäckande syn på problematiken (Koskimaa och Rapeli 2020, s. 638). Det finns möjliga problem med de två sidornas ställning i förhållande till ökat medborgardeltagande. För det första skuggas demokratiska innovationer av det förflutna när de genomförs av eliter i ett representativt system i enlighet med dess praxis och förfaranden, och för det andra förutsätter ett effektivt genomförande av dem att medborgarna har tillräckliga resurser för att på ett ändamålsenligt sätt delta i behandlingen av gemensamma ärenden (Newton 2012b, s. 160). Bengtsson (2008, s. 167) påpekar ”att oviljan att genomföra genomgripande förändringar” beror på att många beslutsfattare ”har en lång tradition av partiarbete och engagemang bakom sig”, vilket har påverkat deras syn på hur politiken på bästa sätt struktureras, samtidigt som beslutsfattarna har uppnått och upprätthåller sina positioner via den representativa demokratins traditionella vägar. Medborgarna vill delta i politiken på nya sätt, medan eliten tvekar (Bengtsson 2008, s. 167; Jämsen et al. 2022).

Det finns flera perspektiv på problematiken. Nya deltagarformer är antingen ”öppna för alla eller avser att rekrytera specifika målgrupper” och i synnerhet när det gäller ”de mera öppna deltagandeformerna tenderar deltagarna att ha högre utbildning och högt politiskt intresse” (Christensen et al. 2016, s. 3). Politiskt sofistikerade personer deltar mer också via traditionella vägar, och mindre kunniga personer förblir politiskt passiva oftare än andra. När det gäller nya former av politiskt deltagande har det i vissa fall visat sig att klyftan mellan olika socialstatusgrupper är ännu djupare (Dalton 2020, s. 271; Christensen et al. 2016, s. 3). En politiskt aktiv och kritisk allmänhet främjar kvaliteten på det demokratiska styret, men ett centralt problem med demokratiska innovationer är att de inte når ut till alla. Det har istället blivit tydligt att ”[e]n av de oväntade konsekvenserna av utvidgningen av medborgarnas tillgång till politik har varit en växande ojämlikhet i vem som deltar” (Dalton 2020, s. 271). Också Bengtsson (2008, s. 204) påpekar att demokratiska innovationer har tenderat ”att ge färre medborgare mer inflytande” och att det därtill ”finns en uppenbar risk att de olika metoderna används för att skapa ett sken av inflytande i syfte att öka det politiska systemets legitimitet”. Därmed måste demokratireformatörer eftersträva att göra deltagandeklyftan mer moderat. Resultaten av empiriska studier om hur mycket medborgarna egentligen vill engagera sig i

politiken varierar (Koskimaa och Rapeli 2020, s. 639). Enligt en färsk undersökning säger en tredjedel av finländarna att de nästan aldrig deltar i politiskt beslutsfattande, och några procent är av den åsikten att ingenting får dem att delta mer (Jämsén et al. 2022, s. 12).

Ur en elitistisk synvinkel kan valdemokrati ”beskrivas som en institutionell mekanism där de svagaste gallras bort och de mest kompetenta överlever i tävlan om väljare och makt” (Bengtsson 2008, s. 47). Den bygger på en ganska pessimistisk syn på medborgarnas förmåga att delta på ett förnuftigt sätt i politiken, men detta återspeglas inte nödvändigtvis i medborgarnas åsikter. Koskimaas och Rapelis (2020) undersökning visar att vanliga medborgare skulle vara beredda att ge väljarna en större roll i beslutsfattandet men att eliterna förhåller sig skeptiska till idén. Flera undersökningar visar att eliter saknar tro på medborgarnas förmåga att bilda förnuftiga åsikter som tar hänsyn till det allmänna bästa, men Newton (2012b, s. 146) hävdar att erfarenheterna från både medborgarpaneler och schweizisk direktdemokrati har motbevisat denna typ av argument. Också ÅA:s experimentella forskning kring deliberativ demokrati stöder slutsatserna att ”vanliga människor kan agera som politiker” och att ”de kan argumentera, lyssna på varandra och reflektera” (Grönlund 2017). Dessutom tenderar deltagare i välskötta deliberativa medborgarpaneler att vara nöjda med förfarandet (Grönlund et al. 2021).

För att fungera väl kräver demokratiska innovationer, förutom välvilliga attityder från beslutsfattarnas sida, en design som lämpar sig väl för det specifika sammanhanget. Problem som trots det kan kvarstå har ofta att göra med vem som väljer att delta och hur resultaten beaktas i det formella beslutsfattandet samt hur mycket synlighet förfarandet får. Det har visat sig svårt att förena de två målen med en effektiv röst och en jämlik röst eftersom de som redan deltar i politiken är överrepresenterade även när det gäller användningen av demokratiska innovationer (Bengtsson 2008, s. 204; Dalton 2020 s. 271). Direktdemokratiska metoder kan öka det politiska intresset och deltagandet men också leda till ”trötthet” om de används för ofta (Bäck och Christensen 2020, s. 448). Både direktdemokratiska och diskursiva innovationer kan också användas för snäva ändamål, och en risk är att åtgärder för ökat deltagande genomförs med administrativa eller manipulativa motiv för att legitimera förutbestämda alternativ eller systemet genom att skapa ett sken av inflytande (Bengtsson 2008, s. 204).

Förekomsten av problem av det slag som nämnts ovan betyder inte att demokratiska innovationer är uttömda av potential, men att de riskerar att stöta på hinder under ogynnsamma

förhållanden. Medborgarna visar ett betydande intresse för nya sätt att delta i politiken, men beslutsfattarna är inte redo att göra alltför stora förändringar utan vill snarare fortsätta att kontrollera reformer på sitt eget sätt (Jämsén et al. 2022, s. 7). Ett grundläggande problem bakom eliters och medborgares olika syn på önskvärd deltagande är att politiker har makten att antingen grunda eller blockera nya sätt för medborgarna att delta, och i dagsläget finns inga entydiga svar på vilken riktning medborgardeltagandet kommer att utvecklas i demokratier (Koskimaa och Rapeli 2020, s. 647ff). Demokratiska innovationer kan i bästa fall öka medborgarnas politiska kunskaper och färdigheter och bidra till en upplyst opinion samt högre acceptans och legitimitet av beslut. Deras instrumentella syfte är att utveckla demokratins kvalitet (Jäske 2018, s. 54), och de kan användas till att bredda den politiska agendan.

2.3.3 Politiska partiers roll

Den demokratiska processen är strukturerad kring politiska partier, men som vi har sett i diskussionen ovan, står de politiska partierna och deras växande avstånd till väljarna i centrum för dagens demokratiska problem. Det här är inget plötsligt fenomen. Många 1900-talsanalyser av politiska partier från Michels (oligarkins järnlag), Kirchheimer (*catch-all*-partier) och Panebianco (professionalisering av partiorganisationen) till Katz och Mair (kartelliserade partisystem) beskriver en trend där partier överger civilsamhället och gradvis konvergerar med institutioner (Mickelsson 2021, s. 400). Trots att partierna har distanserats från medborgarna är det inget som partierna eftersträvar. Det är snarare tvärtom, eliterna ser gärna att medborgarna är mer engagerade i politiken, men deras åsikter på vilket sätt varierar från medborgarnas (Jämsén et al. 2022). Partiernas primära mål är att vinna röster i val, men ett avtagande politiskt förtroende och traditionellt politiskt deltagande riskerar att undergräva partiets legitimitet och deras rätt att fortsätta styra som vanligt (Mair 2008, s. 230). Resonemanget lyder att "utan folklig input och en (mobiliserande) koppling mellan folket och deras ledare" kan politiken inte vara legitimt på ett demokratiskt sätt (Peters 2016, s. 204). Demokratiska innovationer kan potentiellt fylla detta "demokratiska vakuum" (Koskimaa och Rapeli 2020, s. 648).

Aktuell forskning visar att finländska väljare vill engagera sig i beslutsfattandet på nya sätt (Jämsén et al. 2022). En av de viktigaste frågorna som återstår är i vilken utsträckning de politiska partierna vill främja det. Koskimaa och Rapeli (2020, s. 648) hävdar att beslutsfattare

kan uppfatta deltagande innovationer som en nedvärdering av deras maktposition och ett ifrågasättande av deras yrkeskunskaper, snarare än ett projekt för demokratin och samhällets bästa. Eftersom många beslutsfattare är inrotade i partipolitiken är det osannolikt att de frivilligt skulle vilja ge bort en betydande del av sin makt till medborgarna (Bengtsson 2008, s. 167). Det kan emellertid hävdas att om medborgarnas behov och önskemål förändras, bör partier anpassa sig till dem (Karvonen 2014). Det är inte heller bara medborgarna som kan dra nytta av demokratiska innovationer, utan även partier kan stärka sin roll med hjälp av dem genom att till exempel försöka förstärka eller skapa nya band till väljarkåren (Peters 2016, s. 209). Under de senaste decennierna har ökat medborgardeltagande i politik och administration blivit en internationell megatrend, med en delvis negativ inverkan på demokratin, eftersom enskilda handlingar varierar kraftigt och kan vara dåligt planerade, genomförda eller kanaliserade i politisk mening (Meriluoto och Litmanen 2019). Förfarandena måste vara politiskt relevanta om de ska kunna stärka demokratin, och i detta avseende är de politiska partierna, som är demokratin portvakter, avgörande i ett effektivt genomförande av demokratiska innovationer (jfr. Keränen 2018).

Även om många tenderar att se partipolitik å ena sidan och deliberativ demokrati och deltagardemokrati å andra sidan som varandras antiteser, är det inte hela sanningen (Johnson 2006; Budge 2006). Förutom att partier, åtminstone i teorin, kan främja medborgerliga överläggningar är de viktiga aktörer i direktdemokratiska sammanhang där de kan informera medborgarna och signalera partipositioner i enskilda tydligt avgränsade frågor. På så sätt kan partiernas sammanhållning och deras band till medborgarna stärkas, särskilt som de representativa valen i dag handlar om att välja mellan omfattande partiprogram och policypaket, vars effekter är svårare för väljarna att kontrollera än om medborgarna däremot oftare röstade på enskilda policypaket (Budge 2006, s. 10). Särskilt när det gäller koalitionsregeringar i flerpartisystem kan det vara svårt för en väljare att se hur deras röst inverkar den förda politiken. Det är således viktigt att inslag av representation och fritt medborgardeltagande överlappar varandra i tillräckligt hög grad, så att partierna kan företräda sina väljare i sådana frågor där de på riktigt vill bli representerade (Kestilä-Kekkonen och Korvela 2017, s. 13).

2.4 Att studera fallet Finland

Valdeltagandet i Finland har på lång sikt klart minskat i president-, riksdags-, kommun- och europaparlamentsvalen (Bäck och Christensen 2020, s. 444). Dessutom har antalet partimedlemmar i landet minskat från drygt 600 000 i början av 1980-talet till ungefär hälften i dag, och medborgarnas band till partier har försvagats (Borg 2018, s. 17). Det finns tecken på att det traditionella politiska deltagandet och partiernas mobiliserande makt håller på att avta, samtidigt som diversifieringen av det politiska deltagandet till icke-institutionella former mellan valen är en tydlig trend (Bäck och Christensen 2020). Dessutom har medborgarinitiativet blivit mycket populärt i Finland, men dess inverkan på politiken har tills vidare varit begränsad (Bäck och Christensen 2020, s. 457).

Väljarrörligheten har ökat i en tid då medborgarna blir allt mer aktiva i enskilda frågor snarare än att vara partiljala. Trenden är starkast bland unga medborgare, medan äldre generationer oftare socialiserats till att rösta på ett visst parti. Bengtsson och Christensen (2009, s. 92) menar att partierna i Finland ”framstår i allt högre utsträckning som pensionärsföreningar som varken kan sägas vara representativa för befolkningen som helhet, eller utgöra en samhällelig elit”, samtidigt som ”[d]e privilegierade i samhället, de unga, de välutbildade, höginkomsttagarna och de urbana söker i allt högre grad alternativa sätt att föra fram sina politiska preferenser” (Bengtsson och Christensen 2009, s. 92). Ett centralt problem med att allt fler föredrar icke-institutionella sätt att påverka är att även välmenande politiker kan ha svårt att vara mottagliga för medborgarnas krav om de är svåra att definiera och inte kanaliseras in i politiken genom traditionella vägar (Bäck och Christensen 2020, s. 439f).

Ovan slags aspekter tycks återspeglas i medborgarnas politiska åsikter. Endast en tredjedel av medborgarna litar på politiska partier fastän Finland är ett högtillitssamhälle (OECD 2021). Enligt en undersökning av Sitra anser majoriteten av finländarna att de landets politiska partier är föråldrade och fjärmade från medborgarna och deras behov samt att partierna borde reformera sin politik och stärka dialogen med medborgarna (Vahti 2020). En annan undersökning av Sitra ”visar att cirka en tredjedel av medborgarna knappast aldrig deltar för att påverka beslut, och att över hälften av finländarna anser att beslutsfattarna främjar sina egna intressen utan att bry sig om vad väljarna vill” (Jämsén et al. 2022, s. 7). Det traditionella deltagandet upplevs inte tilltalande eller lätt, utan istället anser medborgarna att sättet att tala

om politiken fjärrar dem från beslutsfattandet, ”och endast var sjätte upplever att det är lätt att delta i verksamhet för att påverka” (Jämsen et al. 2022, s. 7).

Mycket tyder på att politikernas och medborgares åsikter om hur man bäst organiserar medborgarnas deltagande i beslutsfattandet skiljer sig från varandra (Koskimaa och Rapeli 2020; Jämsén et al. 2022). Demokratiska innovationer är ett sätt att försöka engagera medborgarna på nya sätt i politiken, men beslutsfattarna måste ge dem grönt ljus för att de ska kunna spela en roll i politiken. Med den höga nivån av medborgarkompetens i landet kan man förvänta sig att grundvillkoren är i någorlunda gott skick för en sådan utveckling (Koskimaa och Rapeli 2020, s. 639). Tidigare forskning visar emellertid att finländska beslutsfattare och tjänstemän inte litar på ”medborgarnas förmåga att föra en debatt om invecklade ärenden” (Jämsén et al. 2022, s. 7). Dessutom litar de politiska eliterna inte på medborgarnas rådgivande eller direkta och bindande makt, inte ens genom deliberativa processer, medan medborgarna ser mer positivt på idén (Koskimaa och Rapeli 2020). Förekomsten av diskursiva demokratiska innovationer har en positiv effekt på kommuninvånarens syn på procedurmässig rättvisa i lokalt beslutsfattande i Finland (Jäske 2018). Om makten i Finland däremot fortsätter att koncentreras i händerna på eliter som föredrar att verka och förhandla bakom stängda dörrar och bakom kulisserna, kommer det att ske på bekostnad av demokratin (Grönlund 2004, s. 290ff.).

Debatten om utsträckning i vilken demokratiska innovationer kan genomföras i representativa system kräver att vi inte bara uppmärksammar medborgarnas utan också de politiska partiernas åsikter i frågan. Finland har drabbats av sjunkande nivåer av traditionellt politiskt deltagande, men har samtidigt en hög nivå av medborgarkompetens. Det kunde därför hävdas att idén av demokratiska innovationer skulle passa speciellt bra till det finländska sammanhanget. I Finland är olika former av demokratiska innovationer konsultativa eller rådgivande och den slutliga bestämmanderätten ligger hos folkligt valda representanter. På nationell nivå har endast två konsultativa folkomröstningar hållits, medan folkomröstningar har förekommit oftare på lokal nivå (kommunsammanslagningar har varit det vanligaste ämnet för omröstning (Jäske 2017, s. 61ff)).

2.4.1 Finlands partier och väljarbeteende

I statsvetenskapliga debatter har det redan länge talats om hur också de finländska partierna har förvandlats till allmänpartier som alltmer liknar varandra. Trots denna utveckling och det

växande antalet rörliga väljare är olika partiers anhängargrupper förvånansvärt olika när man jämför partierna med hjälp av olika strukturella mått (Koiranen et al. 2017, s. 78). Enligt analyser av Koiranen et al. (2017, s. 79) är de stora partierna, särskilt Samlingspartiet, Centern och SDP, fortfarande starkt kopplade till traditionella skiljelinjer när man tittar på medlemmarnas socioekonomiska strukturer och nätverk ("arbete, mark och kapital"). Väljarna har också olika preferenser från parti till parti. Vill man förbättra förutsättningarna för företagande, sänka skatterna och minska statsskulden röstar man förmodligen på ett borgerligt parti, är man för minskade regionala skillnader ökar sannolikheten att rösta på Centern, förespråkar man traditionella värderingar ökar sannolikheten för att ens röst går till antingen Centern eller Kristdemokraterna, om man betonar beaktandet av minoriteters rättigheter är de Gröna eller SFP naturliga val, om man däremot betonar den offentliga sektorns ansvar att ta hand om fattiga och arbetslösa och som organisatör av offentliga välfärdstjänster är det troligt att ens röst går till SDP eller Vänsterförbundet (Borg och Paloheimo 2020, s. 152f).

Partier har uppstått till följd av konflikter som splittrar samhällen, men partierna ger också uttryck åt dessa konflikter, bevarar och förändrar dem (Mickelsson 2021, s. 31). Konflikter som delar samhället är kärnan i politiken och i västerländska samhällen har konflikternas centrala dimensioner varit: de socioekonomiska, religiösa, kultureniska, centrum-periferi, makt (till exempel eliten mot folket), utrikespolitik och materiella kontra postmateriella värden (Mickelsson 2021, s. 31f). Eftersom Sannfinländarnas och den så kallade gröna vänsterns åsikter är oförenliga på många sätt har den sociokulturella konfliktdimensionen blivit en av de viktigaste i Finland.

Vänsterförbundet, grundat 1990, är en efterträdare till Demokratiska förbundet för Finlands folk, som förespråkade en strävan till vidsträckt progressivt samarbete, och Finlands kommunistiska parti, som var stadigare grundad på marxistisk teoretisk-ideologisk klasskampstradition (Nousiainen 1998, s. 76). Vänsterförbundet blev ett nytt parti, men det ärvde till stor del de ovannämnda partiernas medlemskår och sociala nätverk (Mickelsson 2021, s. 304). Emellertid profilerade partiet sig bort från kommunismen i syfte att skapa en rödgrön folkrörelse, och partiet definierar sig fortfarande som sådant (Borg 2020, s. 242). Snart efter grundandet lade man alltså fram en egen linje oberoende av sina föregångare (Nousiainen 1998, s. 76). Efter den tidigare arbetarrörelsen och socialismen började en modern, tredje vänster, inom vilken det ansågs att socialismen främst handlar om politiska idéer som ser människor i

samhällelig växelverkan och betonar samhällelig solidaritet som en förutsättning för förverkligandet av individuell frihet och jämlikhet (Nousiainen 1998, s. 77). I partiets principprogram 1998 framställdes den första vänstern som den liberala vänstern, som uppstod efter franska revolutionen (frihet, broderskap och jämlikhet), den andra vänstern som den socialistiska vänstern, som genomförde jämlikhet och välfärdsstaten, medan den tredje vänstern förknippas med nyvänster, feminism och miljö- och utvecklingslandsrörelser (Mickelsson 2021, s. 305), det vill säga alltmer också postmateriella värden.

Enligt Nousiainen (1998, s. 77) står vänsterförbundets betoning på social gemenskap i strid med konservatismens och liberalismens individualism, men det finns ingen oenighet mellan huvudmålen: den tredje vänstern kom att kretsa kring målet om en fri och bemyndigad individ. Det grundläggande värdet är alltså medborgarnas individuella handlingsfrihet, och att främja frihet i dagens samhälle innebär framför allt att korrigera förtryckande och alienerande sociala strukturer (Nousiainen 1998, s. 77; Honkasalo 2019, s. 129f). Vänsterförbundets mål är att skapa ett bättre Finland att leva i, för alla, inte bara för ett fåtal. Partiet vill se till att allas grundläggande behov tillgodoses eftersom det är en förutsättning för individens frihet. För att säkerställa detta behövs, förutom tillräcklig beskattning, både konkurrens och styrning på marknaden. På 1990-talet tog Vänsterförbundet starkt avstånd från socialismen i sin mer renodlade form och i sina politiska program gjorde partiet en skillnad mellan kapitalism och marknadsekonomi (Mickelsson 2021, s. 305). Marknadsekonomi skulle inte längre avskaffas, utan drag som upprätthöll den kapitalistiska dominansen skulle tas bort och ekonomin skulle i stället ledas till att tjäna den demokratiskt styrda samhällsutvecklingen och alla medborgares välbefinnande (Mickelsson 2021, s. 305). I partiprogrammet 2007 definierade partiet socialismen inte som ett ekonomiskt system utan ett tankesätt som säkerställer demokrati och frihet för alla i motsats till liberalism (Mickelsson 2021, s. 306).

De teman som profilerar Vänsterförbundet och SDP har traditionellt handlat om arbetstagarnas intressen och socialpolitiska frågor, men numera skiljer sig Vänsterförbundets väljare från SDP:s genom att därtill lägga allt större vikt vid miljöskyddsfrågor (Borg och Paloheimo 2020, s. 158). Vänsterförbundet har blivit ett rödgrönt parti vars väljare är invandringsvänliga, värdeliberaler och villiga att skydda miljön på bekostnad av ekonomisk tillväxt (Suuronen et al. 2020, s. 284). Enligt von Schoultz et al. (2020, s. 178) bedömer Vänsterförbundets anhängare partiledaren allt oftare enligt kulturella värderingar förknippade med ”den nya politiken” i

stället för värderingar om beskattning och den offentliga sektorns storlek som har varit traditionella frågor för vänsterpartier. Med begreppet ”nya politiken” hänvisas till de tendenser som tog fart på 1970-talet genom att nya rörelser började ifrågasätta tidens vedertagna politiska ”sanningar”, till exempel om att framsteg baserar sig på materiell tillväxt. Förutom ekologi inkluderade nya konflikter som dessa rörelser betonade frågor som fred, feminism, sexuell jämlikhet, orättvis inkomstfördelning runt om i världen och livsstil (Mickelsson 2021, s. 285). Alla dessa frågor nämns och behandlas också i partiets nyaste målprogram (Vänsterförbundet 2023). Vänsterförbundets väljare har rört sig förutom mot grönliberala värderingar alltmer åt vänster på den ideologiska höger-vänster-skalan (Isotalo et al. 2020).

Vänsterförbundet betonar att demokratiska förfaranden borde följas i grupper och kollektiver på alla nivåer i samhället (Nousiainen 1998, s. 78). I sitt målprogram för åren 2020–2023 talar vänsterförbundet bland annat för en ”stark demokrati” och menar att ”Rätten att utöva makt kommer från folket. Demokratiska system ska kontinuerligt utvecklas och nya former för deltagande skapas. Möjligheterna till förutsättningarna för deltagande ska säkerställas för alla.” (Vänsterförbundet 2023). I sitt principprogram konstaterar Vänsterförbundet att partiets demokratisyn bygger förutom på parlamentarisk representation också på deltagardemokrati (Vänsterförbundet 2022, s. 6). I principprogrammet konstaterar man också att ”Beslutsfattandet bör basera sig på jämlika möjligheter att delta och på ett brett samförstånd som uppnås i fri diskussion. Vänsterförbundet befrämjar en demokratikultur där alla människors delaktighet och en öppen diskussion som är fri från alla dominansförhållanden förverkligas”. Detta slags argument motsvarar det deliberativa idealet, och det finns mycket i principprogrammet som talar för deltagardemokrati och har likheter med Barbers (1984) och Patemans (1970) resonemang om vikten av deltagande och demokratisk kultur för både individ och samhälle.

SDP grundades år 1899 och hette först Finlands Arbetarparti men namnet ändrades till Finlands Socialdemokratiska Parti efter partikongressen 1903 i Forssa där även det första partiprogrammet godkändes. På partiets hemsida konstateras att ”SDP var det största partiet i parlamentet för en lång tid sedan 1906, då både enkammarriksdag och allmän rösträtt infördes, till stor del tack vare arbetarrörelsens insatser” (SDP u.å.). Begreppet arbete har alltid varit ett mycket viktigt inslag i den socialdemokratiska identiteten (Mickelsson 2021, s. 348). I Finland har SDP mest troget följt den en gång upphöjda ideologiska flaggan: första principprogrammet från 1903 hölls i kraft i 50 år och den andra i 35 år (Nousiainen 1998, s. 78). Därefter har man

förnyat principprogrammen med tätare mellanrum, det fjärde principprogrammet introducerades 1999 och det femte 2020. Vissa forskare menar att den starka vänsterideologin åtminstone i det första långlivade principprogrammet var ett taktiskt val för att locka potentiella kommunister till SDP:s sida (Mickelson 2021, s. 109). Principprogrammet från 1952 liknade programmet för internationell socialdemokrati och var en kompromiss mellan tidens socialdemokrati och marxistisk socialdemokrati, också med inslag av keynesiansk ekonomisk teori, vars mål om full sysselsättning användes för att motivera socialism istället för marxistiska argument (Mickelsson 2021, s. 157). Ett centralt tema för principprogrammet var utvecklingen av demokratin genom att ytterligare öka dess omfång på det kulturella, sociala och ekonomiska området.

Socialdemokraternas traditionella mål är bland annat samarbete, en värld av fred och frihet, övergången från kapitalets makt till arbetets makt och strävan efter ett jämlikt och civiliserat samhälle (Mickelsson 2021, s. 308). I det tredje principprogrammet från 1987 började man därtill lägga vikt vid deltagande medborgerlig makt (på finska *osallistava kansalaisvalta*) och harmoni med naturen. I programmet står bland annat att en stark stat inte är ett mål i sig för socialdemokraterna, utan ett sätt att rätta till ekonomiska orättvisor. Det konstateras också att socialdemokratin har förbundit sig att utveckla den finländska demokratin, till exempel genom att öppna kanaler för direkt deltagande i form av folkomröstningar, eftersom maktutövningen helst ska likna en folkrörelse och vara öppet, samtidigt som besluten fattas så nära folket som möjligt (SDP 1987). Man ville framstå som en livskraftig reformrörelse, som bland annat genom ekonomisk reglering skulle utveckla samhället så att man istället för ekonomiskt fåmannavälde får en politik som tjänar allmänintresset, varje medborgares egenmakt och solidaritet (Mickelsson 2021, s. 308). Att SDP:s medlemsantal minskade med nästan 50 000 från toppåret 1976 till 2005 (Mickelsson 2021, s. 273f) har förmodligen saktat ner de mest ambitiösa demokratiplanerna.

SDP betonar samhällelig inkludering och delaktighet i sin principförklaring. Fokus ligger dock inte på deltagardemokrati. Man vill säkerställa möjligheter till olika sätt att delta i politiken för alla, men med särskild tonvikt på jämlikhet och en något mer beskyddande ton, eftersom deltagandet är ojämlikt (SDP 2020a). Det nyaste partiprogrammet från 2020 betonar miljöutmaningar, miljöskydd och bekämpandet av klimatförändringen. Om politiskt deltagande konstaterar man bland annat att ett demokratiskt samhälle hålls samman av allas vilja och

möjlighet att delta i samhällsbygget efter egna resurser och att partiet respekterar parlamentarismen och stöder också medborgarnas direkta inflytande (SDP 2020b). I partiprogrammet identifierar SDP samhällsliga trender som har en urholkande verkan på representativa demokratin och civilsamhället (SDP 2020b, s. 42). Enligt partiet är ett av de främsta problemen att deltagande och individuell utveckling ackumuleras på de som redan är politiskt mest aktiva och kunniga. I partiets linjedragning om utvecklingen av den offentliga förvaltningen belyser SDP sina demokratiåtgärder mer konkret. I linjedragningen konstateras bland annat att medborgarnas direkta inflytande måste stödjas genom att man inför ett så kallat diskussionsinitiativ på alla förvaltningsnivåer, att alla förutsättningar för att påverka och delta i förvaltningen måste garanteras, att nya deltagande verksamhetsmodeller och dialogiska metoder behövs för att säkerställa att den offentliga förvaltningen motsvarar utvecklingsbehoven under ständigt föränderliga omständigheter (SDP 2021).

Som ovan diskuterades, har SDP och Vänsterförbundet förknippats med arbetar- och socialfrågor, men det senares väljarkår har under senaste åren glidit förutom längre vänsterut också mot grönliberala värderingar, medan SDP:s väljare inte gjort det i samma utsträckning (Borg och Paloheimo 2020; Isotalo et al. 2020). Då Vänsterförbundets väljarstöd i riksdagsvalet har varit drygt tio procent har SDP stärkt sin ställning som ett parti som främjar arbetarnas intressen (Borg 2020, s. 242). Båda partiernas mål är ett samhälle där inkomstskillnaderna är låga, men Vänsterförbundets väljare är mer benägna att betona till exempel ekologi i stället för ekonomisk tillväxt. SDP:s medlemmar och väljarkår är äldre än genomsnittet, vilket också återspeglas i deras politiska prioriteringar (Borg och Paloheimo 2020, s. 158). När det gäller genomsnittliga åsikter är SDP:s väljare klart närmast åsikterna av hela den vuxna befolkningen i Finland (Suuronen et al. 2020, s. 282). Mätt med medelvärden ligger SDP:s väljare nära hela den finländska väljarkåren och nära den ideologiska mittpunkten i konfliktdimensionerna GAL-TAN, alltså kan partiet anses som ett verkligt *catch-all* -parti (Suuronen et al. 2020, s. 285).

Centern (ursprungligen Agrarförbundet) är ett agrarparti som grundades 1906 och vars ideologi grundade sig på en tro på jordbruket som försörjning och på överlägsenheten i landsbygdens livsstil (Mickelsson 2021, s. 72). Det grundades som ett (ideologiskt) centerparti som ville bevara privatföretagsamhet i dess samhällsbyggande form men var färdig att kämpa för de mindre gynnades ställning och mot storkapitalets negativa verkan på deras uppehälle (Kuisma 2019, s. 21). Själv anser de sig vara ”en folkrörelse med en tydlig egen karaktär” och

”inte ett blekt medeltal av två ytterligheter” (Centern 2018). Partiet anser att den finländska centerideologin är ”en unik kraft med styrkor och prioriteringar som inte finns hos andra”, som exempel nämns ”en hållbar relation mellan människan och naturen, stark betoning av demokratin, medvetenhet om resurserna i ett decentraliserat samhälle, andliga och humana värden som motpol till materialism och stärkande av människans inre blomstring som en definition av bildning” (Centern 2018).

Ännu efter andra världskriget fokuserade Agrarförbundet mest på jordbrukspolitik och försvarandet av landsbygdsbefolkningens ekonomiska ställning, men så småningom på 1950-talet började partiet visa tecken på en vilja att utöka sin bas av anhängare med tanke på förändringarna i samhällsstrukturen (Nousiainen 1998, s. 80). I stället för att endast koncentrera sig på jordbruksfrågor började man skapa en självständig linje i en mångfald av frågor. Partiet började behandla frågor inom olika områden på ett mer balanserat och sätta upp mål utifrån en allmän centristisk syn (Nousiainen 1998, s. 81). År 1962 godkände partiet ett principprogram som tog avstånd från ”agrarisism” och partiet ändrade sitt namn till Centerpartiet år 1965 (Mickelsson 2021, s. 203). Man behöll ändå mycket av den gamla värdegrunden i det nya programmet. Denna värdegrund förklarades bestå bland annat av personlig frihet, demokrati, privat ägande, rättvisa och en relation till naturen baserad på vardagserfarenhet (Nousiainen 1998, s. 81). Fokus lades också på mänsklighet i bemärkelsen människans självständighet, frihet och företagsamhet, men också moraliska ansvar för ens egna liv och som en del av olika gemenskaper (Nousiainen 1998, s. 81).

I det följande principprogrammet från 1996 var marknadsliberalismen tydligare närvarande bland annat i form av en betoning på företagsamhet som en aktivitet och livshållning och kravet på att den offentliga maktens uppgifter ska definieras och avgränsas noggrant (Mickelsson 2021, s. 311). I principprogrammet från 2006 tog man avstånd från marknadsliberalismen och betonade i stället strävan efter regional jämlikhet och ett naturenligen civiliserat samhälle, utan att närmare förklara vad man anser att begreppet jämlikhet innefattar (Mickelsson 2021, s. 312). Därtill lades en stark betoning på social gemenskap, något som är karakteristiskt för Centern.

I riksdagsvalet 2019 var de relativt sett viktigaste frågorna för Centerns väljare arbets- och sysselsättningsfrågor samt social- och hälsovården, som anknöt till den landskapsreform som partiet stödde (Borg och Paloheimo 2020, s. 157). Centerns väljare profilerade sig som

förespråkare för små regionala skillnader i utveckling, liksom för näringsliv och marknadsekonomi (Borg 2020, s. 248). Partiets väljare har värdekonservativa attityder och lutar högerut ideologiskt sett. Av riksdagsvalsundersökningen 2019 framgår också att Centerns och Samlingspartiets väljare har klart större förtroende för politiker än andra väljare (Suuronen et al. 2020). I centerns nyaste principprogram från 2018 konstaterar man bland annat att partiet ”försvarar omfattande demokrati och parlamentarism. Majoriteten bestämmer, men de som är i minoritet förtrycks inte” (Centern 2018). Man uppskattar beslutsfattarnas ansvarstagande och betonar samhällelig tillit samt öppet och genomskinligt beslutsfattande. Därtill vill man främja medborgarfärdigheter, samtal och lyssnande, som konsensusdemokratin enligt partiet består av. Centerns demokratifokus ligger på befintliga parlamentariska och representativa strukturer och partiet tar inte ställning till utvecklingen av det politiska deltagandet utanför de traditionella representativa kanalerna i sitt principprogram (Centern 2018).

Sannfinländarna är ett högerpopulistiskt parti vars föregångare hette Finlands landsbygdsparti och grundades 1959 av Veikko Vennamo som tidigare varit riksdagsledamot och minister för Agrarförbundet. Finlands landsbygdsparti gick i konkurs 1995, varefter Sannfinländarna grundades i dess ställe. Sannfinländarnas och de Grönas valframgångar har haft en avgörande inverkan på uppluckringen av Finlands partisystem som tidigare ansågs förstelnat. Sannfinländarna fick 39 mandat i riksdagsvalet 2011, 38 mandat i riksdagsvalet 2015 och återigen 39 mandat i riksdagsvalet 2019 (jfr. 5 mandat i riksdagsvalet 2007). Nuförtiden är det finländska partisystemet mer splittrat än tidigare och präglas av nya skiljelinjer, av vilka den sociokulturella konfliktdimensionen har blivit viktigast. Dess centrala frågor är miljö-, invandrings- och minoritetsfrågor, och den så kallade gröna vänstern (Vänsterförbundet, De Gröna) och högerpopulistiska Sannfinländarna har oftast alldeles motsatta synsätt på dessa frågor.

Sedan 1980-talet har västerländska demokratier präglats av bland annat postmaterialismens framväxt, men 2008 började antitesen till postmaterialtänkande sprida sig med växande ultrakonservativa rörelser (Mickelsson 2021, s. 325f). Också Sannfinländarnas omvandling till en betydande maktfaktor i den finländska politiken skedde från och med början av 2010-talet. Sannfinländarnas uppgång kan förklaras med globaliseringen, som blev allt kraftigare på 2000-talet, och (socioekonomiska) osäkerheten och förändringarna den medförde (Mickelsson 2021, s. 328). Sannfinländarna är ett paraplyparti för människor som känner sig främmande för

samhällsutvecklingen och är missnöjda med sina levnadsvillkor, och partiets anhängare tror att de gamla partierna representerar en brist på alternativ inför förändringarna som uppfattas skrämmande av många (Westinen et al. 2020, s. 327).

Sannfinländarna betonar likt föregångaren Finlands landsbygdsparti finskhet och traditionella värderingar i sin politik (Mickelsson 2021, s. 319). Partiet beskriver sig själv som ett fosterländskt och kristdemokratiskt parti som eftersträvar att höja vanliga människors röst och roll i politiken, kulturen och historien (Sannfinländarna 2018). Konflikten mellan folket och eliten är centralt för populismen, och enligt Jäske (2017, s. 57) har Sannfinländarna förespråkat direktdemokrati i vissa av sina nationella kampanjer. Partiet betonar finländarnas rätt att bestämma över sina egna liv och det nationella beslutsfattandet utan onödiga mellanhänder (Sannfinländarna 2018). För Sannfinländarnas väljare är de viktigaste politiska frågorna principer och värderingar, såsom finskhet och protestanda (Marttinen 2021, s. 15). Sannfinländarnas kritiska inställning kan förväntas leda till positiva attityder till demokratiska innovationer, eftersom de kan ses som ett alternativ till etablerad politik.

Sannfinländarna är ett mansdominerat parti vars medlemmar är minst utbildade av Finlands alla partier (Marttinen 2021, s. 20ff). Tidigare var också Sannfinländarnas väljare de minst utbildade av alla partiers väljare, men i riksdagsvalet 2019 minskade andelen lågutbildade och däremot har partiets väljarstöd ökat i andra utbildningsgrupper (Mickelsson 2021, s. 328; Suuronen et al. 2020, s. 266f). Vad som däremot är oförändrat är att Sannfinländarna är mycket populära bland arbetstagare, arbetslösa och de som bara har fått yrkesutbildning (Westinen et al. 2020, s. 326). I den övergripande bilden har Sannfinländarnas riksdagsledamöter, kandidater, medlemmar och anhängare varit lågutbildade jämfört med andra partier, och tidigare forskning visar att det är svårast för Sannfinländarnas väljare att förstå mediekommunikation i politik och samhällsfrågor, och därför är det enligt Marttinen (2021, s. 41ff) också naturligt att enkla populistiska budskap tilltalar dem bäst.

Sannfinländarnas program vädjar till hela folket och kännetecknas av antielitism, anti-etablissement, etnocentrism, kritik av politikens sätt att fungera och kritik av värderingar (Mickelsson 2021, s. 338). Budskapet i principprogrammet lyder att finländarna har moralisk rätt att bestämma över sina liv och Finlands politik (Sannfinländarna 2018). Kritik är ett av Sannfinländarnas centrala drag: partiets anhängare är mycket misstänksamma och

kritiska mot nästan alla slags samhällsaktörer (Marttinen 2021, s. 53). Därtill förenas partimedlemmarna kring nationalism och traditionella värderingar (Mickelsson 2021, s. 340). Sannfinländarnas väljare skiljer sig mest från genomsnittsväljaren i riktning mot konservativa värderingar, vilket innebär att de har den mest negativa inställningen till invandring, har traditionella moraliska värderingar och inte vill äventyra den ekonomiska tillväxten i miljöskyddets namn (Suuronen et al. 2020, s. 284f). En motpol till Sannfinländarnas väljare utgörs av de Grönas och Vänsterförbundets väljare. Följaktligen har de uppstått en stark konflikt mellan rödgröna (ekologi och feminism) och nationalistisk-populistiska idéer i finsk politik.

Gröna förbundet (senare de Gröna) grundades 1987 och lades till i partiregistret 1988. Grundandet av partiet var ett tecken på utvecklingen av allt starkare postmateriella värderingar i politiken (Mickelsson 2021, s. 27). Gröna förbundet började betona ekologi och globalism, samtidigt som en nationalistisk-populistisk reaktion började ta form (Mickelsson 2021, s. 27). Den så kallade ekologiska rörelsen, som de Gröna härstammar från, har varit ideologiskt, socialt och organisatoriskt utspridd och decentraliserad (Nousiainen 1998, s. 88). Också senare har partiet varit ovilligt att definiera sig på vänster-höger-skalan och betonar mer gärna postmateriella frågor, men de Grönas väljare lutar åt den ideologiska vänstern i sina åsikter och attityder (Suuronen et al. 2020, s. 272). Samtidigt betonas miljö- och klimatfrågor, som hälften av de Grönas väljare ansåg som den viktigaste saken i riksdagsvalet 2019 (Borg och Paloheimo 2020, s. 159). Nästan 90% av de Grönas väljare prioriterar miljövänlighet även när det innebär långsam eller stillastående ekonomisk tillväxt (Suuronen et al. 2020, s. 277). Stödet för partiet är starkt baserat på högutbildade väljare (Suuronen et al. 2020, s. 256).

Gröna förbundets rötter låg i en alternativ rörelse som kritiserade representativ politik och särskilt partipolitik, och ansåg sig vara en ny livsstilsrörelse och därför tvekade att bli ett parti (Mickelsson 2021, s. 256ff). Gröna förbundet byggde på en stark decentralisering av makten och vissa fruktade att det som parti skulle börja likna andra partier. När partiet grundades 1988 karakteriserades det som ett helt nytt slags parti som representerade en ny politik (Mickelsson 2021, s. 263). Partiets ursprungliga mål baserades på harmoni mellan människa och natur, jämlikhet mellan människor, icke-våld och medborgerlig demokrati, i motsats till den etablerade politiken, som enligt partiet i industrisamhällen baserades på kortsiktig utnyttjning av människor och naturresurser (Nousiainen 1998, s. 88). Förutom avvärjandet av en

ekokatastrof har vikten av nya sätt att delta i politiken betonats från första början och man har förespråkat direktdemokrati (Ilvessalo och Jaakkola 2011). Partimodellen för den nya politiken inkluderade ursprungligen en ny politisk ideologi, en betoning på deltagardemokrati i partiorganisationen, en okonventionell politisk stil och en kritik av materiell tillväxt, men idag skulle de grönas verksamhet definieras annorlunda (Mickelsson 2021, s. 371). Med åren har partiet börjat se på representation i ett allt mer positivt ljus och som något nödvändigt.

Strävan efter medborgardemokrati genom att styra det representativa systemet mot deltagardemokrati stod ursprungligen i centrum för de Grönas verksamhet, eftersom partiet ansåg att människors vardag och det politiska systemet hade distanserat sig från varandra (Nousiainen 1998, s. 89). Idag har betoningen på medborgarnas direkta deltagande avtagit och partiet tycks vilja anknyta medborgarna till politiken högst genom mjuka former av direktdemokrati. I principprogrammet konstaterar man att ”Det politiska beslutsfattandet ska vara baserat på värden men också vetenskaplig forskning och bästa till buds stående expertkunskap”, och om demokratiska innovationer konstateras: ”Direkta påverkningskanaler så som medborgarinitiativ och deltagande budgetering behövs för att förstärka känslan av delaktighet och det ömsesidiga förtroendet. Nya samhällliga former för delaktighet bör modigt testas och de som fungerar bör tas i permanent bruk, också inom partierna” (de Gröna 2020a). Partiet betonar särskilt vikten av medborgardeltagande på kommunal nivå.

Samlingspartiet är ett ursprungligen konservativt högerparti som grundades 1918. På 1950-talet började partiets gammelkonservativa identitet utvecklas mot en mer liberal och marknadsorienterad riktning, och i stället för andliga värden började man i högre grad betona ekonomisk politik och individuell frihet (Mickelsson 2021, s. 153ff). Historiskt sett har en hörnsten i samlingspartisternas identitet länge varit tanken att deras medlemmar är mer kunniga än resten av befolkningen, och partiet har ofta betonat vikten av den ledande eliten (Mickelsson 2021, s. 126f). Efter andra världskriget blev ”professorstatsmännen” färre och man gav plats för magistrar i partiets ledning (Mickelsson 2021, s. 204f). Med åren har hänvisningar till konservativa idéer blivit färre i partiets program (Nousiainen 1998, s. 86). Däremot har Samlingspartiet alltid förknippats med en viss typ av "statsmannaledarskap" och senare också med individualism (Mickelsson 2021, s. 275).

I samband med riksdagsvalet 2019 lade Samlingspartiets väljare störst vikt vid frågor som gäller arbete och sysselsättning samt beskattning (Borg och Paloheimo 2020, s. 157). Partiet är trogen sin högeridentitet genom att bland annat förespråka en mindre offentlig sektor, främja företagsamhet, motsätta sig hög beskattning och definiera jämlikhet som jämlikhet i möjligheter snarare än jämlikhet i utfall (Mickelsson 2021, s. 154). Dessa motsvarar även partiets väljares prioriteringar (Borg 2020, s. 248). Samlingspartiet samlar tillsammans med de Gröna flest röster från högutbildade och personer som i arbetslivet är högt uppsatta tjänstemän eller i chefspositioner (Suuronen et al. 2020, s. 267ff). Av Finlands partier fungerar särskilt Samlingspartiet som språkrör för näringslivets intressen (Borg 2020, s. 240).

Samlingspartiets demokratisyn är pluralistisk och betonar betydelsen av politisk representation (Nousiainen 1998, s. 86). Partiet förespråkar fri konkurrens av både produkter och idéer. Detta stöder en ekonomisk syn på demokrati, det vill säga preferens för valdemokrati. Samlingspartiets medlemmar har traditionellt inte deltagit lika intensivt i partiorganisationen som vänsterpartiernas medlemmar, och Samlingspartiet har visat sig vara lätt formbart till ett valparti som satsar på skickliga ledare och aktuella sakfrågor snarare än en tyngre organisationsstruktur (Mickelsson 2021). Det konservativa inslaget i partiets identitet kan förväntas innebära reservationer och försiktighet i arbetet med sociala reformer och i omsättandet av det demokratiska systemet (se Nousiainen 1998, s. 85). Dessa synpunkter bidrar sannolikt till försiktighet när det gäller användningen av demokratiska innovationer.

Stöd för valdemokrati och avståndstagande från direktdemokrati kan läsas i partiets principprogram: ”Demokrati är att förbinda sig till gemensamma spelregler och den logiska tillämpningen av dem även då det inte gynnar det egna intresset. Demokrati kan dock inte vara majoritetens obegränsade bestämmanderätt.” (Samlingspartiet 2018). En valdemokrati kan betraktas som jämlik i den meningen att alla röster har samma tyngd på valdagen och med dem kan man antingen belöna eller straffa sina representanter för deras arbete. I linje med detta menar Samlingspartiet att den representativa demokratins ”syfte är att skapa regler som främjar det allmänna intresset och som är förstådda och godkända i bred bemärkelse” (Samlingspartiet 2018). Samlingspartiet vill inte kompromissa om representativa principer.

Svenska folkpartiet (SFP) grundades 1906 som en efterträdare till det elitistiska Svenska partiet. Det nya partiet skulle tilltala hela den svenskspråkiga befolkningen, och dess första

program fokuserade på språkfrågan och grundlagsenligheten (Mickelsson 2021, s. 70). Partiet förklarade sin huvuduppgift att försvara den svenskspråkiga befolkningens rättigheter och intressen, men bortsett från denna betoning hade programmet flera likheter med andra borgerliga partiers program (Mickelsson 2021, s. 70). SFP har hållits ihop av en nationalitetsideologi och ett nationalitetsintresse, varför man länge saknade en enhetlig linje utanför dessa frågor (Nousiainen 1998, s. 83f). På 1960-talet började partiet profilera sig som ett allmänpolitiskt parti som utöver språkfrågan tar ställning till politikens övriga delområden på ett mångsidigare sätt. Den ekonomiska politiken låg nära Samlingspartiets linje, men social- och kulturpolitiken var mer vänstervriden (Mickelsson 2021, s. 155). Därefter har partiets allmänna linje representerat en liberal borgerlig och ”frisinnad” världsbild med en betoning på språk- och minoritetspolitik samt parlamentarism och lagenlighet (Nousiainen 1998, s. 85; Mickelsson 2021, s. 316).

SFP har flest regeringsdagar i hela Finlands självständiga historia, och partiet har gynnats av sin position nära mitten av den politiska kartan i behållandet av sin inflytelserika ställning i rikspolitiken (Mickelsson 2021, s. 382f). Partiet har lojala och aktiva väljare, vilket återspeglas i jämna resultat i olika val (Borg 2020, s. 251). Detta kan emellertid inte uppnås utan lokala insatser, eftersom SFP är ett mycket regionalt parti, varför partiet lägger i sina program särskild vikt vid levnadsvillkoren i svenskspråkiga områden (Mickelsson 2021, s. 316). Därtill intas en välvillig inställning till minoriteter överlag. Utifrån den viktigaste sakfrågan för SFP:s väljare i senaste riksdagsvalsundersökningen profilerades SFP:s väljare enligt Borg och Paloheimo (2020, s. 159) som att de först och främst betonar minoriteters rättigheter. Enligt Borg (2020, s. 248) stöder SFP:s väljare förutom finlandssvenskarnas särställning och idén av två starka nationalspråk också mångkulturalism, tolerans och stärkande av sexuella minoriteters rättigheter mer än väljarkåren i genomsnitt.

I SFP:s partiprogram från 2016 konstateras att ”Demokrati är bäst förverkligad genom en representativ demokrati. Respektfull och kontinuerlig dialog i samhället är en väsentlig del av en öppen demokrati”. Dessutom lägger man upp som mål för 2025 att ”Olika former av direkt demokrati som till exempel folkomröstningar och medborgarinitiativ kompletterar den representativa demokratin. Allmänna val och de politiska partierna är grundpelare i demokratin, medan nya former av politiskt deltagande även har inflytande och är ett tillägg i samhällsdebatten.” (SFP u.å.). Eftersom SFP:s grundsyn på demokrati är liberal och det är ett

regionalt parti som bygger på att skydda finlandssvenskarnas ställning i samhället, förväntas partiets inställning till demokratiska innovationer präglas av försiktighet.

Kristdemokraterna hette ursprungligen Finlands Kristliga Förbund. Partiet grundades 1959 och fick sitt första riksdagsmandat 1970, i riksdagsvalet 1972 vann partiet fyra mandat och i valen 1975 och 1979 nio mandat. Under 1970-talet växte partiets popularitet som en reaktion på moderniseringen och sekulariseringen av samhället (Mickelsson 2021, s. 212). Kristdemokraterna bygger på en kristen världsbild där Bibelns grundläggande värderingar anses passa in i allt samhällsliv (Nousiainen 1998, s. 87). I partiets program betonar man ofta den kristna övertygelsen och partiet har under hela sin existens varit det mest värdekonserveriva partiet i landet (Mickelsson 2021, s. 317). Kristdemokraterna samlar fler röster från dem som positionerar sig till höger än till vänster på den ideologiska höger-vänster-skalan, och förutom att betona traditionella värderingar och kristen tro avviker partiets väljare från genomsnittet med ett högre stöd för att jämna ut skillnader i regional utveckling (Suuronen et al. 2020, s. 272ff). Kristdemokraternas väljare representerar konservativa värderingar och skiljer sig särskilt mycket från de Grönas, Vänsterförbundets och SFP:s väljare, som betonar liberala värderingar (Suuronen et al. 2020, s. 281).

I sina allmänna mål utgår Kristdemokraterna från en balanserad konstruktion av relationerna mellan individ och samhälle, vilket innebär bland annat att stat och samhälle inte har rätt att underkasta individen, samtidigt som varje individ ändå har vissa skyldigheter gentemot sina medmänniskor och samhället (Nousiainen 1998, s. 87). Partiets allmänna principer som presenterats i partiets olika program har förblivit tämligen oförändrade under hela partiets existens, och till exempel är begreppet människovärde viktigare för Kristdemokraterna än jämlikhet (Mickelsson 2021, s. 317). Staten och civilsamhället är två olika saker, och staten bör stödja civilsamhällets oberoende. Enligt Kristdemokraterna består samhället av självständiga sociala enheter, varav de minsta enheterna nära individen, såsom familj, by, arbetsplats och församling, bör ges särskild prioritet (Nousiainen 1998, s. 87). Kristdemokraterna betonar alltså människors ansvar för sig själva och sina nära och kära (Mickelsson 2021, s. 317).

Enligt Kristdemokraterna omfattar statens uppgifter nationellt försvar, inre ordning och rättsväsende. Även om staten har utvidgats till att ansvara för bland annat socialtjänst, ekonomi, utbildning och kultur ska staten inte klamra sig fast vid dessa uppgifter utan uppmuntra medborgarna att själv ta ansvar (Nousiainen 1998, s. 87f). Partiet tillämpar

subsidiaritetsprincipen, vilken eftersträvar att beslut i samhället ska fattas så nära människan som möjligt och på lägsta möjliga nivå (Kristdemokraterna 2016). Den politiska makten ska decentraliseras alltid när det är möjligt, så att de personer som påverkas av besluten enkelt kan delta i beslutsfattandet. I partiets principer betonas familjens, kyrkans och frivilligorganisationernas betydelse för individens utveckling och det civila samhällets livskraft.

2.5 Tidigare forskning: vem föredrar demokratiska innovationer?

2.5.1 Väljares attityder till direktdemokratiska instrument

Nya former av deltagande som är öppna för alla riskerar att leda till en stor andel självvalda deltagare från de mest politiskt aktiva medborgarna i samhället, så att det politiska deltagandet ackumuleras ytterligare snarare än fördelas mer jämnt (Christensen et al. 2016, s. 24). Likaväl kan de som är missnöjda med till exempel partier och politiker stödja användningen av demokratiska innovationer. Följaktligen är det vanligt i studier av vem som föredrar demokratiska innovationer att utgå från teorier om kognitiv mobilisering och/eller politiskt missnöje.

Resultaten av detta slags studier varierar. I en tidig studie har väljarstödet för direktdemokrati i Tyskland gett mer stöd åt missnöjeshypotesen än den kognitiva mobiliseringshypotesen (Dalton 2001). Med andra ord var det de mindre utbildade, mindre intresserade av politik och anhängare av protestpartier som var mer benägna att vara anhängare av direktdemokrati. En finländsk studie om väljarnas attityder till direktdemokrati och oförmärkt demokrati (*stealth democracy*) kommer fram till slutsatsen att "[d]et är människorna med mindre utbildning, som inte vet mycket om politik och som anser att det nuvarande systemet inte svarar mot medborgarnas behov, som vill ha förändring", oavsett riktning (Bengtsson och Mattila 2009). De som lutar åt höger på den ideologiska skalan var oftare anhängare av oförmärkt demokrati och de som lutar åt vänster anhängare av direktdemokrati. Också enligt en studie av Paloheimo (2007) korrelerades attityder till folkomröstningar med låga utbildningsnivåer och låg politisk kunskap. I sin artikel om förekomsten av rådgivande folkomröstningar på lokal nivå i Finland kommer Jäske (2017, s. 69) fram till att de initieras i riktningen nedifrån uppåt mest sannolikt "i sammanhang där medborgarna känner sig fränkopplade från sina valda representanter".

Emellertid har Donovan och Karp (2006) kommit till en annorlunda slutsats i sin studie av åsikter om direktdemokrati i sex etablerade demokratier. Enligt deras resultat var det i synnerhet de unga och de som var mer intresserade av politik som var de starkaste anhängarna av direktdemokrati, medan politiskt missnöje hade en mindre konsekvent inverkan. Också Bowler et al. (2007) fann i sin jämförande studie att stödet för folkomröstningar var större bland människor som var intresserade av politik, litade på regeringar och var nöjda med hur demokratin fungerade. Rose och Wessels (2021) jämförande studie gav liknande resultat. Alla dessa menar att positiva attityder till direktdemokrati är någorlunda diffust fördelade bland väljarna. De menar också att populisterna inte nödvändigtvis är så starkt för direktdemokrati trots budskapet om att makten borde ges till "vanligt folk" (jfr. Bowler et al. 2017). Emellertid tyder Donovan och Karp (2006, s. 684) resultat från de nordiska länderna på att de som är missnöjda med riksdagsledamöterna har starkare stöd för användningen av folkomröstningar, likaså som anhängarna av partier utanför regeringen. Slutligen visar en studie av finländska väljare och medborgarinitiativ att både missnöje och politisk kunskap kan förklara direktdemokratiskt deltagande, men att förklaringskraften är starkast när dessa drar i samma riktning, det vill säga hos kunniga men kritiska medborgare (Christensen 2018; jfr. Rojon och Pilet 2021, s. 13).

En rapport om användningen av demokratiska innovationer i Finland visar att även om partimedlemmar och de som har röstat i val i genomsnitt är mer aktiva i användningen av medborgarinitiativ än andra, är även de unga, som är mer osannolika användare av andra former av institutionellt politiskt deltagande, dess flitiga användare (Christensen et al. 2016, s. 27). Enligt författarna pekar denna trend uppåt. Rapporten visar även att de som röstar på etablerade regeringspartier (Samlingspartiet, SDP, Centern och SFP) är mer osannolika undertecknare av medborgarinitiativ, medan väljare som röstat på Sannfinländarna, Vänsterförbundet, de Gröna och Kristdemokraterna gör det mer sannolikt (Christensen et al. 2016, s. 27). Om man bortser från partisympatier, är det den ideologiska vänstern som är mer aktiva användare av medborgarinitiativet. På användningen av det kommunala invånarinitiativet har variablerna politiskt intresse och partiaktivitet ingen inverkan. Ideologiskt sett är det de vänsterutlutande som föredrar även invånarinitiativet, och över 90 procent av de Grönas och 80 procent av Vänsterförbundets anhängare har gjort eller kan tänka sig göra ett invånarinitiativ, en attityd som är något vanligare bland anhängare av mindre partier (Christensen et al. 2016, s. 33).

2.5.2 Väljares attityder till deliberativa instrument

Frågan om det är de missnöjda eller politiskt engagerade medborgarna som föredrar deliberativ mini-publics har hämtats från forskning om attityder till direktdemokrati. I en surveyundersökning med 15 länder kom Pilet et al. (u.å.) fram till slutsatsen att de som vill se deliberativa mini-publics med ett slumpmässigt urval av deltagare *ersätta* politiker i beslutsfattningen ”känner sig inte politiskt kompetenta och har mycket negativa åsikter om eliten” och att ”de tenderar ... att komma från en lågutbildad bakgrund.” En liknande studie från Belgien, men med två svarsalternativ (rådgivande mini-publics, bindande mini-publics), visar ”i linje med tidigare forskning om direktdemokrati ... att stödet för lottning i politiken är högre bland medborgare som känner sig mer politiskt kompetenta – som är mer politiskt effektiva och intresserade – och bland dem som är missnöjda med partier och politiker” (Bedoc och Pilet u.å., s. 22f.).

I stil med finska medborgarinitiativ (Christensen et al. 2016, se ovan) är det i fallet av deliberativa mini-publics de politiskt kunniga medborgarna med kritisk hållning som mest sannolikt deltar (Bedoc och Pilet, u.å.; Rojon och Pilet 2021). En studie av Talukder och Pilet (2021) visar att negativa attityder till politiker ofta ligger bakom stödet för deliberativ mini-publics men i större utsträckning positiva attityder till medmänniskors politiska kompetens. När det gäller politiskt missgynnade grupper (kvinnor, lågutbildade medborgare, personer med osäkra arbetsförhållanden och yngre medborgare), visar kvinnor och yngre medborgare större stöd än resten av grupperna (Talukder och Pilet 2021). Tidigare forskning om finska medborgares vilja att delta i medborgarpaneler tyder på att medborgare med vänsterut och kosmopolitiska värden är mer benägna att delta (Christensen och von Schoultz 2019).

2.5.3 Forskning om politiska partiers relation till demokratiska innovationer

En studie av Jäske (2017, s. 66) om förekomsten av ”mjuka” direktdemokratiska instrument i finländsk lokalpolitik visar att ”ju fler socialdemokrater det finns i kommunfullmäktige, desto mer sannolikt det är att representanter bestämmer att hålla en folkomröstning”, medan en hög andel sannfinländska representanter, intressant nog, förknippas med ett negativt (icke-signifikant) samband med andelen folkomröstningar. Hennes resultat tyder dock på att SDP-politiker inte nödvändigtvis är för mer direktdemokrati i sig, utan att det också kan bero på att

beslutsfattarna på förhand har räknat med att deras förslag kommer att vinna. Ändå kan politiska ideologiers ställning om medborgarnas deltagande spela en roll (Jäske 2017, s. 69). Under de senaste decennierna har SDP i sina partiprogram börjat betona betydelsen av medborgarnas starkare delaktighet i beslutsfattningen (Mickelsson 2021, s. 308). Emellertid drar SDP in en stor del av sina röster från pensionärer, så med hänsyn till den befintliga teoribildningen om främst de yngre medborgarnas preferenser i förändring, är partiets väljares och ledamöters ståndpunkter till demokratiska innovationer förmodligen varierande.

Ett parti som tidigare tydligt profilerat sig för deltagardemokrati är de Gröna, men sedan partiprogrammet 2006 har man också börjat se behovet av representativa institutioner, som man ändå skulle vilja komplettera med nya former av deltagande (Mickelsson 2021, s. 291f). En central del av gröna partiers ideologi har handlat om en strävan till decentralisering, och i flera europeiska länder har gröna partier flitigt förespråkats och initierat folkomröstningar, speciellt på lokal nivå (Jäske 2017, s. 57). Till exempel en tysk studie av lokala beslutsfattareshattigheter till demokratiska innovationer visar att det är i synnerhet gröna miljöpartier som stöder inslag av direktdemokrati och deliberativ demokrati i beslutsfattandet (Kersting 2021). Studien visar att även i de gröna partierna är det de unga och kvinnliga beslutsfattarna som mest sannolikt stöder demokratiska innovationer. Den gröna rörelsen och andra alternativa rörelser har gett upphov till en ny partityp som kan anses som en motbalans till gamla partiers mer byråkratiska och formella tillvägagångssätt gällande till exempel frågor om politiskt deltagande (Mickelsson 2021, s. 371). De Gröna har emellertid förändrats med tiden och deras sätt att föra politik på skulle definieras på ett annat sätt nu än då rörelsen först tog fart.

Svensson (2017, s. 97) menar att den vanligaste slutsatsen av nordiska statsvetare är ”att attityderna till folkomröstningar bland den politiska eliten alltid har återspeglats de olika politiska partiernas taktiska intressen. Det typiska mönstret har varit att partier i en mer eller mindre permanent opposition har förespråkats folkomröstningar som ett sätt att begränsa regeringspartiets eller -partiernas makt. De makthavande partierna har vanligtvis motsatt sig folkomröstningar av exakt motsatta skäl.” Vorsperniks (2017, s. 144) studie av 21 EU-medlemsländer visar att ”konsensusdemokrati går hand i hand med oppositionell direktdemokrati”, till skillnad från majoritär demokrati där regeringsaktörer oftare använder sig av direktdemokratiska instrument. Emellertid menar Jäske (2017) att finländska folkomröstningars rådgivande natur innebär att även större partier (och etablerade

regeringspartier) kan använda dem i lokalpolitiken om de tror sig känna till kommuninvånarnas preferenser.

2.5.4 Formulering av hypoteser utgående från tidigare forskning

Genomgången av teorier och tidigare forskning som relaterar till avhandlingens frågeställning visar att det finns många olika sätt att förhålla sig till ämnet. Jag har valt att formulera följande hypoteser utgående från denna genomgång:

Hypotes 1: Demokratiska innovationer stöds i högre grad av väljare än politiker.

Hypotes 2a: Traditionella maktpartierna (Centern, Samlingspartiet, SFP, SDP) väljare och representanter stöder användningen av demokratiska innovationer på nationell nivå i mindre grad än övriga partiernas väljare och representanter.

Hypotes 2b: Partier, inklusive traditionella maktpartier, är mer välvilligt inställda till användningen av demokratiska innovationer på kommunal nivå än på nationell nivå.

Hypotes 3: De Grönas (kognitiv mobilisering), Vänsterförbundets (ideologi) och Sannfinländarnas (missnöje) väljare och representanter stöder demokratiska innovationer mer än genomsnittet.

Hypotes 4: Det finns ett större stöd för demokratiska innovationer bland vänsterpartiers väljare och representanter än bland högerpartiers väljare och representanter (på grund av ideologi och att SFP är ett språkminoritetsparti vars väljarstöd är koncentrerat till endast vissa regioner)

3. Metod och material

3.1 Forskningsdesign och forskningsstrategi

Syftet med denna avhandling är att bidra med ökad kunskap om partitillhörighetens och partisympatiernas betydelse för hur finländska beslutsfattare och väljare attitydmässigt förhåller sig till demokratiska innovationer. Avhandlingen besvarar frågan om det finns meningsfulla samband mellan partibakgrund och attityder till demokratiska innovationer genom en sekundäranalys av enkätundersökningar riktade både till finländska medborgare och beslutsfattare. Analysen består av jämförelser av medelvärden och deras konfidensintervall,

samt ordinär regression. Som material används enkätdata från *Beslutsfattarpanelen* och surveyn *Kansalaisten yhteiskunnalliset asenteet 2019*.¹ Forskningsstrategin är kvantitativ och bygger därmed på siffror. Varje ny kvantitativ undersökning ”kan ses som en ytterligare bit i det pussel som läggs för att öka den teoretiska kunskapen inom ett givet område” med ambitionen att teoribygget ska vara av allmän giltighet (Sverke 2004, s. 23). Den forskningslucka som undersökningen avser att fylla handlar om partiernas betydelse i frågan, både när det gäller väljare och beslutsfattare.

Valet av metod styrs av forskningsproblemet, som också anger vad och vem som ska undersökas (Johannessen et al. 2020, s. 44f). Attityder till demokratiska innovationer är den beroende variabeln och partitillhörighet och partisympatier är de oberoende variabelerna, och utgör därmed *det* som undersöks, medan finländska väljare och beslutsfattare är analysenheterna, det vill säga *de* som undersöks (se Esaiasson et al. 2017, s. 46). Metod är enligt Svensk ordbok ”planmässigt tillvägagångssätt för att uppnå visst resultat”. Vidare handlar samhällsvetenskapliga metoder om tillvägagångssätt ”för att få fram information om den sociala verkligheten” inklusive analys och tolkning (Johannessen et al. 2020, s. 12). Oavsett vilken metod som används måste frågor relaterade till urvalsstorlek, urvalsstrategi och rekrytering beaktas (Johannessen et al. 2020, s. 17). I samhällsvetenskaplig forskning kan val av respondenter och insamlingsmetoder variera mycket från fall till fall och ”ramarna för dessa val kallas *forskningsdesign*” (Harboe 2013, s. 45).

Med begreppet forskningsdesign avses ”hur studien läggs upp, i termer av urval av undersökningsdeltagare, antal mättillfällen och antal undersökningsgrupper” (Sverke 2004, s. 21f). Generellt sett klassificeras samhällsvetenskapliga forskningsdesigner vanligtvis i fem olika typer: experimentell design, survey- eller tvärsnittsdesign, longitudinell design, fallstudiedesign och komparativ design (Bryman 2018, s. 76f). Av dessa fem design är tvärsnittsdesign den vanligast förekommande inom samhällsvetenskaplig forskning (Sverke 2004, s. 35). Om man vill ta reda på många människors åsikter och ”få en representativ överblick”, som i vårt fall över medborgarnas och partipolitikernas åsikter, är användningen av kvantitativa metoder och tvärsnittsdesign ett bra tillvägagångssätt (Larsen 2009, s. 23).

¹ För information se <https://www.abo.fi/institutet-for-samhallsforskning/beslutsfattarpanelen/> och https://services.fsd.tuni.fi/catalogue/FSD3528?tab=variables&study_language=fi.

Analysen i denna avhandling följer en tvärsnittsdesign. En tvärsnittsundersökning innebär en icke-experimentell och extensiv undersökning som kan omfatta en eller fler grupper och där många analysenheter undersöks vid ett tillfälle (Teorell och Svensson 2007, s. 80; Sverke 2004, s. 35). Det innebär att forskare kan få ”information om hur olika företeelser varierar under den aktuella tidsperioden”, i form av till exempel variation i åsikter mellan olika människor (Johannessen et al. 2020, s. 61). Tvärsnittsundersökningar kallas också för surveys och förknippas främst med strukturerade intervjuer och enkätundersökningar (Bryman 2018, s. 226). Själva begreppet survey betyder ”översikt, uppmätning eller kartläggning” (Harboe 2013, s 49).

Med hjälp av surveyforskning kan vi alltså ”uttala oss om skillnader och likheter mellan analysenheterna” (i vårt fall politiker och väljare) vid en tidpunkt (Teorell och Svensson 2007, s. 81). Med andra ord lämpar sig tvärsnittsdesignen bra för studier av sambandsmönster. Eftersom materialet samlas in på en gång och analyseras efteråt förhindrar förfarandet forskaren från att manipulera variablerna i kontrast till en experimentell forskningsdesign (Teorell och Svensson 2007, s. 80). Däremot ger tvärsnittsundersökningar ”en ögonblicksbild” av de företeelser som studeras (Johannessen et al. 2020, s. 61). En icke-experimentell design innebär alltså att man är tvungen att nöja sig med ”att konstatera vad som inträffat och i efterhand försöka kartlägga orsakerna” (Körner och Wahlgren 2009, s. 18). Det kan emellertid hända att något som verkar vara kausalt i riktningen ”A orsakar B” i själva verket har en motsatt orsaksriktning (Bryman 2018, s. 416; Johannessen et al. 2020, s. 295f.). Tvärsnittsundersökningars begränsning jämfört med longitudinella och experimentella undersökningar är att de inte ger säkra svar om kausala samband eller om förändring över tid (Teorell och Svensson 2007, s. 80f.). Orsakssamband kan ändå studeras genom statistisk kontroll, men om man saknar tidsdata måste man nöja sig med att avgöra orsaksriktningen teoretiskt (Johannessen et al. 2020, s. 314).

Ett centralt mål inom kvantitativ forskning är att generalisera resultaten ”till en större grupp än den som undersöks” och därmed frambringa allmän kunskap om den sociala verkligheten (Sverke 2004, s. 43). Eftersom totalundersökningar där hela populationen undersöks är svåra och dyra att genomföra görs oftast ett urval från den totala populationen istället (Bryman 2018, s. 226). Denna studie behandlar finländska beslutsfattares och väljares attityder, och

följaktligen utgör dessa två populationen för denna urvalsundersökning. Med begreppet population menas i statistiska sammanhang hela uppsättningen objekt som man vill tala om (Sapsford 2007, s. 4). Med urval avses "den delen av en population som väljs ut för ett studium", och som väljs antingen genom sannolikhetsurval (slumpmässigt) eller icke-sannolikhetsurval (Bryman 2018, s. 834).

Generaliserbarhet förutsätter att populationen speglas i urvalet på ett adekvat sätt, det vill säga är representativt (Bryman 2018, s. 227). Mer precist "kan deskriptiv generaliserbarhet definieras som att urvalet "på ett korrekt sätt" avspeglar populationen med avseende på den (eller de) egenskap(er) [man] önskar beskriva" (Teorell och Svensson 2007, s. 68). Med goda data och förfaringssätt möjliggör tvärsnittsdesignen en "generalisering till en större grupp av individer än dem som konkret har deltagit i undersökningen" (Bryman 2018, s. 71). Eftersom resultaten av dylika analyser "endast kan generaliseras till den population utifrån vilken man hämtat sitt sampel" (Bryman 2018, s. 252), begränsas undersökningens resultat till det finländska sammanhanget.

3.2 Datainsamlingsmetod och urval

I denna avhandling görs en sekundäranalys av redan insamlade enkätundersökningar riktade både till finländska beslutsfattare och väljare. Studien baseras på data som tidigare samlats in av andra personer utan att de har varit medvetna om syftet med denna sekundäranalys (för diskussion se Bryman 2018, s. 384). Skillnaden mellan primärdata och sekundärdata kan liknas vid den mellan källor och bearbetning (Badersten och Gustavsson 2010, s. 96). En kvantitativ forskningsstrategi grundar sig på "insamling av numeriska data, en deduktiv syn på relationen mellan teori och forskning ... och en objektivistisk syn på den sociala verkligheten" (Bryman 2018, s. 198), varför tillförlitliga data är viktiga så att resultaten inte förvrängs.

Opinions- och attitydundersökningar grundar sig ofta på enkätundersökningar (Harboe 2013, s. 39). De enkäter som analyseras i denna studie har fasta frågeställningar och svarsalternativ och är därmed kvantifierbara och standardiserade. Förfarandet innebär att kategorisera de insamlade uppgifterna på ett sådant sätt att de visar hur många som har valt varje svarsalternativ, och därmed är det möjligt att både rapportera resultaten i numeriska värden och att generalisera dem från urvalet till befolkningen (Johannessen et al. 2020, s. 254; Larsen 2009, s. 22).

Standardisering innebär alltså konsistenta svar på konsistenta frågor (Sapsford 2007, s. 4). Med enkäter går det snabbt att samla in data om många analysenheter på en gång, och de kodade svaren kan sedan göras till föremål för statistiska test genom vilka samband mellan olika företeelser undersöks (Johannessen et al. 2020, s. 254). Förhandskodade enkäter är lättare att hantera, men nackdelen med dem är att de inte ger möjlighet till någon extra information och att svarsalternativen också kan upplevas som begränsade av vissa respondenter (Johannessen et al. 2020, s. 256).

Som material för analysen används enkätdata från *Beslutsfattarpanelen* och *Kansalaisten yhteiskunnalliset asenteet 2019* (Medborgarnas samhälleliga attityder 2019). Datafilen om medborgarnas samhälleliga attityder är tillgängligt på nätet och kan användas för forskning, undervisning och studier. Tillgång till beslutsfattarpanelens enkätundersökningar har beviljats av projektets ansvariga forskare. Beslutsfattarpanelen sköts av forskare vid Åbo Akademi och är en opinionsmätning bland finländska beslutsfattare. Det är fråga om en webbenkät i vilken det är helt frivilligt för beslutsfattarna att delta. Nya enkäter med nya frågor och påståenden skickas ut till respondenterna (kommunalpolitiker) ungefär en till fem gånger per år, och då nya ledamöter blir invalda rekryterar man också nya deltagare till panelen. ÅA-forskare har deltagit också i sammanställningen av ”Medborgarnas samhälleliga attityder 2019”. Den enkätundersökningen har gjorts genom kvoturval. Fastän det således är fråga om ett icke-sannolikhetsurval uppges ändå respondenterna, som har valts från en kommersiell aktörs (Qualtrics) panel av respondenter, utgöra ett representativt urval av Finlands vuxna befolkning (FSD u.å.).

Ett representativt urval speglar populationen på ett adekvat sätt, men förutsätter i sträng mening ett sannolikhetsurval som grundar sig på slumpmässighet (Bryman 2018, s. 227). Det är ändå vanligt att kvoturval används i samband med opinionsundersökningar för ”att ge ett stickprov som speglar en population i termer av den relativa fördelningen av individer i olika kategorier” (Bryman 2018, s. 246), i detta fall kön och ålder. När det gäller opinionsmätningar är fördelen med användningen av kvoturval dess resurseffektivitet, då det är möjligt att snabbt och billigt få ihop ett sampel med en jämn fördelning mellan olika kategorier. Enligt Duverger (1964, s. 125) är slumpmässiga urval rigorösa men svåra att tillämpa, medan kvoturval är mindre precisa men lättare och billigare. Enkelt uttryckt är skillnaden mellan dessa att ”kvoter är siffror och inte namn så som i slumpmässiga urval” (Duverger 1964, s. 127). En vanlig kritik mot kvoturval

är att intervjuaren eller forskaren kan välja personer som är lättast att kontakta och de kan ha helt andra åsikter än de som är svårare att kontakta (Duverger 1964, s. 127f). Emellertid kan olika analysinstitut ha tusentals av personer i sina egna paneler av respondenter de kan välja mellan efter behov (Johannessen et al. 2020, s. 237).

Slumpmässighet innebär att alla i studiens population har samma möjlighet att bli valda till samplet, medan kvotering innebär att man väljer sådana respondenter som passar fördelningen av olika kategorier som finns i populationen. I forskningssammanhang innebär representativitet att ”resultaten är giltiga för fler än de faktiskt undersökta” (Larsen 2009, s. 23). Om man till exempel studerar medborgarnas åsikter, vilket är fallet här, verkar urvalskvoter efter kön och ålder vara ett ganska rimligt tillvägagångssätt med tanke på generaliserbarhet (se kapitel 3.1). Emellertid finns det skäl att minnas att de de som blir valda till ett kvoturval kan ha annorlunda åsikter än de som är svårare att nå. Idealet är att ”sammansättningen i urvalet avseende alla viktiga egenskaper motsvara[r] sammansättningen i populationen” (Johannessen et al. 2020, s. 234). Forskare med hög kompetens i enkätundersökningar, bland annat från Åbo Akademi, har sammanställt materialet och klassificerat det representativt trots kvoturvalet (se FSD u.å.). Enligt Bryman (2018, s. 403) kan man i sekundäranalyser ofta ”använda sig av datamängder av hög kvalitet som grundar sig på stora och *rimligt representativa* urval” (egen kursivering).

3.3 Databearbetning och operationalisering

De kvantitativa data som avhandlingens analys bygger på har samlats in med standardiserade enkäter. De slutna frågorna och svarsalternativen minskar risken för intervjuarens feltolkningar och de underlättar i hög grad behandlingen av data (Bryman 2018, s. 259). Öppna frågor och intervjuer är behäftade med potentiella felkällor på grund av exempelvis varierande tolkningar under insamlings- och bearbetningsprocessen av data. Däremot kan man med slutna frågor slippa dylika felkällor, ”eftersom det är *respondenterna själva* som fördelar sina svar på olika kategorier” (Bryman 2018, s. 259). Följaktligen handlar kodningsprocessen ”då helt enkelt om att hänföra siffror till svarskategorierna och skriva in dessa siffror i ett statistiskt datorprogram”, varför enkäter ofta benämns som ”förhandskodade” (Bryman 2018, s. 259f.). Webbenkäter minskar forskarens kodningsarbete ytterligare.

Enligt Bryman (2018, s. 202) representerar våra begrepp etiketter ”som vi sätter på de delar av den sociala verkligheten som verkar uppvisa liknande drag och som anses viktiga.” För att ”begrepp ska kunna användas i en kvantitativ undersökning måste de mätas på något sätt”, och för detta behövs operationella definitioner som kan ”anta formen av beroende eller oberoende variabler” (Bryman 2018, s. 202). Operationalisering handlar om att hitta konkreta indikatorer på teoretiska företeelser och begrepp (Johannessen et al. 2020, s. 50). Således behövs operationella definitioner för att undersökningars frågeställningar ska kunna bli besvarade, och det är med hjälp av operationalisering som avståndet mellan det abstrakta och konkreta överbyggs (Larsen, 2009, s. 34).

Operationalisering innebär att man bestämmer hur de saker som man studerar kommer att mätas, det vill säga man formulerar ”klara kriterier för hur enheter, begrepp eller samband ska återges genom empiriska data” (Grønmo 2006, s. 417). Variabler och värden är konkreta resultat av operationaliseringen (Johannessen et al. 2020, s. 245). I denna undersökning är den beroende variabeln attityder till demokratiska innovationer, medan de oberoende variabelerna är partitillhörighet och partisympatier. Beslutsfattarnas partitillhörighet finns med i Beslutsfattarpanelen, medan den oberoende variabeln operationaliseras för medborgarnas del med hjälp av frågan ”[Q13] Vilket partis kandidat röstade du på [i det förra riksdagsvalet]?”, som är en indikator snarare än ett direkt mått på partisympatier.

Enkätmaterial som används i denna avhandling innehåller påståenden med vars hjälp man kan bilda sig en uppfattning om respondenternas syn på demokratiska innovationer ur ett mångsidigt perspektiv. Även om inte alla de påståenden som presenteras nedan handlar om demokratiska innovationer i strikt mening är de värda att studera för att belysa attityder till villkoren för ett effektivt genomförande av demokratiska innovationer. Detta slags enkätfrågor inkluderar till exempel respondenternas syn på finländarnas medborgarkunskap och deras vilja att öka medborgarnas deltagande i politiken, både generellt och på nya sätt.

De påståenden genom vilka avhandlingen oberoende variabel operationaliseras är kodade på en ordinalskala med svarsalternativ från 1 till 5. En ordinalskala har en intern rangordning, men avstånden mellan svarsalternativen är inte jämna som på en intervallskala (jämför skillnaden mellan mycket och ganska bra med skillnaden mellan 1 och 2 meter). De ursprungliga värden av de olika svarskategorierna var 1: helt av samma åsikt, 2: delvis av samma åsikt, 3: delvis av

annan åsikt, 4: helt av annan åsikt, 5: kan inte säga. Jag har kodat om rangordningen så att värdet 1 står för det helt av annan åsikt och värdet 4 för helt av samma åsikt. Svarskategorin 5 har lämnats bort från analyserna. Således innebär högre positioner på den beroende variabeln mer positiva attityder till demokratiska innovationer.

Den beroende variabeln attityder till demokratiska innovationer kommer för medborgarnas del att operationaliseras genom följande påståenden:

- *Det vore en bra sak för den finländska demokratin om medborgarna deltog mer i politiken än för närvarande*
- *Genom nya deltagandeformer får man fler medborgare med i utvecklandet av samhället och demokratin förstärks*
- *Medborgarna borde ges mer direkt och bindande beslutanderätt i beslutsfattandet på nationell nivå (t.ex. folkomröstningar, deltagande budgetering, osv.)*
- *Medborgarna borde lyssnas på i större utsträckning och deras rådgivande makt borde ökas i beslutsfattandet på nationell nivå (t.ex. medborgarinitiativ, diskuterande medborgarpaneler, osv.)*
- *Medborgarnas deltagande i beslutsfattandet på kommunal nivå borde ökas*
- *Majoriteten av medborgarna är kapabla att bilda motiverade åsikter även i komplicerade samhällliga frågor, om de får tillräcklig information*

Den beroende variabeln rörande beslutsfattarnas attityder till demokratiska innovationer kommer att operationaliseras med hjälp av följande påståenden:

- *Det vore bra för den finländska demokratin ifall medborgarna skulle delta i politiken mer än vad de gör för tillfället*
- *Medborgarna borde ges mer direkt och bindande beslutanderätt i beslutsfattandet på nationell nivå (t.ex. folkomröstningar, deltagande budgetering m.m.)*
- *Majoriteten av medborgarna kan forma motiverade åsikter även i komplicerade samhällliga frågor ifall man ger dem tillräcklig information*

- *Medborgarna borde ges mer direkt och bindande beslutanderätt i beslutsfattandet på den kommunal nivå (t.ex. deltagande budgetering, medborgarråd, kommunala folkomröstningar m.m.)*
- *Viktiga samhällliga frågor borde allt oftare avgöras genom folkomröstningar*

Kontrollvariablerna kön, ålder, utbildning, politiskt intresse och missnöje med demokratin kommer att användas för statistisk kontroll av sambanden mellan väljarnas partisympatier och attityder till demokratiska innovationer. Två Beslutsfattarpanelen-enkäter används i denna studie. Eftersom enkäterna har olika frågor anpassas kontrollvariablerna därefter. Då beslutsfattarnas svar på påståendet "Viktiga samhällliga frågor borde allt oftare avgöras genom folkomröstningar" analyseras används ålder, utbildning och en fråga om hur mycket makt de tycker att den kommun- eller stadsfullmäktige de sitter i har som kontrollvariabler. På de tre övriga frågorna används kontrollvariablerna ålder och missnöje med demokratin. Alla dessa variabler är väl förankrade i avhandlingens teoretiska ramverk.

Förutom att presentera väljarnas och beslutsfattarnas svar på ovan presenterade påståenden separat, kommer jag också att konstruera en indexvariabel över både medborgares och beslutsfattareshattityder till demokratiska innovationer i SPSS (*compute variable*). Index avser ett mått med flera indikatorer där poängen som en person ger för varje indikator används för att ge en sammansatt poäng för den personen (Bryman 2012, s. 715). För medborgarnas del konstrueras indexvariabeln genom att räkna ihop svaren på samtliga enkätfrågor som rör attityder till demokratiska innovationer och dividera summan med deras antal. Dessutom läggs frågan "Medborgarnas delaktighet bör stärkas genom bildningsarbete som syftar till att utveckla medborgarkompetensen (diskussionsevenemang, informationspaket, kommunikation på sociala medier osv.)" till i indexet, eftersom det bidrar till en större intern reliabilitet. För beslutsfattarnas del används de fyra av enkätfrågor som finns i en och samma datafil. Påståendet "Viktiga samhällliga frågor borde allt oftare avgöras genom folkomröstningar" ingår alltså inte i indexet, eftersom det är hämtat från en annan Beslutsfattarpanelen-enkät än de fyra andra.

En förutsättning för en bra indexvariabel är en tillräckligt hög intern reliabilitet avseende de enkätfrågor som utgör indexet. Vid bestämning av graden av intern validitet kontrolleras att indikatorerna hänför sig till samma sak, med andra ord att de är sammanhängande (Bryman

2012, s. 170). Cronbach's alfa är ett mått som kan användas för att bedöma olika enkätfrågors interna reliabilitet. Det ger ett värde mellan 0, vilket är det lägsta möjliga värdet, och 1, vilket är det högsta möjliga. Ett värde på över 0,7 anses acceptabelt, ett värde på över 0,8 bra och ett värde på över 0,9 utmärkt. Indexvariabeln om medborgarnas attityder till demokratiska innovationer ges värdet 0,860 och indexvariabeln om beslutsfattares attityder värdet 0,739 med Cronbach's alfa.

3.4 Dataanalys

Avhandlingens analys kommer att gå ut på jämförelser av medelvärden och statistisk kontroll i form av ordinal regression. Resultaten av enkätfrågorna presenteras i figurer där medelvärden och 95% konfidensintervall per parti kan läsas. Så kallade "felstaplar" anger storleken på konfidensintervallen och punkten i mitten anger medelvärdet (se Wahlgren 2014, s. 114). Konfidensintervall handlar om noggrannheten i uppskattningar och kan användas för att bedöma hur säkra medelvärdena är. Smala felstaplar tyder på mer robusta resultat än breda (Koskimaa och Rapeli 2020, s. 645). Om olika partiers konfidensintervall inte överlappar varandra kan man dra slutsatsen att den observerade skillnaden inte beror på slumpen och därmed är statistiskt signifikant (Barakso et al. 2014, s. 153).

För att kunna dra slutsatser om kausalitet måste man däremot utveckla ett tillvägagångssätt genom vilket man kan kontrollera för potentiella effekter av tredjevariabler. I sådana fall används ofta regressionsanalys, som "är en avancerad teknik för att jämföra medelvärden för en beroende variabel för olika grupper av respondenter som har olika värden på en eller fler oberoende variabler" (Johannessen et al. 2020, s. 310). I denna avhandling används ordinal regression, eftersom den beroende variabeln är ordinär, det vill säga en kategorisk variabel med en naturlig ordning på kategorierna (Fagerland och Hosmer 2017).

Med ordinal regression kan man bedöma styrkan i förhållanden mellan en ordinär beroende variabel och flera oberoende variabler, i detta fall studiens oberoende variabel och kontrollvariabler. Med ordinal regression kan vi avgöra om modellens oberoende variabler ökar eller minskar sannolikheten för ett högre värde på den beroende variabeln. Kontrollvariablerna har valts med hänvisning till tidigare forskning inom forskningsområdet och syftar till att minimera risken för falskt samband mellan den beroende och oberoende variabeln. Man kan

dock ”aldrig vara helt säker på att man har kontrollerat för alla relevanta oberoende variabler” (Johannessen et al. 2020, s. 314). En modell för att presentera resultaten av ordinal regression är hämtad från en artikel av Bengtsson och Mattila (2009, s. 1042). I regressionsmodellerna anger värdet B sambandets styrka och riktning, värdet p dess signifikans och SD dess standardavvikelse.

I analysen av medborgarnas attityder utesluts Kristdemokraterna, SFP och svarkategorin "annat" från regressionerna på grund av få respondenter och höga konfidensintervall. I analysen av medborgarnas attityder utesluts Kristdemokraterna och svarkategorin ”annat” från regression av samma orsak. Denna åtgärd har tagits för att minimera risken att de mindre partiernas höga konfidensintervall förvränger resultaten i modellerna.

I samband med undersökningar bör man även reflektera kring frågan om hur bra undersökningens resultat stämmer överens med verkligheten. De begrepp som används i dylika sammanhang kallas för reliabilitet och validitet. Validitet kan ses som ”ett mått på överensstämmelse mellan vad ett mätinstrument – till exempel ett frågeformulär – avser att mäta och vad det faktiskt mäter”, medan graden av reliabilitet beror på det slumpmässiga felet i mätvärdet (Körner och Wahlgren 2002, s. 22). Det ideala tillståndet i undersökningssammanhang innebär liten spridning, det vill säga god reliabilitet, med mätningar där träffbildens tyngdpunkt ligger mitt i prick, det vill säga god validitet.

Generellt sett beror reliabiliteten på ”mätinstrumentet, den som utför mätningen, omgivningen kring mätningen” och objektet som undersöks (Körner och Wahlgren 2002, s. 23). I och med att det är erfarna surveyforskare från Åbo Akademi som samlat in de data som används i denna sekundäranalys utgår jag från att de beaktat dessa faktorer på bästa möjliga sätt i konstruerandet av lämpliga frågeformulär med goda förutsättningar för hög reliabilitet (till exempel genom att minimera risken för missförstånd och förekomsten av otydliga formuleringar). Validitetsaspekten uppmärksammas under avhandlingens gång genom att mångsidigt belysa enkätfrågornas relevans för studien av attityder till demokratiska innovationer.

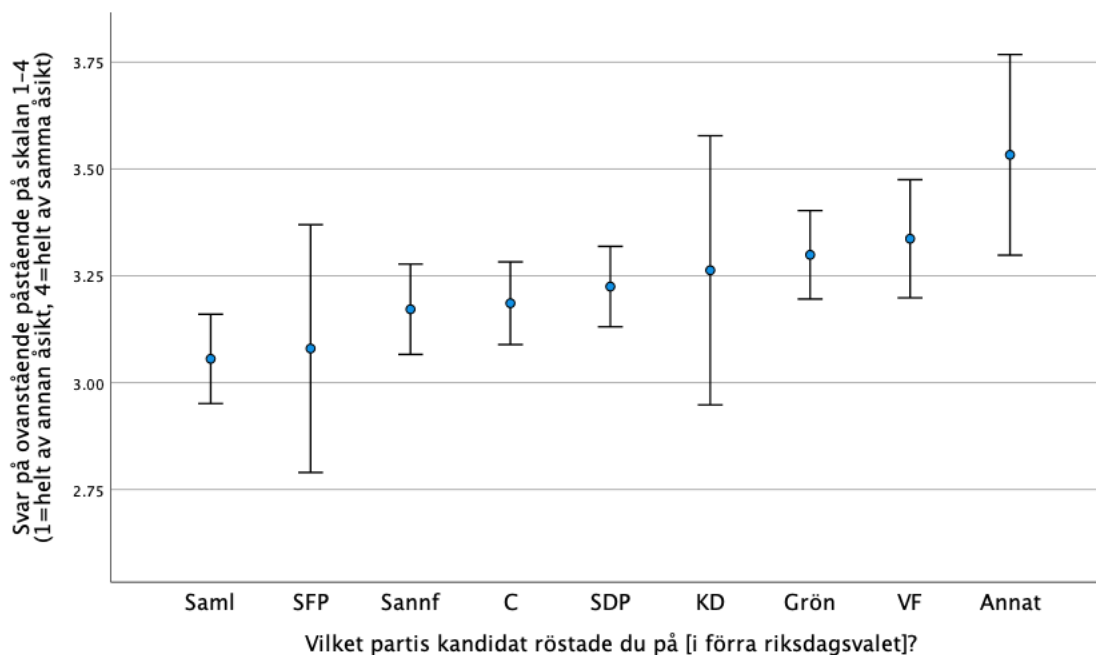
4 Analys

4.2 Medborgarnas syn på demokratiska innovationer

Demokratiska innovationer syftar till att både öka och förbättra medborgarnas deltagande i politiken (Smith 2009). För att de ska kunna användas ändamålsenligt måste medborgarna alltså vara villiga att delta mer i politiken än de gör för närvarande. I följande figur presenteras väljarnas syn på om det skulle vara positivt för demokratin om medborgarna deltog mer per parti de röstat på.

Figur 1: Medborgarnas attityder till mera deltagande i politiken

Det vore bra för den finländska demokratin ifall medborgarna skulle delta mer i politiken än för närvarande

Resultatet bekräftar att Vänsterförbundets och de Grönas väljare är mer benägna än Samlingspartiets väljare att hålla med om att ett ökat deltagande är bra för demokratin. Skillnaden är statistiskt signifikant eftersom konfidensintervallen inte överlappar varandra. Detta ligger i linje med den teoretiska diskussionen om att Vänsterförbundet och de Gröna är särskilt oroad över demokratins tillstånd. Emellertid är medelvärdet över tre för alla partier, så resultaten kan också tolkas som att majoriteten av finländarna är av den åsikten att en väl

fungerande demokrati kräver tillräcklig delaktighet och att det vore önskvärt att höja den nuvarande nivån. Ändå finns det vissa gradskillnader mellan partierna.

Till näst görs en statistisk kontroll av sambanden. I tabellen nedan redogörs för resultaten av en ordinal regression där påståendet ”det vore bra för den finländska demokratin ifall medborgarna skulle delta mer i politiken än vad de gör för tillfället” fungerar som beroende variabel och partisympatier som oberoende variabel samt kön, utbildning, politiskt intresse och missnöje som kontrollvariabler.

Tabell 1: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till mera deltagande

	B	p	SD
Missnöje med demokrati	-0,296	0,019**	0,126
Politiskt intresse	0,840	<0,001***	0,134
Man	-0,460	<0,001**	0,126
Grundskola	0,111	0,683	0,272
Yrkesexamen	0,251	0,268	0,182
Studentexamen	0,332	0,136	0,217
Yrkeshögskoleexamen	0,557	0,002**	0,183
Samlingspartiet	-0,527	0,011**	0,207
Sannfinländarna	-0,093	0,642	0,200
Centern	-0,248	0,263	0,221
Gröna	0,138	0,527	0,218
Vänsterförbundet	0,170	0,500	0,252
SDP	0,092	0,657	0,206
-2 Log likelihood	968,420		
Cox & Snell R²	0,070		
Nagelkerke R²	0,081		
McFadden R²	0,037		
N	1074		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori för utbildning är universitetsutbildning. Variablerna politiskt intresse och missnöje med demokratin är binärt kodade.

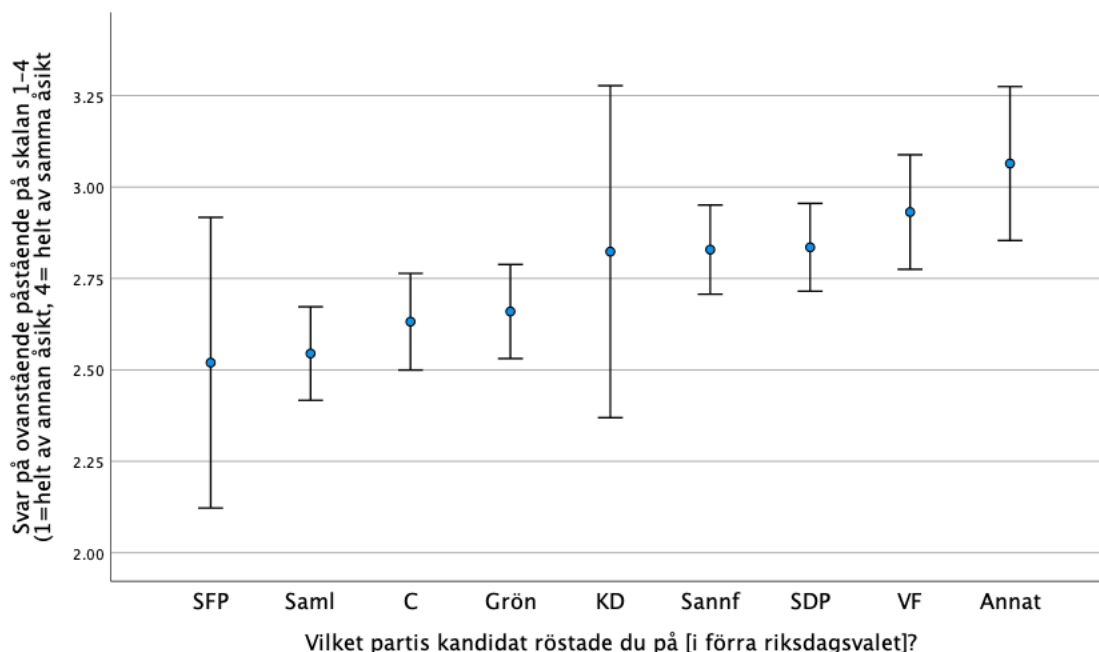
Regressionens resultat visar att politiskt intresse har den mest betydande effekten på den beroende variabeln i modellen. Det vill säga att de som är intresserade av politik också är mer benägna att hålla med om att det vore bra för demokratin ifall medborgarnas delaktighet ökade. Också politiskt missnöje ökar sannolikheten att hålla med om påståendet. Därtill spelar kön och

i viss mån utbildningsnivå en statistiskt signifikant roll i modellen. Kvinnor är mer benägna än män att hålla med om påståendet, liksom de som tagit yrkeshögskoleexamen jämfört med universitetsexamen. Anmärkningsvärt är att de Gröna var det populäraste partiet bland kvinnliga väljare i riksdagsvalet år 2019 (Suuronen et al. 2020, s. 262). Av partierna är det endast Samlingspartiets väljare som visar ett statistiskt signifikant samband med den beroende variabeln i modellen.

I följande figur presenteras respondenternas inställning till finländarnas medborgarkompetens. Ämnet är centralt för demokratiska innovationer. Om medborgarna inte har förtroende för att deras medmänniskor kan bilda sig en motiverad uppfattning i komplexa frågor, även om de får objektiv information i ämnet, kommer tillämpningen av demokratiska innovationer att försvåras och i värsta fall upplevas som illegitimt. I synnerhet i deliberativa instrument betonas just formandet av rationellt motiverade åsikter och enligt den vanliga kritiken anses största risken med direktdemokrati vara godtyckliga beslut.

Figur 2: Medborgarnas attityder till finländarnas medborgarkompetens

Majoriteten av medborgarna kan forma motiverade åsikter även i komplicerade samhälleliga frågor ifall man ger dem tillräcklig information

Av de medelstora och stora partierna har SDP:s, Vänsterförbundets och Sannfinländarnas väljare den mest positiva synen på finländarnas medborgarkompetens. Alla dessa partier lägger i sina politiska program en betoning på vanliga människors delaktighet i beslutsfattandet. I den

andra ändan finns de borgerliga högerpartierna SFP och Samlingspartiet. I figuren ovan kan vi bland annat läsa att SDP:s och Vänsterförbundets väljare förhåller sig mer positivt till finländares medborgarkompetens än Samlingspartiets väljare, och skillnaden är statistiskt signifikant. Till näst görs en statistisk kontroll av sambanden mellan partival och attityder till finländarnas medborgarkompetens tillsammans med studiens kontrollvariabler.

Tabell 2: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till finländarnas medborgarkompetens

	B	p	SD
Ålder	-0,006	0,116	0,004
Man	-0,452	<0,001***	0,122
Grundskola	0,681	0,009**	0,262
Yrkesexamen	0,729	<0,001***	0,177
Studentexamen	0,304	0,156	0,214
Yrkeshögskoleexamen	0,445	0,011**	0,176
Samlingspartiet	-0,448	0,025**	0,199
Sannfinländarna	0,007	0,972	0,194
Centern	-0,305	0,157	0,215
Gröna	-0,405	0,054*	0,210
Vänsterförbundet	0,235	0,346	0,249
Nöjd med demokratin	-0,450	<0,001***	0,124
SDP	0,188	0,354	0,203
Pol_intresse	0,164	0,194	0,126
-2 Log likelihood	2249,618		
Cox & Snell R²	0,070		
Nagelkerke R²	0,078		
McFadden R²	0,031		
N	1067		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,05, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori för utbildning är universitetsutbildning. Variablerna politiskt intresse och missnöje med demokratin är binärt kodade.

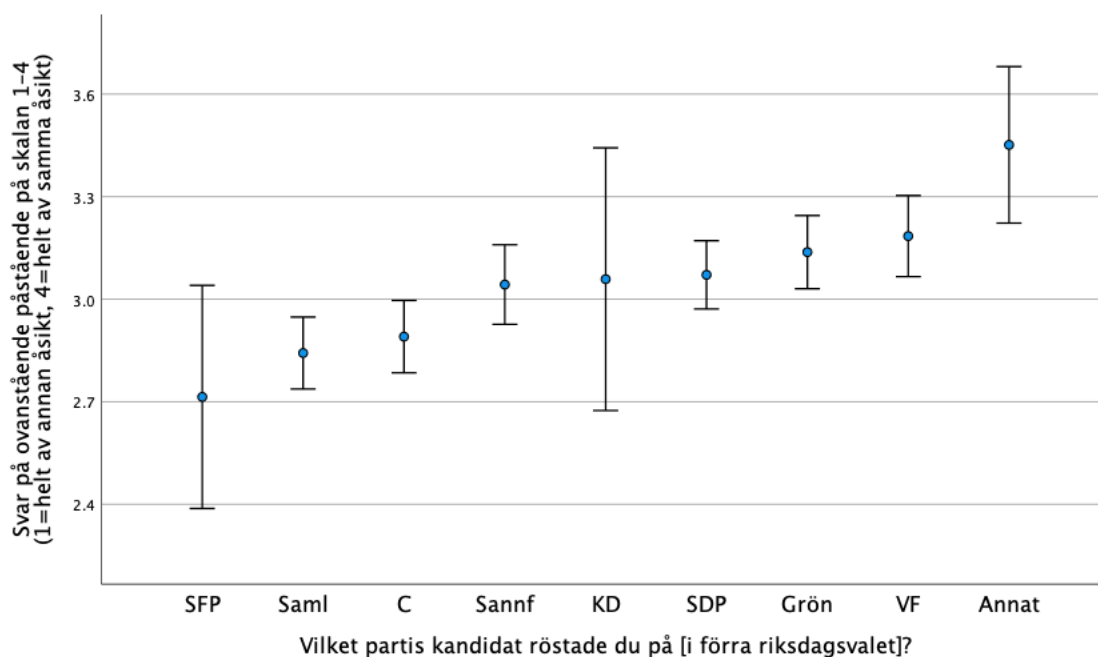
Regressionens resultat visar att män inställer sig mer negativt än kvinnor till finländarnas medborgarkompetens. Också utbildning spelar in på ett statistiskt signifikant sätt. De som har tagit yrkeshögskoleexamen, yrkesexamen eller endast gått ut grundskolan har större tillit till finländarnas medborgarkompetens än de som tagit universitetsexamen. Dessutom är missnöje med demokratin en statistiskt signifikant förklarande variabel i modellen. Av väljarna förhåller

sig de som röstat på Samlingspartiet mest negativt till finländarnas medborgarkompetens och sambandet är signifikant. Samlingspartiets väljare är högtutbildade och tanken att kompetensen hos partiets ledare och medlemmar är högre än hos resten av befolkningen har varit centralt för Samlingspartiets identitet (Mickelsson 2021, s. 126; Suuronen et al. 2020), så en möjlig förklaring är att partiets väljare därför är mindre benägna att lita på finländarnas medborgarkompetens.

Det påstående som analyseras näst handlar om nya deltagandeformer utan att nämna några specifika innovationer. Det kan betraktas som en slags indikator på principiellt stöd för demokratiska innovationer, eftersom det innehåller flera av deras element: nya former av deltagande som syftar till att öka och förbättra deltagandet för att stärka demokratin.

Figur 3: Medborgarnas attityder till nya deltagandeformers demokratistärkande verkan

Genom nya deltagandeformer får man fler medborgare med i utvecklandet av samhället och demokratin stärks

Näst högst efter "annat" finns Vänsterförbundets väljare, vilket motsvarar partiets linje att inkludera alla i utvecklandet av samhälle och demokrati och således öka både individens och hela samhällets välbefinnande. Sedan kommer de Grönas och SDP:s väljare. De Gröna har ansetts representera en "ny politik" där stärkandet av demokratin genom att främja

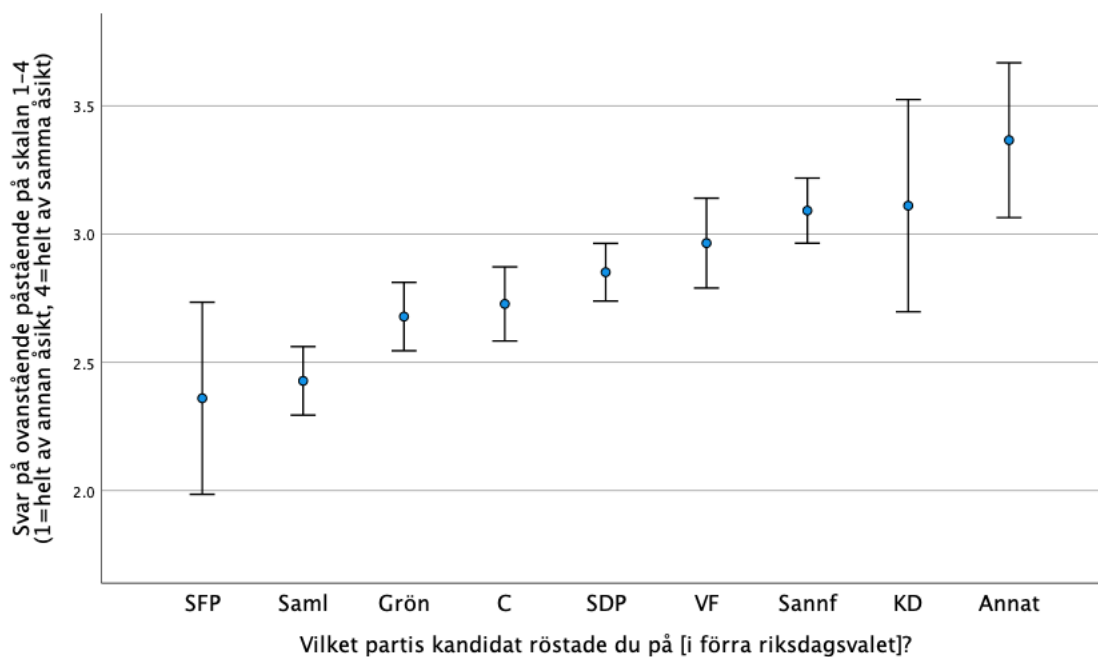
medborgarnas deltagande har varit i centrum. Också SDP har i sina senaste program börjat betona vikten av att ompröva vanliga medborgares roll i demokratiutvecklingen.

Figuren bekräftar att SDP:s, de Grönas och Vänsterförbundets väljare har en statistiskt signifikant mer positiv inställning till påståendet än Samlingspartiets väljare. Figuren stöder alltså delvis hypotesen att SDP och Vänsterförbundet är mer benägna att stöda demokratiska innovationer än borgerliga högerpartier (i detta fall är SFP:s resultat osäkert på grund av ett högt konfidensintervall). Eftersom studiens oberoende variabel och kontrollvariabler inte uppfyllde kriterierna för en passande regressionsmodell kommer ingen statistisk kontroll att göras på denna fråga.

I följande figur presenteras väljarnas attityder till användandet av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå. Enligt studiens hypoteser förväntas Vänsterförbundets, Sannfinländarnas och De grönas väljare ha de mest positiva attityderna till användningen av demokratiska innovationer. Dessutom antas vänsterpartiernas väljare vara mer välvilligt inställda till demokratiska innovationer än väljare som röstar på borgerliga högerpartier.

Figur 4: Medborgarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå

Medborgarna borde ges mer direkt och bindande beslutanderätt i beslutsfattandet på nationell nivå (t.ex. folkomröstningar, deltagande budgetering, osv.)

Enligt figuren har de som röstade på "annat" och Kristdemokraterna den mest positiva inställningen till direktdemokratiska innovationer på nationell nivå, men särskilt KD:s resultat är osäkert, eftersom så få respondenter uppgav att de röstat på partiet. Fastän "annat" har ett stort konfidensintervall på grund av en relativt låg svarsfrekvens, kan vi ändå konstatera att dess konfidensintervall överlappar endast med tre partier. Medborgarnas önskemål om direkt inflytande på politiken förklaras inte bara av individens egenskaper utan också av hur väl det politiska systemet svarar på olika gruppers behov (Christensen et al. 2016, s. 449). En möjlig förklaring till det höga stödet bland dem som röstat på "annat" är att dessa ofta marginella partier har lite inflytande över rikspolitiken och skiljer sig från andra partiers värderingar och mål, och därför vill deras väljare utmana de styrande eliterna och deras ideologier på nya sätt. Tidigare forskning visar att anhängare av partier som vunnit val i genomsnitt är mer nöjda med det politiska systemet än anhängare av partier som hamnat i opposition (Bäck et al. 2016, s. 383). Detsamma kan förväntas gälla om det parti man röstade på blir utan mandat.

Av de större partierna vars resultat vi också kan vara mer säkra på visar Sannfinländarnas väljare mest stöd för användningen av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå, och näst kommer Vänsterförbundets väljare. Däremot hamnar de Gröna längre ner på listan och skillnaden i attityderna mellan Sannfinländarnas och de Grönas väljare är statistiskt signifikant. Bilden stöder delvis hypotesen om att vänsterpartiers väljare förhåller sig mer positivt till demokratiska innovationer än borgerliga högerpartiers väljare. En jämförelse av konfidensintervallen visar att SDP och Vänsterförbundet förhåller sig statistiskt signifikant mer positivt till direktdemokratiska innovationer på nationell nivå än Samlingspartiet. På grund av ett stort konfidensintervall är frågan svårare att avgöra för SFP-väljarnas del. Resultaten tyder ändå på att den svenskspråkiga minoriteten, som är relativt väl representerad i riksdagen, har reservationer mot direktdemokrati på nationell nivå.

Till näst presenteras resultaten av en ordinal regression där sambanden mellan partisympatier och attityder till direktdemokratiska kontrolleras tillsammans med studiens kontrollvariabler.

Tabell 3: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå

	B	p	SD
Ålder	-0,007	0,068*	0,004
Nöjd med demokratin	-0,804	<0,001***	0,122
Pol_intresse	-0,036	0,770	0,124
Grundskola	0,464	0,071**	0,257
Yrkesexamen	0,617	<0,001***	0,173
Studentexamen	0,401	0,055*	0,209
Yrkeshögskoleexamen	0,661	<0,001***	0,174
Samlingspartiet	-0,959	<0,001***	0,197
Sannfinländarna	0,285	0,132	0,189
Centern	-0,365	0,085*	0,212
Gröna	-0,659	0,002**	0,209
Vänsterförbundet	0,035	0,888	0,245
SDP	-0,259	0,195	0,200
-2 Log likelihood	2334,144		
Cox & Snell R²	0,130		
Nagelkerke R²	0,143		
McFadden R²	0,057		
N	1063		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori för utbildning är universitetsutbildning. Variablerna politiskt intresse och missnöje med demokratin är binärt kodade.

Regressionen visar ett starkt samband mellan missnöje med demokrati och stöd för direktdemokratiska innovationer i nationell politik. Också lägre utbildningsnivåer, med universitetsutbildning som referenskategori, bidrar statistiskt signifikant till positiva attityder till direktdemokratiska innovationer. Däremot finns inget samband mellan politiskt intresse och attityder till direktdemokratiska innovationer. Även om Sannfinländarnas väljare i stor utsträckning stöder användningen av demokratiska innovationer i rikspolitiken, visar resultaten av regressionsanalysen att det att man röstat på Sannfinländarna förlorar sin förklaringskraft i närvaro av partierna och kontrollvariablerna i modellen. Tidigare studier har visat att missnöjda medborgare efterfrågar mer direkta sätt att påverka beslutsfattandet, men också en låg utbildningsnivå och ett lågt politiskt kunnande har använts för att förklara stöd för direktdemokrati (Christensen et al. 2016, s. 448). Sannfinländarnas är ett populärt partival bland

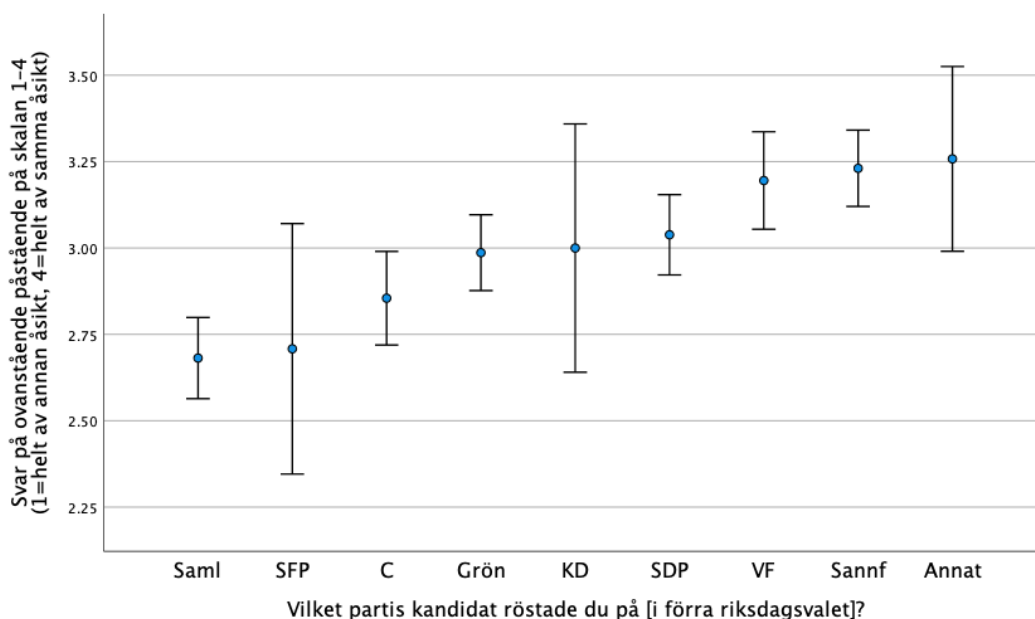
lågt utbildade (Suuronen et al. 2020, s. 265ff), och därtill är en låg social och politisk tillit samt högt politiskt missnöje utmärkande drag för partiets anhängare (Marttinen 2021).

Däremot visar Samlingspartiet och de Gröna ett statistiskt signifikant samband med den beroende variabeln när man kontrollerar för effekten av ålder, utbildning, missnöje med demokratin och politiskt intresse. Att Samlingspartiets och de Grönas väljare är mest benägna att motsätta sig användningen av direktdemokratiska innovationer sammanfaller med det faktum att dessa partiets väljare förhåller sig mer positivt till den politiska eliten än genomsnittet av väljarkåren, medan det motsatta gäller för Sannfinländarnas väljares del (Suuronen et al. 2020, s. 284). Dessutom får de Gröna och Samlingspartiet flest röster från högutbildade.

Det kan göras en distinktion mellan ”mjuka” och ”hårda” demokratiska innovationer beroende på om de ger medborgarna direkt och bestämmande eller rådgivande makt i de frågor som behandlas (Jäske 2017). I följande tabell presenteras medborgarnas attityder till användningen av rådgivande demokratiska innovationer på nationell nivå.

Figur 5: Medborgarnas attityder till ökad användning av rådgivande innovationer på nationell nivå

Medborgarna borde lyssnas på i större utsträckning och deras rådgivande makt borde ökas i beslutsfattandet på nationell nivå (t.ex. medborgarinitiativ, diskuterande medborgarpaneler, osv.)

Resultaten tyder på att väljarna tenderar att vara mer välvilligt inställda till rådgivande demokratiska innovationer än till direktdemokratiska innovationer. Också Koskimaas och Rapelis (2020, s. 645ff) studie visar att finländare litar mera på ökandet av medborgarnas rådgivande makt än direkta och bindande beslutanderätt genom deliberativa medborgapaneler. Av de medelstora och stora partierna är Sannfinländarnas och Vänsterförbundets väljare mest positiva till idén av att öka medborgarnas rådgivande makt i beslutsfattandet på nationell nivå. Något överraskande är Sannfinländarnas väljare mer positiva till ökandet av medborgarnas rådgivande makt än direktdemokratiska makt i nationell politik. Samlingspartiets väljare förhåller sig svalast till idén. Skillnaden mellan vänsterpartierna (SDP och Vänsterförbundet) och Samlingspartiet är statistiskt signifikant. Till näst presenteras resultaten av en ordinal regression varifrån de i modellen icke-signifikanta variablerna SDP och ålder har lämnats bort för att modellens kriterier ska uppfyllas.

Tabell 4: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till ökad användning av rådgivande innovationer på nationell nivå

	B	p	SD
Nöjd med demokratin	-0,949	<0,001***	0,128
Man	-0,388	0,002**	0,124
Grundskola	0,424	0,031**	0,266
Yrkesexamen	0,530	<0,001***	0,180
Studentexamen	0,335	0,159	0,213
Yrkeshögskoleexamen	0,208	0,213	0,179
Samlingspartiet	-0,766	<0,001***	0,187
Sannfinländarna	0,437	0,015**	0,179
Centern	-0,350	0,087*	0,205
Gröna	-0,120	0,549	0,200
Vänsterförbundet	0,192	0,424	0,240
Pol_intresse	0,283	0,026**	0,127
-2 Log likelihood	1002,693		
Cox & Snell R²	0,125		
Nagelkerke R²	0,141		
McFadden R²	0,060		
N	1065		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori för utbildning är universitetsutbildning. Variablerna politiskt intresse och missnöje med demokratin är binärt kodade.

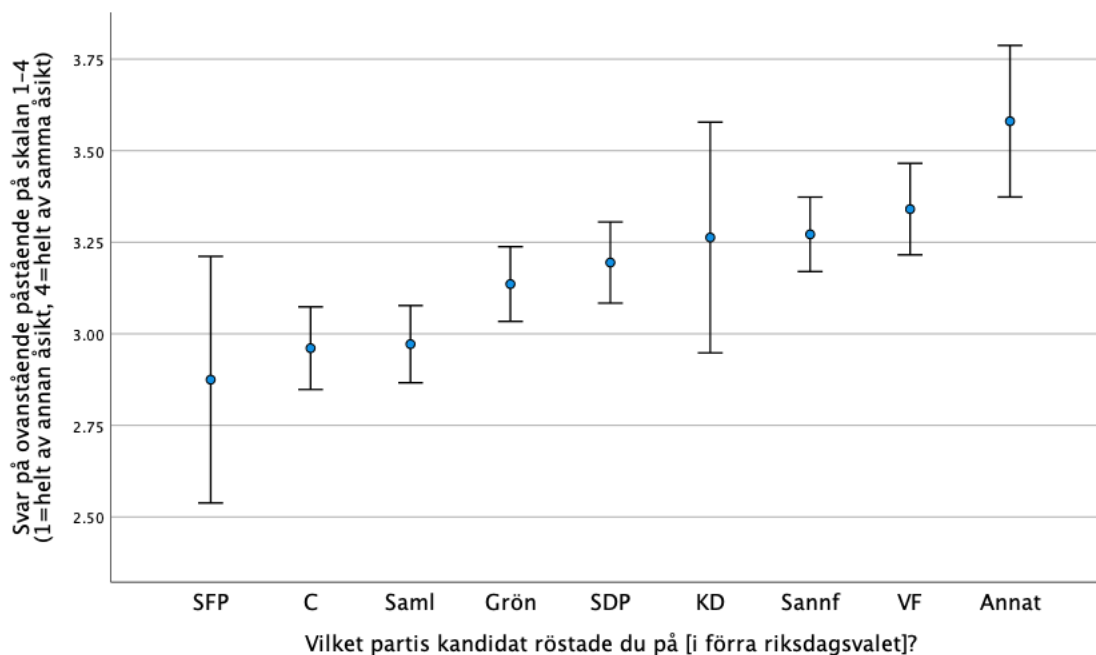
Av kontrollvariablerna visar missnöje med demokratin, kön, politiskt intresse och utbildning statistiskt signifikanta effekter på den oberoende variabeln i modellen. De som är missnöjda med demokratin är mer sannolikt för rådgivande demokratiska innovationer men också de som är politiskt intresserade, vilket inte var fallet på nationell nivå. Kvinnor är mer positivt inställda till ökandet av medborgarnas rådgivande makt i nationell politik än män. De väljare som tagit yrkesexamen eller endast gått ut grundskolan stöder enligt regressionen mer sannolikt användningen av rådgivande innovationer jämfört med referenskategori universitetsutbildning.

Av partierna har röstandet på Samlingspartiet den högsta statistiskt signifikanta effekten på den beroende variabeln i modellen. Samlingspartiet drar in mycket röster från högutbildade, och därtill har en viktig del av partiets identitet handlat om en idé om kompetens, och partiorganisationen har betonat skickliga ledare framför deltagande (Mickelsson 2021, s. 125ff). Av partierna står röstandet av Sannfinländarna för den näst starkaste effekten. I regressionsmodellen om attityder till direktdemokratiska innovationer nådde inte Sannfinländarna till en statistiskt signifikant nivå. Vissa forskare hävdar att högerpopulister är mindre konsekventa anhängare av direktdemokrati än vad man ofta förväntar sig, bland annat för att många populister verkar vilja ha en förändring i politiken utan att vilja öka sitt deltagande i bindande folkomröstningar (Bowler et al. 2017; jfr. Bengtsson och Mattila 2009).

Det material som används för att kartlägga medborgarnas attityder tar inte direkt upp frågan om användningen av demokratiska eller rådgivande innovationer i det kommunala beslutsfattandet. I följande tabell presenteras däremot väljarnas attityder till frågan om det vore önskvärt att öka medborgarnas deltagande i det kommunala beslutsfattandet.

Figur 6: Medborgarnas attityder till ökad delaktighet i det kommunala beslutsfattandet

Medborgarnas deltagande i beslutsfattandet på den kommunala nivån borde ökas

Vänsterförbundets väljare och de som röstat på ”annat” är mest positiva till idén av att öka medborgarnas delaktighet i det kommunala beslutsfattandet och på tredje plats kommer Sannfinländarnas väljare. Skillnaden mellan partierna med de högsta medelvärdena (Vänsterförbundet och Sannfinländarna) och de lägsta medelvärdena (Centern och Samlingspartiet) är statistiskt signifikant. I vilken utsträckning valet av parti förklarar attityderna till påståendet undersöks vidare med hjälp av ordinal regression.

Tabell 5: Ordinal regressionsanalys av medborgarnas attityder till ökad delaktighet i det kommunala beslutsfattandet

	B	p	SD
Nöjd med demokratin	-0,620	<0,001***	0,127
Intresse	0,458	<0,001***	0,131
Man	-0,323	<0,010**	0,126
Grundskola	0,278	0,295	0,265
Yrkesexamen	0,111	0,540	0,181
Studentexamen	0,214	0,325	0,217
Yrkehögskoleexamen	0,018	0,919	0,181
Samlingspartiet	-0,525	0,011**	0,207
Sannfinländarna	0,361	0,069*	0,198

Centern	-0,577	0,009**	0,222
Gröna	-0,130	0,551	0,218
Vänsterförbundet	0,284	0,259	0,252
SDP	0,103	0,619	0,218
-2 Log likelihood	1014,931		
Cox & Snell R²	0,076		
Nagelkerke R²	0,087		
McFadden R²	0,039		
N	1065		

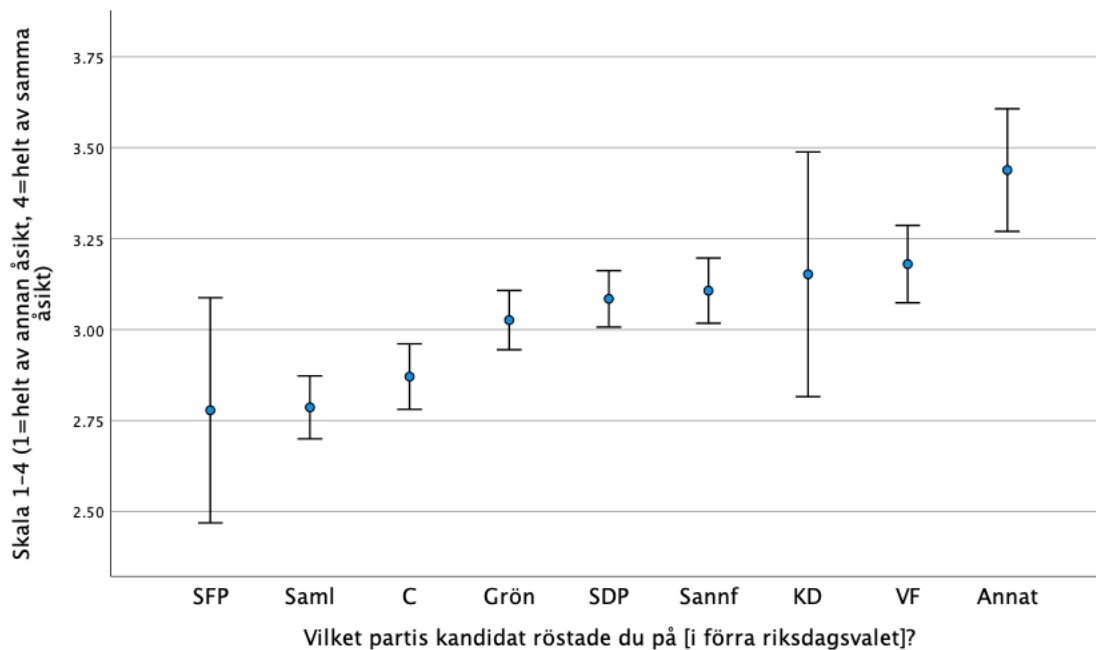
Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori för utbildning är universitetsutbildning. Variablerna politiskt intresse och missnöje med demokratin är binärt kodade.

Både politiskt intresse och missnöje med demokratin förklarar attityder till ökat deltagande i det kommunala beslutsfattandet. Därtill håller kvinnor mer sannolikt med om påståendet än män. Av partierna i modellen är det endast Centern och Samlingspartiet som visar en statistiskt signifikant effekt på den beroende variabeln på den vanligaste signifikansnivån. Hittills har analysen flera gånger visat att Samlingspartiets väljare värdesätter ökandet av det folkliga deltagandet i politiken lägre än andra partiers väljare. En möjlig förklaring till att Centerns väljare förhåller sig kyligt till idén av att öka medborgarnas delaktighet i det kommunala beslutsfattandet är att Centerns stöd redan är starkast just i kommunerna. Efter kommunalvalet 2021 är Centern det största partiet i 187 kommunfullmäktige (Nuoska 2021).

Följande figur visar medelvärdena för de olika partiernas väljare på en indexvariabel som konstruerats med hjälp av alla ovanstående frågor. Därtill har också frågan ”medborgarnas delaktighet borde stärkas genom bildningsarbete som syftar till att utveckla medborgarkompetensen (diskussionsevenemang, informationspaket, kommunikation på sociala medier osv.)” inkluderats eftersom den ökar indexens interna reliabilitet. Även om projekt som de som beskrivs i den tillagda enkätfrågan inte ses som demokratiska innovationer i strikt mening kan de bidra till att skapa en god grogrund för dem. Indexvariabelns Cronbach’s alpha är 0,860 och tyder alltså på god intern reliabilitet.

Figur 7: Indexvariabel om väljarnas attityder till demokratiska innovationer

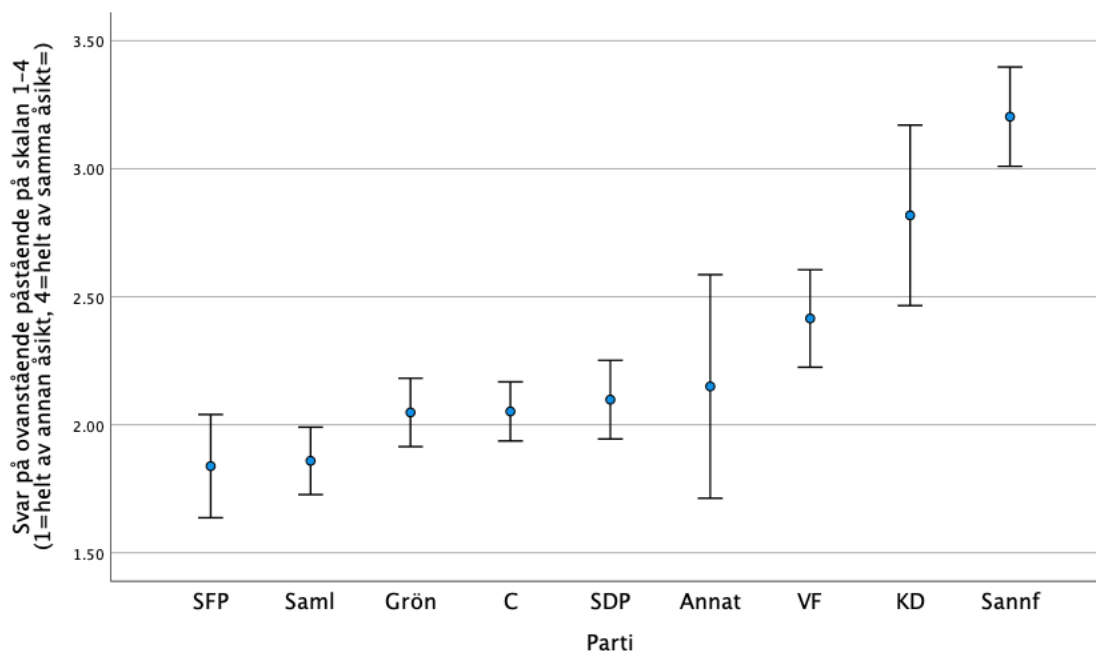
Figuren visar att de som röstat på ”annat” är mest benägna att stöda användningen av demokratiska innovationer och uppfyllandet av deras förutsättningar. Fastän ”annat” har få respondenter överlappar dess konfidensintervall endast med Vänsterförbundets och Kristdemokraternas. Bortsett från partierna med färre respondenter (”annat”, Kristdemokraterna, SFP) positionerar sig Vänsterförbundets och Sannfinländares högst i jämförelsen, och sedan kommer SDP:s och de Grönas väljare. Det lågt positionerade Samlingspartiets konfidensintervall överlappar endast med SFP, Centern och Kristdemokraterna.

4.3 Beslutsfattarnas syn på demokratiska innovationer

De data som analyseras i detta avsnitt är hämtade från två olika Beslutsfattar-enkäter. I den första datafilen finns ett påstående om ökad direktdemokrati i form av folkomröstningar. Beslutsfattarnas svar på den frågan presenteras i följande figur.

Figur 8: Beslutsfattarnas attityder till ökade folkomröstningar

Viktiga samhällsfrågor borde avgöras allt oftare genom folkomröstningar

Figuren ovan visar det principiella stödet för direktdemokrati i form av folkomröstningar bland olika partiers beslutsfattare. I linje med avhandlingens hypoteser är SFP och Samlingspartiet mest emot ökandet av folkomröstningar. De traditionella maktpartierna är positionerade bland de som är minst för ökandet av folkomröstningar. Något överraskande är de Gröna tredje minst för ökandet av direktdemokrati. Sannfinländarna stöder påståendet överlägset mest, Kristdemokraterna kommer på andra och Vänsterförbundet på tredje plats. Andelen beslutsfattare som representerar Kristdemokraterna är liten i materialet, så resultaten är inte lika tillförlitliga som för de större partierna, men figuren bekräftar att skillnaden jämfört med de fem lägst positionerade partierna är statistiskt signifikant. Kristdemokraterna är ett litet parti med litet inflytande, så det är möjligt att partiets representanter ser direktdemokrati som en chans att utmana de stora partierna. Dessutom stöder partiet subsidiaritetsprincipen, som innebär att beslut ska fattas så nära de människor som de berör som möjligt. Vänsterförbundet är mer positivt inställt till folkomröstningar än högerpartierna, och skillnaden är statistiskt signifikant.

Sambanden belyses ytterligare genom ordinal regression. I datamaterialet finns ingen fråga om hur nöjda respondenterna är med demokratin i landet, men istället används en fråga om hur

mycket makt de tycker att den kommun- eller stadsfullmäktige de sitter i har. Därtill används kontrollvariablerna ålder och utbildning.

Tabell 6: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till ökade folkomröstningar

	B	p	SD
Hur mycket makt?	-0,247	0,002**	0,080
Ålder	-0,002	0,715	0,006
Grundskola	0,390	0,295	0,536
Kort yrkesutbildning	0,499	0,102	0,305
Lång yrkesutbildning	-0,084	0,467	0,389
Studentexamen	0,260	0,421	0,323
Yrkeshögskoleexamen	0,217	0,446	0,285
Samlingspartiet	-1,645	<0,001***	0,355
Sannfinländarna	1,555	<0,001***	0,416
Centern	-1,021	0,003**	0,346
Gröna	-0,1071	0,007**	0,399
Vänsterförbundet	-0,248	0,528	0,393
SDP	-1,110	0,002**	0,358
SFP	-1,623	<0,001***	0,403
-2 Log likelihood	1406,334931		
Cox & Snell R²	0,193		
Nagelkerke R²	0,211		
McFadden R²	0,088		
N	675		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori för utbildning är universitetsutbildning. Variabeln om hur mycket makt respondenten tycker att ens kommun- eller stadsfullmäktige har är kodad på skalan 1–5.

Regressionen visar att sannolikheten för att man stöder folkomröstningar ökar när graden av uppfattad makt är lägre. Kontrollvariablerna ålder och utbildning har ingen effekt på den beroende variabeln. Däremot finns det ett statistiskt signifikant stöd för hypotesen att de traditionella maktpartierna (Samlingspartiet, SDP, Centern och SFP) är mindre benägna än andra partier att stöda användningen av demokratiska innovationer. SDP betonar i sina politiska program betydelsen av att utveckla medborgarnas deltagande men ser risker med direktdemokratiska innovationer eftersom deltagandet fördelar sig ojämnt. Centerns och Samlingspartiets demokratifokus ligger på de befintliga parlamentariska och representativa strukturer och de tar inte upp demokratiska innovationer i sina program. Däremot nämner SFP

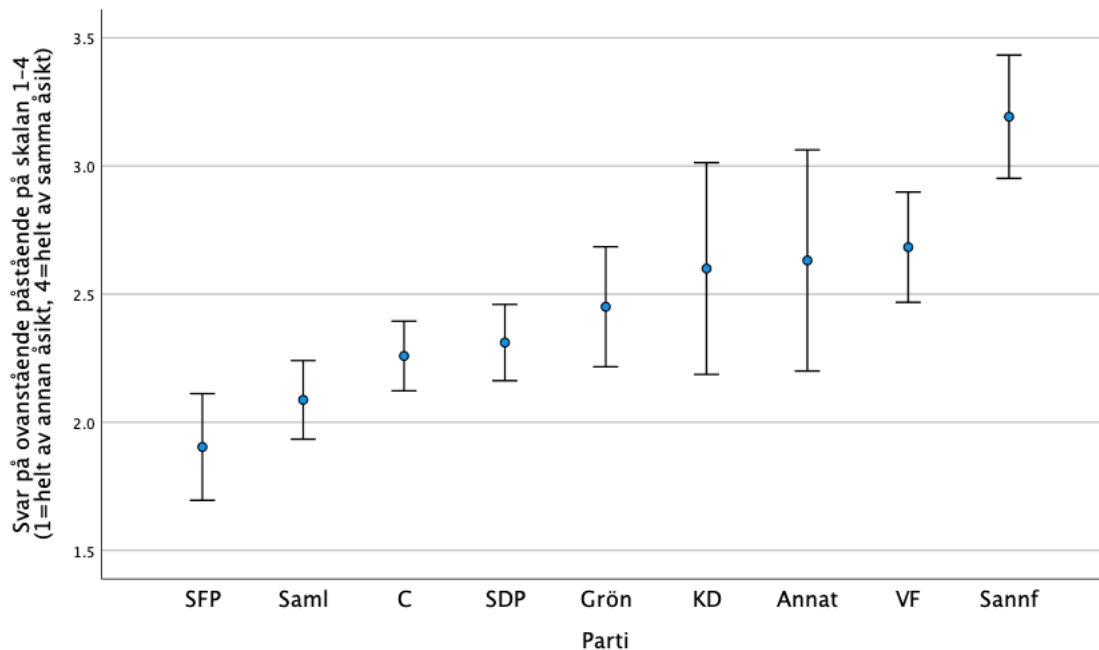
i sitt partiprogram ökandet av folkomröstningar som ett komplement till den representativa demokratin (SFP u.å.), men det finns ett mycket litet principiellt stöd för folkomröstningar bland partiets beslutsfattare.

Regressionen bekräftar att Sannfinländarna beslutsfattare är starkt för ökandet av direktdemokrati i form av folkomröstningar. I Sannfinländarnas program understryker man människors förmåga och rätt att själv avgöra vad som är bäst för dem, och Sannfinländarna har manifesterat sig för direktdemokrati i sina nationella kampanjer (Jäske 2017, s. 53). Däremot visar den statistiska kontrollen att det inte finns ett samband mellan att representera Vänsterförbundet och viljan att öka folkomröstningar. Det att man representerar de Gröna har en statistiskt signifikant negativ effekt på principiellt stöd för folkomröstningar. Förutom att stärka demokratin genom nya former av deltagande är de Gröna också för ett beslutsfattande baserat på vetenskap och expertbedömningar, vilket förmodligen har en negativ effekt på partiets inställning till direktdemokrati.

Till näst analyseras surveyfrågor från en annan datafil. Figuren ovan handlade om principiellt stöd för ökad direktdemokrati i form av folkomröstningar. Till näst analyseras beslutsfattarnas inställning till direktdemokratiska innovationer, om de kan vara något annat än bara folkomröstningar.

Figur 9: Beslutsfattarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå

Medborgarna borde ges mer direkt och bindande beslutanderätt i beslutsfattandet på nationell nivå (t.ex. folkomröstningar, deltagande budgetering m.m.)

Resultaten i figur 8 och 9 liknar varandra i många avseenden. Också i figur 9 är stödet högst bland Sannfinländarnas beslutsfattare, vilket tyder på att de är klart övertygade om att folket borde få mer direkt och bindande beslutanderätt i rikspolitiken. Partiet uppskattar och vill lyfta fram vanliga människors röst och roll i politik, kultur och historia (Sannfinländarna 2018). De Gröna inställer sig mer positivt till direktdemokratiska innovationer när det inte enbart handlar om folkomröstningar. De traditionella maktpartierna Samlingspartiet, Centern, SDP och SFP är minst för direktdemokratiska innovationer. SDP diskuterar i sitt senaste partiprogram riskerna och möjligheterna med demokratiska innovationer och etablerar en försiktig linje i frågan (SDP 2020b). Partiet anser att ojämlikheten i det traditionella valdeltagandet måste åtgärdas innan alltför stora utvecklingsprojekt börjar genomföras med hjälp av demokratiska innovationer.

Samlingspartiet anser att representation är det mest rättvisa sättet att organisera demokratin på. SFP anser att "allmänna val och politiska partier är demokratins grundpelare", medan man ändå konstaterar att "nya former av politiskt deltagande har inflytande och är ett tillägg i samhällsdebatten". Resultaten tyder ändå på att partiet är tveksamt till nya former av

deltagande. Vänsterförbundet är statistiskt signifikant mer positiva till direktdemokratiska innovationer än Samlingspartiet och SFP. Sambanden belyses vidare med hjälp av ordinal regression.

Tabell 7: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå

	B	p	SD
Ålder	-0,003	0,591	0,006
Nöjd med demokratin	-0,664	<0,001***	0,135
Samlingspartiet	-1,145	0,001***	0,349
Sannfinländarna	1,013	0,013**	0,409
Centern	-0,572	0,094*	0,341
Gröna	-0,045	0,912	0,406
Vänsterförbundet	0,283	0,460	0,383
SFP	-1,288	0,002**	0,408
SDP	-0,333	0,349	0,356
-2 Log likelihood	1168,822		
Cox & Snell R²	0,176		
Nagelkerke R²	0,191		
McFadden R²	0,077		
N	629		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori missnöje med demokratin är kodad på skalan 1–4.

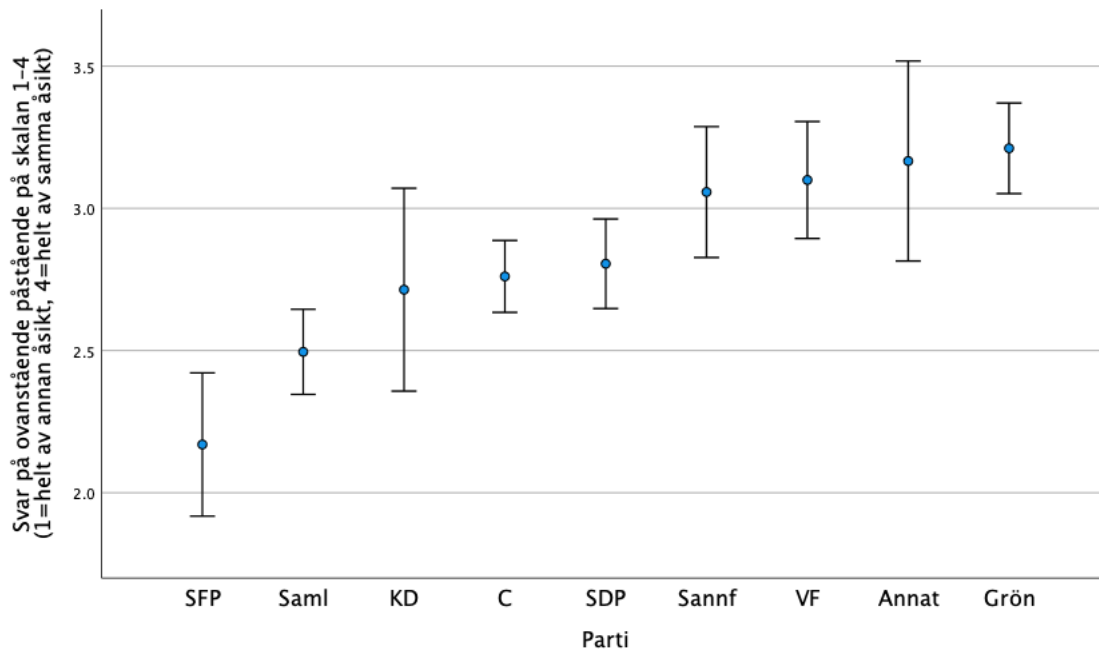
I den datafil som här analyseras finns ingen fråga om respondenternas utbildning, och därför används endast kontrollvariablerna ålder och missnöje med demokratin. Regressionsmodellens resultat visar att det att man är missnöjd med demokratin ökar sannolikheten att man stöder användningen av direktdemokratiska innovationer. Av partierna är Samlingspartiet den starkaste förklarande variabeln i modellen på den högsta signifikansnivån, men även det att man representerar SFP och Sannfinländarna visar en effekt på den vanligaste signifikansnivån. Samlingspartiet tenderar att betona vikten av ledarnas kompetens i sin demokratisyn, och därtill betonar både SFP och Samlingspartiet vikten av gemensamma regler för demokratin i form av representation.

SFP är regionalt parti med lojala väljare som förenas av en finlandssvensk nationalitetsideologi och det är osannolikt att de viktigaste frågorna för SFP prioriteras högst av andra partiers

väljare. Minoritetsfrågor är bland de viktigaste för SFP, och den gamla kritiken mot direktdemokratin är att den leder till majoritetens tyranni. I Sannfinländarnas principprogram konstateras att den vanliga finländaren är politikens högsta chef (Sannfinländarna 2018), och partiets representanter verkar hålla fast vid denna idé. Till näst analyseras beslutsfattarnas syn på användningen av direktdemokratiska innovationer i det kommunala beslutsfattandet.

Figur 10: Beslutsfattarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på kommunal nivå

Medborgarna borde ges mer direkt och bindande beslutanderätt i beslutsfattandet på den kommunala nivån (t.ex. deltagande budgetering, medborgarråd, kommunala folkomröstningar m.m.)

I linje med studiens hypotes tenderar beslutsfattare att vara mer välvilligt inställda till att öka medborgarnas direkta och bindande beslutanderätt på kommunal nivå än på nationell nivå. Denna gång är det de Grönas beslutsfattare som stöder påståendet mest. I sitt principprogram konstaterar partiet att besluten måste fattas så nära de människor vars liv de påverkar som möjligt (de Gröna 2020a). De traditionella maktpartierna (SDP, Centern, Samlingspartiet, SFP) är bland de fem partier som är minst för användningen av direktdemokratiska innovationer på kommunal nivå. Också hypotesen att de Gröna, Vänsterförbundet och Sannfinländarna är mest för användningen av demokratiska innovationer håller om vi bortser från dem som representerar något annat parti än dem som med namn anges i figuren.

Till näst analyseras sambanden i form av en ordinal regression. Eftersom ett av modellens kriterier ("Goodness-of-Fit" i SPSS) inte fylls med alla partierna med, har jag tagit bort partiet med svagaste signifikansvärdet en åt gången tills ett lämpligt värde uppnås. Därmed utelämnas Centern, SDP och Sannfinländarna från modellen (inget av dessa partier var statistiskt signifikanta förklarande variabler i modellen).

Tabell 8: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till ökad användning av direktdemokratiska innovationer på kommunal nivå

	B	p	SD
Ålder	-0,020	0,002**	0,006
Nöjd med demokratin	-0,466	<0,001***	0,120
Samlingspartiet	-0,889	<0,001***	0,206
Gröna	0,856	0,004**	0,296
Vänsterförbundet	0,792	0,004**	0,272
SFP	-1,447	<0,001***	0,284
-2 Log likelihood	1021,236		
Cox & Snell R²	0,141		
Nagelkerke R²	0,155		
McFadden R²	0,063		
N	617		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori missnöje med demokratin är kodad på skalan 1–4.

Också i det kommunala beslutsfattandet ökar sannolikheten att man stöder användningen av direktdemokratiska innovationer om man är missnöjd med demokratin. Denna gång spelar även beslutsfattarnas ålder in. Sannolikheten att kommunpolitiker stöder användningen av demokratiska innovationer i det kommunala beslutsfattandet minskar ju äldre de är och sambandet är signifikant. Av partierna är det att man representerar SFP och Samlingspartiet de bästa förklarande variablerna i modellen. Ur ett maktperspektiv har SFP lite att vinna på mer direktdemokrati i de mer finskspråkiga områdena. Dessutom är partiet störst i flera kommuner i sina kärnområden på syd- och västkusten och vill förmodligen inte riskera sin ställning.

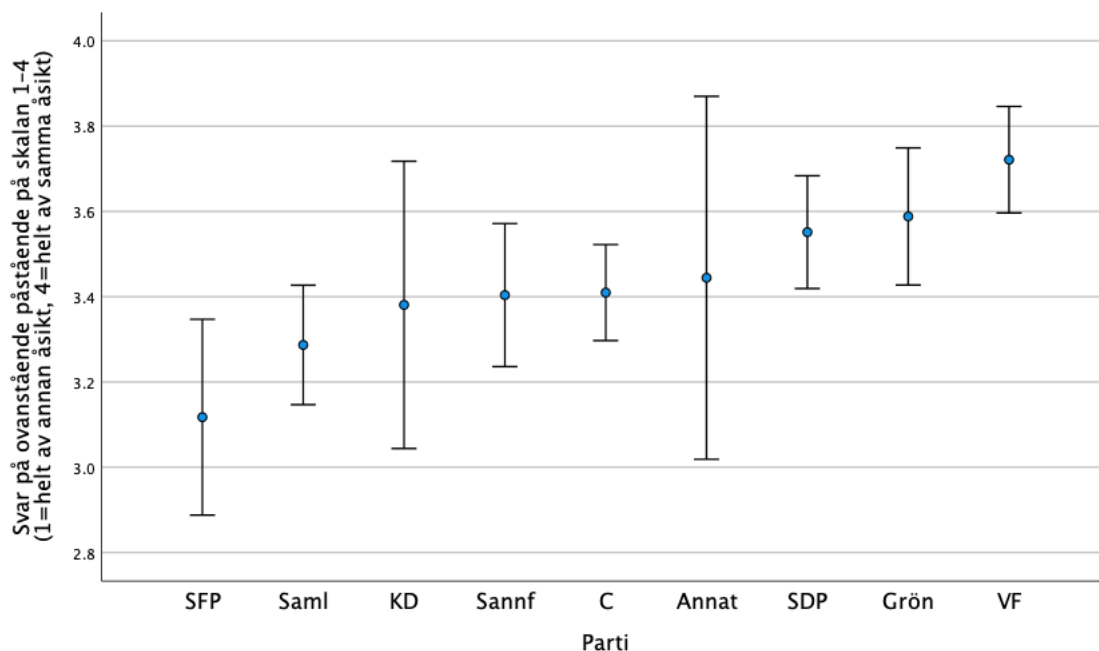
De borgerliga högerpartierna SFP och Samlingspartiet har en negativ effekt på den beroende variabeln medan de Gröna och Vänsterförbundet har en positiv effekt på den vanligaste signifikansnivån. I sin kommun- och stadsvision skriver de Gröna att "[k]ommunen ska

möjliggöra lättillgängliga kanaler för deltagande så att alla kan påverka beslutsfattandet på den nivå och på det sätt de önskar” och att ”[d]eltagande budgetering är ett särskilt bra sätt att öka kommuninvånarnas beslutandemakt” (de Gröna 2020b). Att Vänsterförbundets beslutsfattare i hög grad stöder påståendet förklaras inte nödvändigtvis bara av partiets betoning på samhällelig inkludering och deltagardemokrati, utan möjligtvis också av partiets betoning på en omfattande offentlig sektor. Eftersom kommunerna ansvarar för mycket av den offentliga servicen är det förståeligt att Vänsterförbundets väljare vill se användarna av servicen, det vill säga kommuninvånarna, delaktiga i det kommunala beslutsfattandet.

Sannfinländarnas beslutsfattare stöder direktdemokratiska innovationer mer i det nationella beslutsfattandet än i det kommunala beslutsfattandet. Detta kan bero på att partiet utgår från nationalistiskt tänkande i sin politik. Partiet lägger särskild vikt vid finländarnas rätt att bestämma över sina egna ärenden och förknippar det först och främst med nationell självbestämmanderätt (Sannfinländarna 2018).

Figur 11: Beslutsfattarnas attityder till ökat deltagande i politiken

Det vore bra för den finländska demokratin ifall medborgarna skulle delta i politiken mer än vad de gör för tillfället

Beslutsfattarna har en mycket positiv inställning till påståendet att det skulle vara bra för den finländska demokratin om medborgarna skulle delta mer än vad de gör för tillfället. Eftersom

politiker legitimerar sin position genom val är det förståeligt att beslutsfattarna är oroad över utvecklingen där valdeltagandet sjunker. De vänsterut lutande partierna Vänsterförbundet, de Gröna och SDP stöder påståendet mest, medan de borgerliga högerpartierna SFP och Samlingspartiet stöder påståendet minst. Genom en ordinal regression belyses meningsfulla samband ytterligare. Eftersom kontrollvariabeln ålder bidrar till att ett av modellens kriterier (Test of Parallel Lines) inte uppfylls, utelämnas variabeln ifråga. Detta stör inte modellens precision eftersom ålder inte har någon signifikant effekt på den beroende variabeln i modellen.

Tabell 9: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till ökat deltagande i politiken

	B	p	SD
Nöjd med demokratin	0,164	0,234	0,138
Samlingspartiet	-0,444	0,218	0,361
Sannfinländarna	-0,107	0,799	0,420
Centern	-0,172	0,629	0,356
Gröna	0,310	0,472	0,431
Vänsterförbundet	0,870	0,042**	0,429
SFP	-0,955	0,023**	0,420
SDP	0,313	0,407	0,378
-2 Log likelihood	191,210		
Cox & Snell R²	0,054		
Nagelkerke R²	0,064		
McFadden R²	0,029		
N	620		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

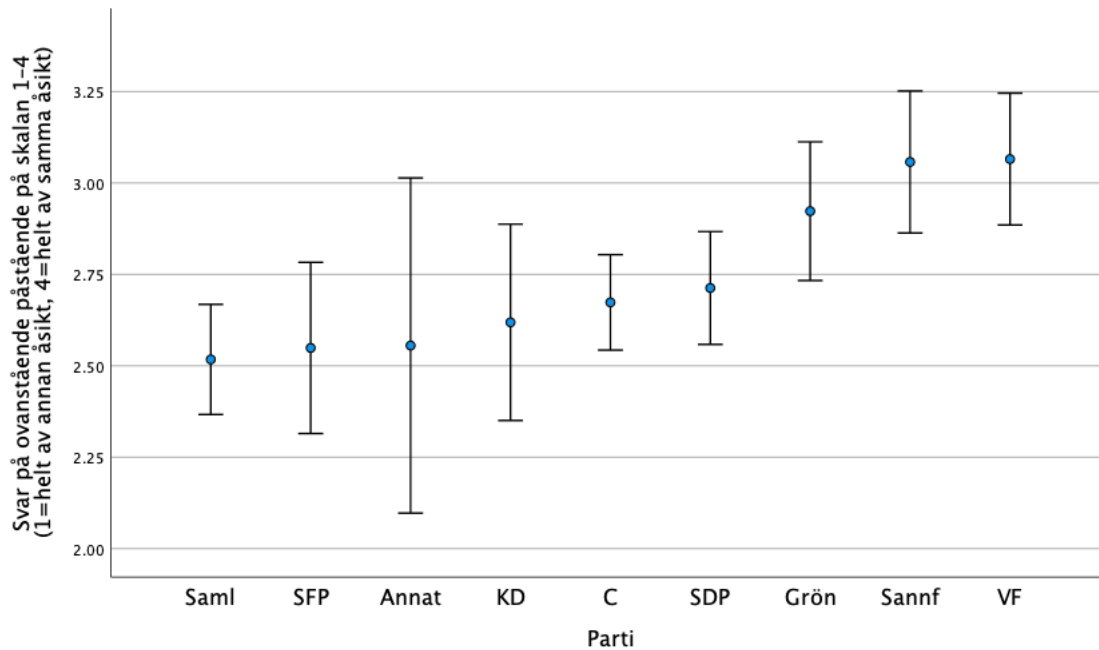
Kommentar. Referenskategori missnöje med demokratin är kodad på skalan 1–4.

I modellen har endast variablerna Vänsterförbundet och SFP en statistiskt signifikant effekt. En av Vänsterförbundets centrala målgrupper är de mindre välbärgade som enligt undersökningar är benägna att delta mindre i politiken, och eftersom Vänsterförbundet förespråkar en stark demokrati och vill montera ner marginaliserande strukturer är det förståeligt att partiets beslutsfattare helst vill se att medborgarna blir mer aktiva i politiken. SFP:s negativa effekt på den beroende variabeln kan bero på att partiet har lojala väljare som redan är aktiva på valdagen och att partiet därför inte har mycket att vinna på att öka medborgarnas deltagande, i synnerhet då de för partiet viktigaste frågorna inte prioriteras högt av gemene finländare.

Till näst analyseras beslutsfattarnas attityder till finländarnas medborgarkompetens. Om tilltro till den saknas kommer användningen av demokratiska innovationer försvåras, eftersom beslutsfattarna då mindre sannolikt vågar ge bort av sin makt eller uppskatta medborgarnas rådgivande input.

Figur 12: Beslutsfattarnas attityder till väljarnas medborgarkompetens

Majoriteten av medborgarna kan forma motiverade åsikter även i komplicerade samhällliga frågor ifall man ger dem tillräcklig information

Figuren visar att Vänsterförbundet och Sannfinländarna har mest förtroende för finländarnas medborgarkompetens och på tredje plats kommer de Gröna. Till både Sannfinländarnas och Vänsterförbundets politik hör en betoning på vanligt folks deltagande. I Sannfinländarnas program understryker man vanliga finländares förmåga att själv avgöra vad som är bäst för dem. Vänsterförbundet tar avstånd från elitism och enligt partiet innebär demokrati att beslut fattas likställt tillsammans, med respekt för varje samhällsmedlems röst (Vänsterförbundet 2022, s. 5). En statistisk kontroll i form av ordinal regression belyser sambanden ytterligare.

Tabell 10: Ordinal regressionsanalys av beslutsfattarnas attityder till väljarnas medborgarkompetens

	B	p	SD
Ålder	-0,008	0,196	0,006
Nöjd med demokratin	-0,035	0,796	0,133
Samlingspartiet	-0,115	0,741	0,349
Sannfinländarna	1,142	0,006**	0,414
Centern	0,252	0,464	0,343
Gröna	0,825	0,046**	0,414
Vänsterförbundet	1,227	0,002**	0,394
SFP	-0,012	0,976	0,408
SDP	0,393	0,275	0,360
-2 Log likelihood	1168,893		
Cox & Snell R²	0,057		
Nagelkerke R²	0,063		
McFadden R²	0,025		
N	621		

Signifikansvärden: ***p < 0,001, **p < 0,050, *p < 0,10

Kommentar. Referenskategori missnöje med demokratin är kodad på skalan 1–4.

Regressionen visar att Vänsterförbundet, Sannfinländarna och de Gröna har statistiskt signifikant effekt på den beroende variabeln i modellen. Vänsterförbundets strävar efter samhällelig inkludering och vill främja missgynnade personers välbefinnande och inflytande i politiken och vardagen. Partiet förkastar all elitism som har med bildning och kultur att göra och vill utveckla ett kunskapsbaserat samhälle där både allmänbildning och yrkesmässiga färdigheter spelar en stark och jämlik roll (Vänsterförbundet 2022, s. 14).

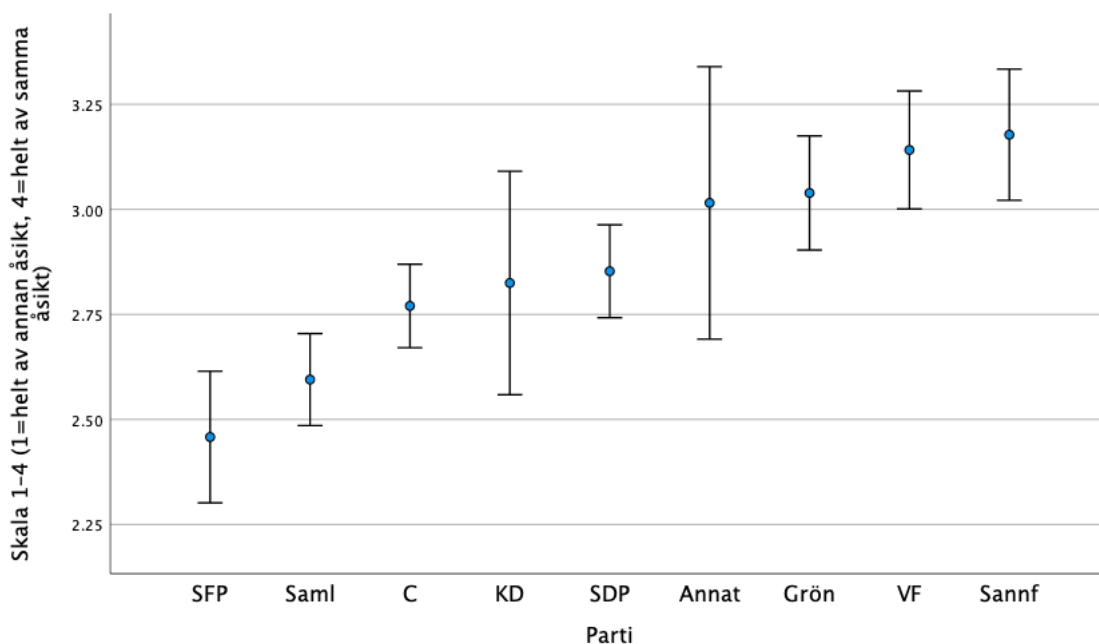
I sitt principprogram konstaterar Sannfinländarna att de uppskattar och vill lyfta fram vanliga människors röst och roll i politik, kultur och historia (Sannfinländarna 2018). Partiet motsätter sig alla slags förmyndarattityder, uppmuntrar människor att tänka själva med sina egna hjärnor och litar på finländarnas förmåga att fatta bra beslut och lära av misstag (Sannfinländarna 2018). Det skulle alltså vara motsägelsefullt om partiet inte litade på finländarnas medborgarkompetens när de hävdar att vanligt folk vet bäst vad som är bäst för dem själva.

De Gröna förespråkar alla människors likvärdighet utan någon som helst diskriminering (de Gröna 2020a). Till detta hör onekligen en tro på vikten av olika synvinklar och bakgrunder.

Dessutom värdesätter partiet i sitt principprogram utbildning mycket högt och allas rätt till den. Partiet anser att utbildning ska stödja tillväxten till en aktiv medborgare och ge förmågan att delta i samhället (de Gröna 2022). De gröna är för en demokratimodell där medborgarna aktivt deltar i politiken och där besluten baseras på vetenskap, helst tack vare en hög utbildningsnivå i samhället. Partiets förtroende för finländarnas medborgarkompetens kan alltså bero på en tro på utbildningens förmåga att vägleda människor till motiverade åsikter även i komplicerade samhällseliga frågor ifall man ger dem tillräcklig information.

Figuren nedan visar partiernas medelvärden på den indexvariabel som konstruerats med hjälp av de fyra enkätfrågor som är hämtade från en och samma Beslutsfattarpanelen-enkätundersökning. Indexvariabelns Cronbach's alpha är 0,739 och uppnår därmed en acceptabel nivå av intern reliabilitet.

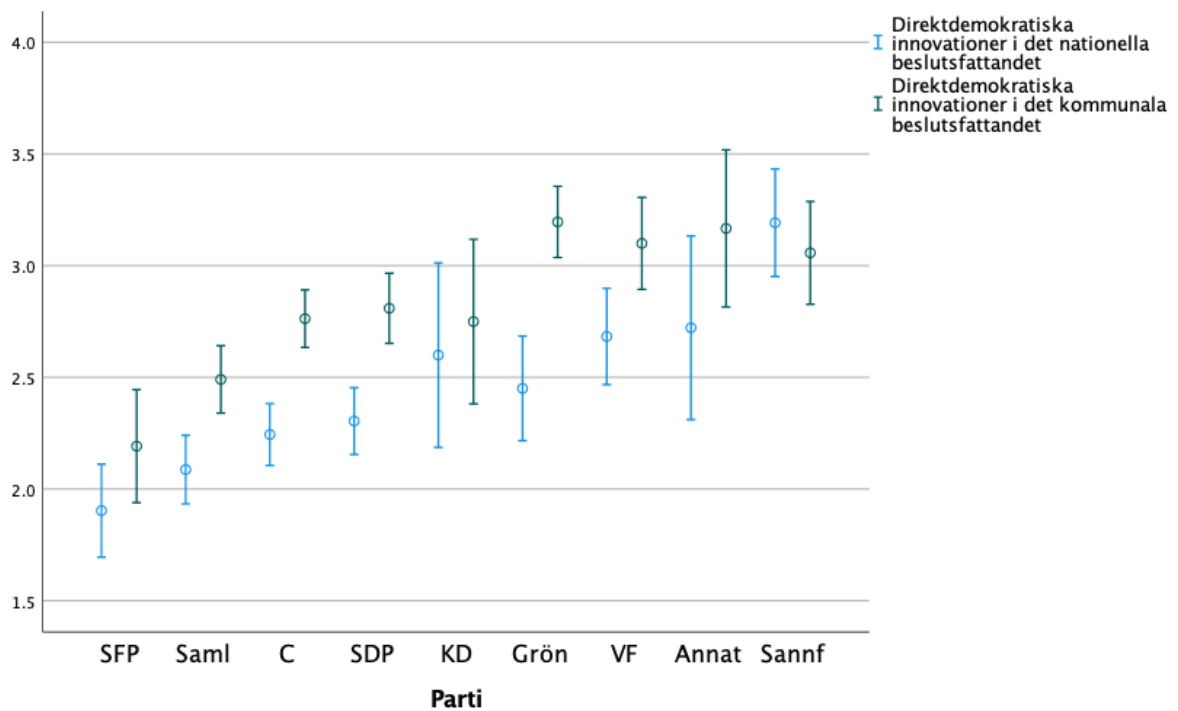
Figur 13: Indexvariabel om beslutsfattareshattityder till demokratiska innovationer

Figur 13 visar i linje med studiens tredje hypotes att det högsta stödet för demokratiska innovationer finns bland Sannfinländarnas, Vänsterförbundets och de Grönas beslutsfattare. I linje med av avhandlingens fjärde hypotes finns det lägsta stödet bland Samlingspartiets och SFP:s beslutsfattare, och högerpartier (SFP, Samlingspartiet) är statistiskt signifikant mindre benägna att stöda demokratiska innovationer än vänsterpartier (Vänsterförbundet, SDP).

Följande figur används för att bedöma riktigheten av hypotes 2b, enligt vilken partier är mer för demokratiska innovationer på kommunal än nationell nivå. De gröna felstaplarna visar svar som har med kommunal nivå att göra och de blåa svar som har med nationell nivå att göra.

Figur 14: Jämförelse av beslutsfattarnas attityder till demokratiska innovationer på kommunal och nationell nivå

I figuren kan läsas att alla andra partier förutom Sannfinländarna värdesätter användningen av direktdemokratiska innovationer högre på kommunal än nationell nivå. Populism kan anses som en ”tunn” ideologi som går att kombinera med en mångfald andra ideologier och i Sannfinländarnas fall görs det med nationalism. Partiet betonar vanliga finländarna moralisk rätt att bestämma över landets politik. Den största skillnaden i attityder finns bland de Gröna beslutsfattare. De Gröna är tydligast för direktdemokrati snarare på kommunal än nationell nivå. Därtill visar Samlingspartiets, Centerns och SDP:s beslutsfattare statistiskt signifikanta skillnader i förhållningssätten till demokratiska innovationer på de olika nivåerna .

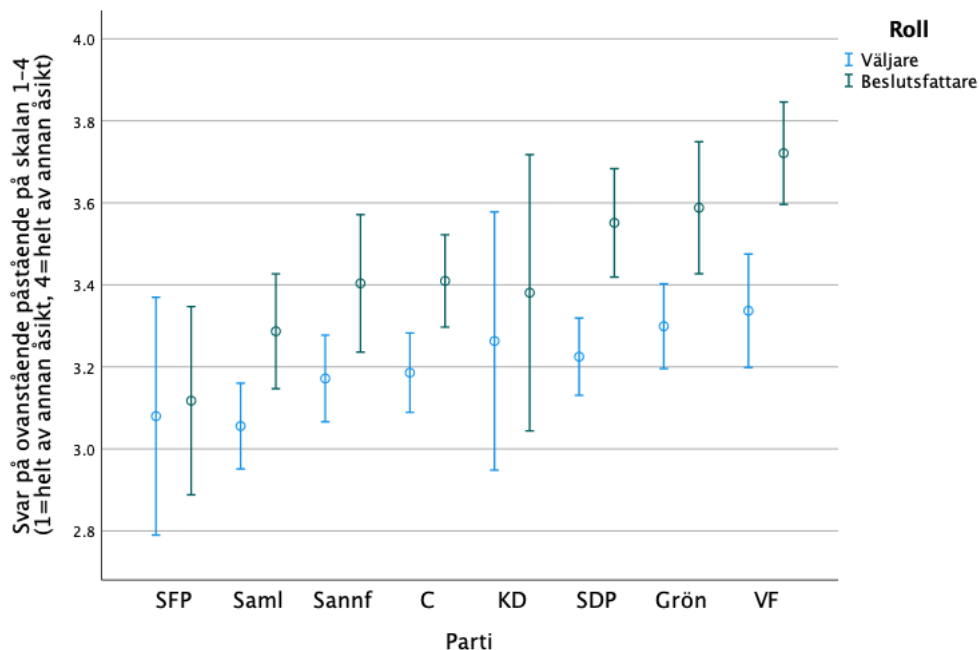
4.4 Jämförelser mellan väljare och beslutsfattare

I de datafiler som har analyserats i denna avhandling finns det tre enkätfrågor bland indikatorerna som är identiskt formulerade för både beslutsfattare och väljare. Till näst

presenteras en jämförelse av resultaten beträffande två av dem. Först analyseras skillnader mellan attityder till medborgarnas ökade deltagande.

Figur 15: Jämförelse av väljares och beslutsfattares syn på politiskt deltagande per parti

Det vore bra för den finländska demokratin ifall medborgarna skulle delta i politiken mer än vad de gör för tillfället

Figuren ovan visar att beslutsfattarna i större utsträckning än medborgarna instämmer i påståendet att det vore bra för den finländska demokratin om medborgarna deltog mer i politiken än vad de gör för tillfället. I alla partier (förutom ”annat”) värdesätter beslutsfattarna ämnet högre än väljarna. När det gäller Vänsterförbundet, de Gröna, SDP och Centern är skillnaderna mellan väljarnas och beslutsfattarnas åsikter i frågan statistiskt signifikanta. Emellertid är alla partiers medeltal över 3 för både väljarnas och beslutsfattarnas del, så det handlar slutligen inte om värst stora skillnader.

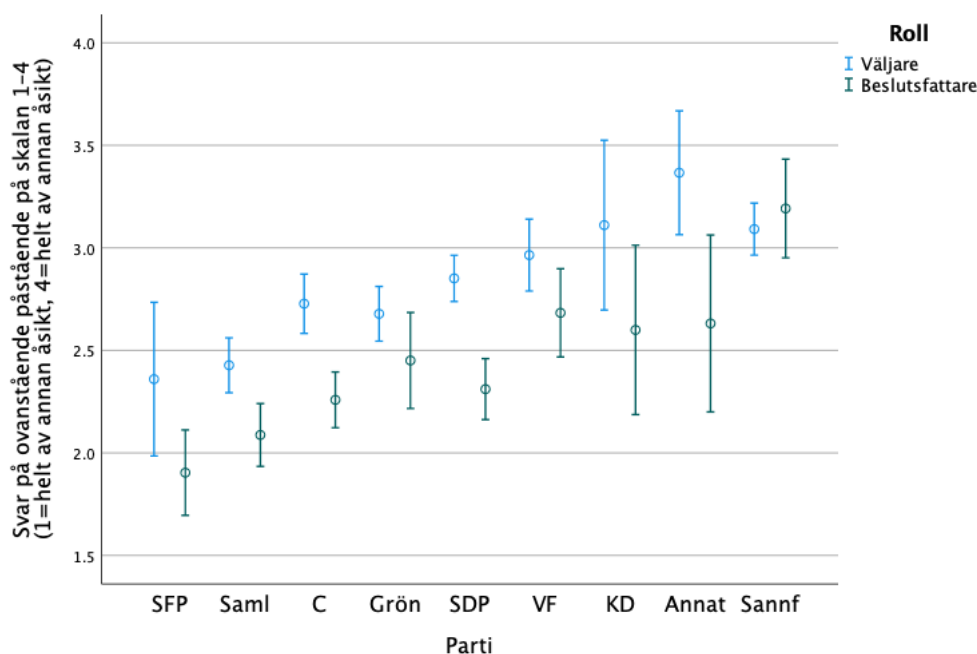
Det ligger i politikernas intresse att medborgarna är aktiva, eftersom det är väljarnas röster som legitimerar den politiska representationen i demokratier. Under de senaste decennierna har finländarnas valdeltagande gått ner och blivit mer ojämnt. Ungefär en fjärdedel av finländarna litar på beslutsfattarna i sin hemkommun, medan hälften upplever att partierna har fjärmats från medborgare och tar inte i beaktande deras åsikter i beslutsfattandet (Jämsen et al. 2022, s. 7). Även om politikerna verkar vilja att medborgarna ska delta mer än vad medborgarna själva vill,

skiljer sig politikernas och medborgarnas preferenser åt när det gäller önskvärt deltagande. En färsk rapport från Sitra visar att medborgarna vill delta på nya sätt, särskilt på nätet, men beslutsfattarna vill i stället öka interaktionen ansikte mot ansikte (Jämsén et al. 2022). Det kan hävdas att beslutsfattare har mer makt i en situation där de möter väljare ansikte mot ansikte, medan det till exempel genom att skriva under namninsamlingar på nätet kan vara lättare för medborgarna att kringgå politikernas ståndpunkter.

Ett annat sätt att kringgå politikernas makt är att använda direktdemokratiska innovationer i beslutsfattandet. Till näst presenteras skillnaderna mellan partiets väljares och beslutsfattares attityder till användningen av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå.

Figur 16: Jämförelse av väljares och beslutsfattares syn på direktdemokratiska innovationer i nationell politik

Medborgarna borde ges mer direkt och bindande beslutanderätt i beslutsfattandet på nationell nivå (t.ex. folkomröstningar, deltagande budgetering m.m.)

Figuren ovan visar att i alla partier, med undantag för Sannfinländarna, stöds användningen av direktdemokratiska innovationer på nationell nivå mer av väljarna än av beslutsfattarna. När det gäller Samlingspartiet, Centern och SDP är skillnaden mellan väljarnas och beslutsfattarnas attityder statistiskt signifikanta. Detta kan ses som ytterligare stöd för hypotesen att traditionella

regeringspartier är mindre benägna att stödja demokratiska innovationer på nationell nivå än andra partier.

5. Slutsatser

I denna avhandling har jag genom en sekundäranalys av enkätundersökningar riktade till beslutsfattare och väljare ämnat besvara forskningsfrågan ”hur varierar finländska beslutsfattare och väljares attityder till demokratiska innovationer beroende på partitillhörighet och partisympatier?”. Studien tog avstamp i diskussionen om att det traditionella politiska deltagandet har förändrats och att avståndet mellan partierna och väljarna har ökat under de senaste årtiondena. Vissa forskare hävdar att demokratiska innovationer skulle kunna fördjupa medborgarnas deltagande och komplettera den representativa demokratin. För att genomföra demokratiska innovationer krävs grönt ljus från beslutsfattarna, och eftersom den representativa demokratin är strukturerad kring partier är det viktigt att undersöka deras roll i frågan. Något som försvårar genomförandet av demokratiska innovationer är att beslutsfattarna kan uppleva att de undergräver deras makt.

Studiens resultat tyder på att väljare i högre grad än politiker stöder användningen av demokratiska innovationer. Dessutom är de traditionella regeringspartierna (Samlingspartiet, Centern, SDP, SFP) minst för användningen av demokratiska innovationer. Dessa faktorer försvårar införandet av demokratiska innovationer, i synnerhet på riksnivå, då en eller flera av de ovannämnda partierna i regel sitter vid makten i de finländska koalitionsregeringarna. Å andra sidan är partierna mer positiva till demokratiska innovationer på lokal nivå. Denna hypotes bekräftades för alla partier utom Sannfinländarna. Skillnaden i attityderna bland SDP:s, Centerns och Samlingspartiets beslutsfattare var statistiskt signifikanta, vilket på ett betydande sätt underlättar förutsättningarna för demokratiska innovationer på lokal nivå.

För Sannfinländarnas del är en något överraskande slutsats att partiets beslutsfattare är mer för användningen av direktdemokratiska innovationer i nationell politik än deras väljare. Dessutom värdesätter partiets väljare användningen av rådgivande innovationer högre än direktdemokratiska innovationer i den nationella politiken. I detta avseende finns tydliga likheter med resultaten från Bowler et al. (2017) som i sin jämförande studie drog slutsatsen att

högerpopulistiska kandidater är mer benägna att stödja direktdemokrati men att dessa attityder inte helt återspeglas i högerpopulistiska väljare. Också Bengtsson och Mattila (2009) har kommit fram till att populistiska väljare är politiskt missnöjda men inte värst konsekventa direktdemokrater. Att Sannfinländarnas beslutsfattare inställer sig så positivt till direktdemokrati kan förklaras av partiets populistiska och nationalistiska linje som lägger särskilt betoning på vanliga finländares moraliska rätt att bestämma över sina egna liv och Finlands nationella politik. I partiets principprogram målas det suveräna Finland upp som den viktigaste politiska enheten och vanliga finländare som politikens chef.

Samlingspartiet är det parti som har den starkaste och mest konsekventa effekten på attityder till demokratiska innovationer när vi tittar på både väljare och beslutsfattare. Det att man röstat på Samlingspartiet hade en statistiskt signifikant negativ effekt på den beroende variabeln i alla regressionsmodeller där väljarnas attityder till deltagande och demokratiska innovationer analyserades. Det att man representerar Samlingspartiet har en statistiskt signifikant negativ effekt på attityder till direktdemokratiska innovationer på principiell, nationell och kommunal nivå. Samma gäller för SFP-ledamöter och dessutom har partiet en statistiskt signifikant negativ effekt på synen på önskvärdheten av ökat deltagande på en allmän nivå. Därmed stöder resultaten den fjärde hypotesen om att de borgerliga högerpartierna Samlingspartiet och SFP minst sannolikt stöder användningen av demokratiska innovationer. Resultaten bekräftar även tanken om att SFP som ett språkminoritetsparti föredrar traditionell representativ demokrati.

Enligt en av studiens hypoteser förväntades de Gröna, Vänsterförbundet och Sannfinländarna vara mest positiva till demokratiska innovationer. Vänsterförbundets och de Grönas väljare är positiva till ökat medborgerligt deltagande och till den demokratistärkande verkan av nya former av deltagande. Däremot lita de Gröna mindre på finländarnas medborgarkompetens och inställer sig försiktigt till demokratiska innovationer på nationell nivå. Det att man röstat på Vänsterförbundet saknar statistisk signifikans som förklarande variabel i regressionsmodellerna, medan det att man röstat på de Gröna har en statistiskt signifikant negativ effekt på attityder till användningen av direktdemokratiska innovationer i nationell politik. Sannfinländarnas väljare visar i sin tur högre resultat på frågorna om ökandet av medborgarnas direkta och rådgivande makt i det nationella beslutsfattandet, men intressant nog är sambandet statistiskt signifikant endast i det senare fallet.

De Grönas, Sannfinländarnas och Vänsterförbundets beslutsfattare verkar stöda demokratiska innovationer på olika grunder. Det att man representerar Sannfinländarna är en statistiskt signifikant förklarande variabel i regressionsmodellerna om principiellt stöd för folkomröstningar och även gällande stöd för direktdemokratiska innovationer i det nationella beslutsfattandet. Däremot har det att man representerar de Gröna eller Vänsterförbundet en statistiskt signifikant positiv effekt på attityder till direktdemokratiska innovationer endast i det kommunala beslutsfattandet. De Grönas och Vänsterförbundets linje verkar alltså vara att det är bra om medborgarna kan delta direkt i beslutsfattandet i sin lokala miljö, snarare än i det mer komplexa nationella beslutsfattandet. Sannfinländarnas beslutsfattare är emellertid mer än villiga att låta folket bestämma även över den nationella politiken. Dessa resultat kan förklaras genom argument som förts fram i avhandlingens teoretiska diskussion. Analysen visar att de Gröna värdesätter demokrati och deltagande men betonar även vikten av ansvarsfulla beslut baserade på vetenskap. Vänsterförbundet vill se en stark demokrati där alla är inkluderade, men förhåller sig ändå försiktigt till snabba förändringar på kort sikt. De lägger vikt på att bygga upp de demokratiska färdigheterna hos medborgarna för att således trygga en jämlikare demokrati. Sannfinländarnas populistiska retorik bygger i sin tur på enkla budskap där vanliga människors vett får företräde framför expertis och elitkunnande även i mer invecklade frågor.

Medborgarna stöder inte nödvändigtvis demokratiska innovationer på grund av det parti de röstar på, och de flesta partiets beslutsfattare intar en försiktig hållning i frågan. Resultaten tyder på att partipolitik för närvarande inte är en viktig drivkraft för direktdemokratiska innovationer på nationell nivå, men att förutsättningarna är bättre på lokal nivå och för rådgivande innovationer. Sannfinländarna är mest benägna att stödja demokratiska innovationer på alla nivåer, medan motståndet är starkast och mest konsekvent i Samlingspartiet.

KÄLLOR:

Adenskog, M. (2018). *Democratic innovations in political systems: Towards a systemic approach*.

Aristoteles., & Blomqvist, K. (2003). *Politiken* . Åström.

Badersten, B., & Gustavsson, J. (2010). *Vad är statsvetenskap?: Om undran inför politiken* (1. uppl.). Studentlitteratur.

Barakso, M., Sabet, D. M., & Schaffner, B. F. (2014). *Understanding political science research methods: The challenge of inference*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203801253>

Barber, B. R. (1984). *Strong democracy : participatory politics for a new age*. Univ. Of California P.

Barber, B.R. 1999. En plats för kommers eller en plats för oss? – IT i demokratiteoretiskt ljus. *IT i demokratins tjänst*. SOU 1999:117.

Bedock, C. & Pilet, J. Enraged, Engaged, or Both? A Study of the Determinants of Support for Consultative vs. Binding Mini-Publics. *Representation (McDougall Trust)*, ahead-of-print(ahead-of-print), 1-21. <https://doi.org/10.1080/00344893.2020.1778511>

Bengtsson, Å. (2008). *Politiskt deltagande*. Studentlitteratur.

Bengtsson, Å. & Christensen, H.S. (2009). Politiskt deltagande i Finland – spridning och drivkrafter. i *Politiikka* 51:2, s. 77–95.

Bengtsson, Å. & Mattila, M. (2009). Direct Democracy and its Critics: Support for Direct Democracy and 'Stealth' Democracy in Finland. *West European politics*, 32(5), 1031-1048.
<https://doi.org/10.1080/01402380903065256>

Bergh, T. (1983). *Deltakerdemokratiet: Teori og praksis*. Universitetsforlaget.

Borg, S. (2018). *Kuntavaalitutkimus 2017* . KAKS - Kunnallisalan kehittämissäätiö.

Borg, S. (2020). Asiakysymykset ja äänestäjien liikkuvuus. I Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020). *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Justitieministeriet.

Bowler, S. & Donovan, T. (2019). Perceptions of Referendums and Democracy: The Referendum Disappointment Gap. *Politics and governance*, 7(2), 227-241.
<https://doi.org/10.17645/pag.v7i2.1874>

Bowler, S., Donovan, T. & Karp, J. A. (2007). Enraged or Engaged? Preferences for Direct Citizen Participation in Affluent Democracies. *Political research quarterly*, 60(3), 351-362. <https://doi.org/10.1177/1065912907304108>

BOWLER, S., DENEMARK, D., DONOVAN, T., & McDONNELL, D. (2017). Right-wing populist party supporters: Dissatisfied but not direct democrats. *European journal of political research*, 56(1), 70-91. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12166>

Budge, I. (1996). *The new challenge of direct democracy*. Polity Press.

Budge, I. (2006). DIRECT AND REPRESENTATIVE DEMOCRACY: ARE THEY NECESSARILY OPPOSED? *Representation (McDougall Trust)*, 42(1), 1-12. <https://doi.org/10.1080/00344890600583685>

Burke, E. (1989). *Reflektioner om franska revolutionen*. Contra.

Bryman, A. (2012). *Social research methods*. 4. uppl. Oxford.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.

Bäck, M., Kestilä-Kekkonen, E. & Söderlund, P. (2016). Suomalaisten poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät. I *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Justitieministeriet.

Bäck, M. & Christensen, H.S. (2020). Minkälaisia poliittisia osallistujia suomalaiset ovat kansainvälisessä vertailussa? i Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E. & Wass, H. (red.). *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019* (ss. 439-460). Justitieministeriet.

Centern. (2018). *I balans, framåt: Centerns 101 principer*. <https://keskusta.fi/politiikkamme/ohjelmia-ja-linjauksia/periaateohjelma/>

Chambers, S. (2003). DELIBERATIVE DEMOCRATIC THEORY. *Annual review of political science*, 6(1), 307-326. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.6.121901.085538>

Christensen, H. S. & von Schoultz, Å. (2019). Ideology and Deliberation: An Analysis of Public Support for Deliberative Practices in Finland. *International journal of public opinion research*, 31(1), 178-194. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edx022>

Christensen, H. S., Jäske, M., Setälä, M. & Laitinen, E. (2016). *Demokratiska innovationer i Finland - Användning och effekter på lokal och nationell nivå*. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 56/2016. Statsrådets kansli.

Crittenden, J. & Campbell, D. J. (2019). *Direct Deliberative Democracy: How Citizens Can Rule*. Black Rose Books.

- Curato, N., Farrell, D. M., Geissel, B., Grönlund, K., Mockler, P., Pilet, J., . . . Suiter, J. (2021). *Deliberative mini-publics: Core design features*. Bristol University Press.
- Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and opposition*. Yale University Press.
- Dahl, R. A. (1998). *On democracy*. Yale University Press.
- Dahl, R. A. (1999). *Demokratin och dess antagonister*. Ordfront & DemokratiAkademin.
- Dalton, R. J. (2004). *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199268436.001.0001>
- Dalton, R. J. (2016). *The good citizen: How a younger generation is reshaping American politics* (Second edition.). CQ Press, an Imprint of SAGE Publications, Inc.
- Dalton, R. J. (2020). *Citizen politics : public opinion and political parties in advanced industrial democracies* (Seventh Edition, International student edition.). SAGE, CQ Press
- Dalton, R. J., Burklin, W. P. & Drummond, A. (2001). Public Opinion and Direct Democracy. *Journal of democracy*, 12(4), 141-153. <https://doi.org/10.1353/jod.2001.0066>
- Dalton, R. J., Cain, B. E. and Scarrow, S. E. (2006) ‘Democratic Publics and Democratic Institutions’, in Cain, B. E., Dalton, R. J., and Scarrow, S. E. (eds) *Democracy Transformed? Expanding Political Opportunities in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press, pp. 250–275.
- Dalton, R. J. & Wattenberg, M. P. (2002). *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies*. Oxford University Press.
- Donovan, T. & Karp, J. (2006). Popular support for direct democracy. *Party politics*, 12(5), 671-688. <https://doi.org/10.1177/1354068806066793>
- Dobson, A. (2007). *Green political thought* (4th ed.). Routledge.
- Duverger, M. (1964). *Introduction to the social sciences: With special reference to their methods*. Allen & Unwin : Praeger.
- Duverger, M. (1990). Caucus and branch, cadre parties and mass parties. I Mair, P. *The West European party system* (s. 37–49). Oxford University Press.
- Encyclopædia Britannica. (u.å.). *Ideology*. Britannica Academic. Hämtad 12 december 2022 från <https://academic-eb-com.ezproxy.vasa.abo.fi/levels/collegiate/article/ideology/106294>.
- Erlingsson, G. Ó. (2005). Politiska partier. Studentlitteratur.

- Esaiasson, P. f., Gilljam, M. f., Oscarsson, H. f., & Wägnerud, L. f. (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (Femte upplagan.). Wolters Kluwer.
- Fagerland, M. W., & Hosmer, D. W. (2017). How to Test for Goodness of Fit in Ordinal Logistic Regression Models. *The Stata journal*, 17(3), 668-686.
<https://doi.org/10.1177/1536867X1701700308>
- Fishkin, J. S. (1991). *Democracy and deliberation: New directions for democratic reform*. Yale University Press.
- Fishkin, J. (2019). Democracy When the People Are Thinking: Deliberation and Democratic Renewal 1. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 163(2), 108–121.
- Fredriksson, G. (2000). *20 filosofer* ([Ny utg.]). Norstedt.
- Gastil, J. & Wright, E. O. (2019). *Legislature by Lot: Transformative designs for deliberative governance*. Verso Books.
- Gallagher, M. (2014) 'Electoral Institutions and Representation'. I LeDuc, L., Niemi, R. G., and Norris, P. (red.) *Comparing Democracies 4. Elections and Voting in a Changing World*. 4th edn. London: Sage Publications, Inc., ss. 11–31.
- Geissel, B., & Newton, K. (2012). *Evaluating democratic innovations: Curing the democratic malaise?* Routledge.
- Geissel, B., & Joas, M. (2013). *Participatory Democratic Innovations in Europe: Improving the Quality of Democracy?* (1st ed.). Verlag Barbara Budrich.
- De Gröna. (2020a). *De Grönas principprogram*.
<https://www.vihreat.fi/ohjelmat/periaateohjelma-2020-2028/>
- De Gröna. (2020b). *Vihreiden kunta- ja kaupunkivisio*.
<https://www.vihreat.fi/ohjelmat/vihreiden-kunta-kaupunkivisio/>
- De Gröna. (2022). *De Grönas politiska program 2023–2027*. <https://www.degrona.fi/de-gronas-politiska-program-2023-2027/>
- Grönlund, K. (2004). Kan folket ges ansvar? En jämförande studie av väljarnas politiska kunskap. I Bengtsson, Å. & Grönlund, K. (red.). *Partier och ansvar*. SNS.
- Grönlund, K. (2004). Inför vem är politiker ansvariga? En analys av lokalpolitik. I Bengtsson, Å. & Grönlund, K. (red.). *Partier och ansvar*. SNS.

- Grönlund, K. (2004). Ansvar i konsensusdemokratier. I Bengtsson, Å. & Grönlund, K. (red.). *Partier och ansvar*. SNS.
- Grönlund, K., Bächtiger, A. & Setälä, M. (2014). *Deliberative mini-publics: Involving citizens in the democratic process*. ECPR Press.
- Grönlund, K. (2017). Föreläsningar i kursen *Partier och väljare*. Åbo Akademi.
- Grönlund, K. (2020a). *Implementing a democratic innovation: Online deliberation on a future transport system*. City of Turku.
- Grönlund, K., Herne, K., Strandberg, K. & Söderlund, P. (2021). Disagreement and Deliberation: Evidence from Three Deliberative Mini-Publics. *Political behavior*. <https://doi.org/10.1007/s11109-021-09733-7>
- Grønmo, S., & Winqvist, T. (2006). *Metoder i samhällsvetenskap*. Liber.
- Harboe, T. (2013). *Method and project writing: An introduction* (Second edition.). Samfundslitteratur.
- Held, D. (2006). *Models of democracy* (3rd ed.). Stanford University Press.
- Heywood, A. (2019). *Politics* (Fifth edition.). Macmillan International Higher Education/Red Globe Press, an imprint of Springer Nature Limited.
- Honkasalo, V. (2019). *Toivon politiikka*. Into.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge University Press.
- Isotalo, V., Järvi, T., von Schoultz, Å., Söderlund, P. (2019). *Den finländska väljaren 2003–2019*. Justitteministeriet.
- Isotalo, V., Söderlund, P. & von Schoultz, Å. (2020). Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019. I Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020). *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Justitieministeriet.
- Joas, M. (2012). Democratic governance through administration. i Anckar, C. & Anckar, D. (red.). *Comparisons, regimes, elections: Festschrift for Lauri Karvonen* (s. 19–30). Åbo Akademi University Press.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., Christoffersen, L., & Nilsson, B. (2020). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod* (Upplaga 2.). Liber.

Johnson, J. (2006). *Political Parties and Deliberative Democracy?*

<https://doi.org/10.4135/9781848608047.n6>

Justitieministeriet, julkaisija, Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020). *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Justitieministeriet.

Jämsén, P., Kaartinen, J., Westinen, J. & Turja, T. (2022) *Demokraattiset osallistumismahdollisuudet Suomessa*. Sitra.

https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/09/sitra_demokraattiset-osallistumismahdollisuudet-suomessa_13.9.2022.pdf

Jäske, M. (2017). ‘Soft’ forms of direct democracy: Explaining the occurrence of referendum motions and advisory referendums in Finnish local government. *Swiss political science review*, 23(1), 50-76. <https://doi.org/10.1111/spsr.12238>

Jäske, M. (2018). *Democratic innovations in Finnish local politics : essays on the varieties, causes and consequences of mechanisms for direct citizen participation* . Turun yliopisto.

Karvonen, L. (2014). *Parties, governments and voters in Finland: Politics under fundamental societal transformation*. ECPR Press.

Katz, R. S., & Mair, P. (2018). *Democracy and the cartelization of political parties* (First edition.). Oxford University Press.

Kekes, J. (2001). *A case for conservatism*. Cornell University Press.

Kersting, N. (2021). Participatory Democracy and Sustainability. Deliberative Democratic Innovation and Its Acceptance by Citizens and German Local Councilors. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, 13(13), 7214. <https://doi.org/10.3390/su13137214>

Keränen, M. (2018). Tarvitaanko demokratiassa politiikkaa? *Politiikka* 60:2, s. 124–129.

Kestilä-Kekkonen, E., Korvela, P., Kestilä-Kekkonen, E., Lappalainen, P., Keränen, M. & Korvela, P. (2017). *Poliittinen osallistuminen: Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*. Jyväskylän yliopisto.

Kestilä-Kekkonen, E. & Sipilä, J. (2020) Perussuomalaiset eurooppalaisessa vertailussa.

Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020). *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Justitieministeriet.

Koikkalainen, P. (2012). John Stuart Mill. I Koikkalainen, P., & Korvela, P. (2012). *Klassiset poliittiset ajattelijat* (422–445). Vastapaino.

- Koironen, I., Koivula, A., Saarinen, A., & Räsänen, P. (2017). *Puolueiden rakenteet ja jäsenistön verkostot*. KAKS - Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Koskimaa, V., & Rapeli, L. (2020). Fit to govern? Comparing citizen and policymaker perceptions of deliberative democratic innovations. *Policy and politics*, 48(4), 637-652. <https://doi.org/10.1332/030557320X15870515357288>
- Kristdemokraterna. (29 oktober 2016). *Suomen Kristillisdemokraattien linjapaperi: adoptiosta äitiyteen – kristillisdemokratiaa selkokielellä*. https://www.kd.fi/files/2015/01/Linjapaperi_Aakkosto_PRINT.pdf
- Kuisma, J. (2019). *Keskustalaisuudesta*. Maahenki.
- Körner, S., & Wahlgren, L. (2002). *Praktisk statistik* (3 uppl.). Studentlitteratur.
- Ilvessalo, S., & Jaakkola, H. (2011). *Kansan valta: Suora demokratia Suomen politiikan pelastuksena*. Into.
- Landemore, H. (2020). *Open Democracy: Reinventing Popular Rule for the Twenty-First Century*. Princeton University Press
- Lane, J., & Stenlund, H. (1989). *Politisk teori*. Studentlitteratur.
- Lapalombara, J. & Weiner, M. 1990. "The origin of political parties". Kapitel i Mair, P. *The West European party system* (s. 25–30). Oxford University Press.
- Larsen, A. K., Kärnekull, B., & Kärnekull, E. (2009). *Metod helt enkelt: En introduktion till samhällsvetenskaplig metod* (1. uppl.). Gleerup.
- Larsson, R. (2014). *Politiska ideologier i vår tid* (8., [utök. och rev.] uppl.). Studentlitteratur.
- Lehmus-Sun, A. & Peltoniemi, J. (20 november 2022). Suomelta puuttuu nykyaikainen hyvinvointivaltiomalli. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009206257.html>.
- Liedman, S-E. (2020). *Från Platon till demokratins kris*. Femtonde upplagan. Albert Bonniers Förlag.
- Luoma-aho, M. (2012). Edmund Burke. I Koikkalainen, P., & Korvela, P. (2012). *Klassiset poliittiset ajattelijat* (s. 365–385). Vastapaino.
- Mair, P. (2008). The Challenge to Party Government. *West European politics*, 31(1-2), 211-234. <https://doi.org/10.1080/01402380701835033>
- Manin. (1997). *The principles of representative government*. Cambridge University Press.

- Marttinen, J. (2021). *Mikä perussuomalaisia vaivaa?*. Vastapaino.
- Meriluoto, T., Litmanen, T., & Bäcklund, P. (2019). *Osallistu! : pelastaako osallistaminen demokratian?* Vastapaino.
- Michels, A. (2011). Innovations in democratic governance-How does citizen participation contribute to a better democracy? *International review of administrative sciences*, 77(2), 275-293. <https://doi.org/10.1177/0020852311399851>
- Mickelsson, R. (2021). *Suomen puolueet: Vapauden ajasta maailmantuskaan* (3. upplaga). Vastapaino.
- Mill, J. S. (2001). *Considerations on representative government*. Electric Book Co.
- Moeckli, D. (2018). *Referendums: Tyranny of the majority?* <https://doi.org/10.1111/spsr.12317>
- Moffitt, B. (2020). *Populism*. Cambridge: Polity Press.
- Müller, J.-W. (2016). *What Is Populism?* University of Pennsylvania Press. <https://doi.org/10.9783/9780812293784>
- Neblo, M. A., Esterling, K. M., Kennedy, R. P., Lazer, D. M. ., & Sokhey, A. E. (2010). Who Wants To Deliberate—And Why? *The American Political Science Review*, 104(3), 566–583. <https://doi.org/10.1017/S0003055410000298>
- Newton, K (2012a). Curing the democratic malaise with democratic innovations. I Geissel, B., & Newton, K (red.). *Evaluating democratic innovations: Curing the democratic malaise?* (s. 137–162). Routledge.
- Newton, K. (2012b). Making better citizens? I Geissel, B., & Newton, K (red.). *Evaluating democratic innovations: Curing the democratic malaise?* (s. 3–20). Routledge.
- Nodia, G. (2020). Democracy's Inevitable Elites. *Journal of democracy*, 31(1), 75-87. <https://doi.org/10.1353/jod.2020.0006>
- Norris, P. (1999). *Critical citizens: Global support for democratic government*. Oxford University Press.
- Norris, P. (2011). *Democratic deficit : critical citizens revisited* . Cambridge University Press.
- Nousiainen, J. (1998). *Suomen poliittinen järjestelmä* (10., [utök. och rev.] uppl.). WSOY.

- Nuoska, L. (14 juni 2021). Kartta suurimmista puolueista kunnittain: Kokoomus valtasi vaaleissa pääradan varren. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/politiikka/art-2000008051791.html>.
- OECD (2021), *Drivers of trust in public institutions in Finland*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/52600c9e-en>.
- O'Hara, K. (2011). *Conservatism*. Reaktion Books.
- Offe, C. (2011). Crisis and Innovation of Liberal Democracy: Can Deliberation Be Institutionalised? *Sociologický Časopis*, 47(3), 447–472. <https://doi.org/10.13060/00380288.2011.47.3.01>
- Paloheimo, H. (2007). Kansalaisten johtajuusodotukset. I Isotalus, P. & Borg, S. (red.), *Presidentivaalit 2006*. WSOY.
- Paloheimo, H. & Borg, S. (2020). Valitsijoiden korostamat asiakysymykset ja hallituksen toimien arviointi. I Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020). *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Justitieministeriet.
- Pateman, C. (1970). *Participation and democratic theory*. Cambridge University Press.
- Peters, Y. (2016). Hollower democracy? Studying the consequences of a changing demos. In Bertoa, F. C., Mair, P. & Muller-Rommel, F. (2016). *Party politics and democracy in Europe: Essays in honour of Peter Mair*. Routledge.
- Pilet, J, Bol, D., Paulis, E., Vittori, D. & Panel, S. (u.å.) *Public Support for Citizens' Assemblies Selected through Sortition: Survey and Experimental Evidence from 15 Countries*. Opublicerad manuskript.
- Pitkin, H. F. (1972). *The concept of representation*. University of California Press.
- Rentto, J. (1995). *Toissijainen valtio: Kirjoituksia kansalaisvastuun ensisijaisuudesta subsidiariteettiperiaatteen mukaisessa valtioajattelussa*. Turun yliopisto.
- Roberts, P., Sutch, P., & Sjösten, L. (2016). *Politiskt tänkande: En introduktion* (2. upplagan.). Studentlitteratur.
- Rojon, S. & Pilet, J. (2021). Engaged, Indifferent, Skeptical or Critical? Disentangling Attitudes towards Local Deliberative Mini-Publics in Four Western European Democracies. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, 13(19), 10518. <https://doi.org/10.3390/su131910518>

- Rose, R. & Wessels, B. (2021). Do populist values or civic values drive support for referendums in Europe? *European journal of political research*, 60(2), 359-375. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12399>
- Saastamoinen, K. (2012). John Locke. I Koikkalainen, P., & Korvela, P. (red.). *Klassiset poliittiset ajattelijat* (s. 242–267). Vastapaino.
- Sapsford, R. (2007). *Survey research* (2nd ed.). SAGE.
- Samlingpartiet. (2018). *Värderingar och principprogram*. <https://www.kokoomus.fi/om-oss/varderingar-och-principprogram/?lang=sv>.
- Sannfinländarna (2018). *Periaateohjelma*. <https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2018/10/periaateohjelma.pdf>
- Schumpeter, J. A. (1943). *Capitalism, socialism, and democracy*. G. Allen & Unwin Ltd.
- SDP. (u.ä.). *SDP:s historia*. <https://www.sdp.fi/sv/sdps-historia/>
- SDP. (1987). *Socialdemokratiska partiets principprogram*. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/450>
- SDP (2020a) *Periaatejulistuksemme* <https://www.sdp.fi/tutustu/tietoa-sdpsta/periaatejulistuksemme/>
- SDP (2020b). *Ratkaisuja kestävään tulevaisuuteen : Poliittinen ohjelma*. <https://www.sdp.fi/uploads/sites/2/2022/11/sdp-poliittinen-ohjelma-2020.pdf>
- SDP (2021). *Julkinen hallinto 2030-luvun hyvinvointivaltiossa: SDP:n linjauksia julkisen hallinnon kehittämiseksi*. <https://sdp.fi/wp-content/uploads/2021/04/SDP-Julkisen-hallinnon-kehittaminen-2021.pdf>
- Setälä, M. (2003). *Demokratian arvo : teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet*. Gaudeamus.
- Setälä, M. (2017). Connecting deliberative mini-publics to representative decision making. *European journal of political research*, 56(4), 846-863. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12207>
- SFP (u.ä.). *Partiprogram: ett mänskligt och framgångsrikt Finland*. https://sfp.fi/wp-content/uploads/2018/12/Partiprogram_2016_web.pdf
- Simonen, J., Westinen, J., Pitkänen, V., & Heikkilä, A. (2021). Luottamusta ilmassa, mutta kuinka paljon? – Tutkimus eri sukupolvien luottamuksesta yhteiskunnan instituutioihin. E2 Tutkimus

Smith, G. (2009a). *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511609848>

Stenbäck, P. & Korvela, P. (2019). *Demokratia on pelastettava*. Docendo.

Stubager, R. (2015). Inequality in the ‘Conflict of Conflicts’? The Impact of Citizen Sophistication on Agenda-setting Effects. *Political studies*, 63(4), 793-813. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12131>

Suuronen, A. Grönlund, K. & Sirén, R. (2020). Puolueiden äänestäjät. i Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E. & Wass, H. (red.). *Politiikan ilmastonmuutos*. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Helsingfors: Justitieministeriet 2020.

Sverke, M. (2004). Design, urval och analys i kvantitativa undersökningar. I Gustavsson, B. (red.). *Kunskapande metoder* s. 21–47. 3. uppl. Studentlitteratur.

Svensson, P. (2018). *Views on referendums: Is there a pattern?* <https://doi.org/10.4324/9780203713181-6>

Talukder, D., & Pilet, J. (2021). Public support for deliberative democracy. A specific look at the attitudes of citizens from disadvantaged groups. *Innovation (Abingdon, England)*, 34(5), 656-676. <https://doi.org/10.1080/13511610.2021.1978284>

Urbinati, N. and Warren, M. E. (2008) ‘The Concept of Representation in Contemporary Democratic Theory’, *Annual Review of Political Science*, 11(1), pp. 387–412.

von Schoultz, Å., Järvi, T. & Mattila, M. (2020). Edustuksellisuuden henkilökohtainen ulottuvuus – puoluejohtajat ja ehdokkaat. I Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020). *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Justitieministeriet.

Vahti, J. (2020). Tutkimus: Suomalaiset pitävät puolueita vanhakantaisina. <https://www.sitra.fi/uutiset/tutkimus-suomalaiset-pitavat-puolueita-vanhakantaisina/>. Sitra.

Vospernik, S. (2018). *Referendums and consensus democracy: Empirical findings from 21 EU countries*. <https://doi.org/10.4324/9780203713181-8>

Vänsterförbundet (2022) *Vasemmistoliitto rakentaa reilua ja kestävä yhteiskuntaa: Vasemmistoliiton periaateohjelma*. https://vasemmisto.fi/wp-content/uploads/2022/06/periaateohjelma_A4.pdf

Vänsterförbundet. (2023). *Målprogrammet 2020–2023*. <https://vasemmisto.fi/malprogrammet-2020-2023/>

Wahlgren, L. (2014). *SPSS steg för steg*. Studentlitteratur.

Weber, M. 1990. "The advent of plebiscitarian democracy". I Mair, P. *The West European party system* (s. 31–6). Oxford University Press.

Weithman, P. (2017). Autonomy and Disagreement about Justice in Political Liberalism. *Ethics*, 128(1), 95-122. <https://doi.org/10.1086/692943>

Westinen, J., Pitkänen, V. & Kestilä-Kekkonen, E. (2020). Perussuomalaisten äänestäjäkunnan muutos 2011–2019. I Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020). *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Justitieministeriet.

Qvortrup, M. (2007). *The politics of participation: From Athens to e-democracy*. Manchester University Press.